

Сураи Аҳзоб

Дар Мадина нозил шуда, дорои 73 оят аст.

Бисмиллаҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm.

Ин сура барои он сураи «Аҳзоб» (гурӯҳҳо) номида шуд, ки он дарбаргирандаи ҳодисаи Хандақ ва ҳучуми ҳизбҳо ва тоифаи мушрикони барои нест кардани мусалмонҳо дар Мадина аст. Барои дафъи ҳучуми душманҳо мусалмонон бо пешниҳодӣ Салмон (р), атрофи Мадинаро хандақ кофтанд. Меҳвари асосии ин сура таъини роҳу расми зиндагӣ ва баёни одоб ва ахлоқи ҷомеаи исломист. Дар сураи мазкур барои Расуллоҳ (с) ва ҳама муъминон, роҳнамудҳои лозимӣ пешниҳод шуда аст. Ворисони Расуллоҳ (с) ба ғайр аз он чи, ки хос ба ӯ (с) аст, бояд ин дастуротро ба кор баранд ва мадди назари худ қарор диҳанд. Қобили мулоҳиза аст, ки дар ин сура нидои «**Ё айюҳа-н-набӣ**» ва «**Ё айюҳа-л-лазӯна āманӯ**» бо такрор, пайиҳам омадааст. Оятҳои ин сура ҷомеъаро аз бозмондаҳои давраи ҷоҳилий, хурофот ва афсонаҳо пок менамояд. Дар мавзӯи ҳукмҳои шариъатӣ ҳукми баъзе масъалаҳои шаръӣ аз қабилӣ зиҳор, писархондагӣ, мерос, хонадоршавӣ бо зани талоқдодаи писархонд, адади ҳамсарони поки Расуллоҳ (с) ва ҳикмати он, ҳукм ҳичоб ва ғайра баён шудаанд.

Дар мавзӯи ғазваҳои «Аҳзоб» ва «Бани Қурайза» ба тафсил сухан рафтааст. Моҳияти нифоқ ва сирҳои ниҳонии мунофиқонро ошкор намуда мусулмононро аз найранг, ҳила ва вайронкориҳои онҳо боҳабар менамояд. Дар сура инчунин аз неъматҳои бузурги Худованд барои дафъи душманон ёдоварӣ шудааст. Худованд бодро ба унвони яке аз неъматҳояш ёдовар мешавад, ки бо он муъҷизаи дурахшон бади душманони исломро дафъ кард ва муъминонро аз офати ҷанг нигоҳ дошт.

Валлоҳу аълам.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону
бениҳоят бораҳм аст.*

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ

كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾

**Йӓ айюҳа-н-набийю-т-тақиллаҳа ва лӓ тутӣъи-л
кафйурина ва-л-мунӓфиқин. Инналлоҳа кӓна Ёалиман
Ҳакимӓ. 1.**

**1. Эй Пайгамбар, аз Худо битарс, кофирону мунофиқонро
фармонбардорӣ макун! Ҳаройина, Худо донои боҳикмат аст.**

Дар баёни сабаби нузули ин оят муфасссирон, аз он ҷумла Қуртубӣ. 14/115, ва соҳиби «Зодулмасир». 6/347 гуфтаанд, ки боре мушрикони ба Расулulloҳ (с) гуфтанд: «Шумо Худоҳои моро аз ин баъд ба бадӣ ёд накумед ва онҳоро таҳқир насозед ва гӯед, ки онҳо соҳиби шафоъатанд онҳо назди Худо шуморо шафоъат мекунанд. Агар ин пешниҳоди мо қабули шумо шавад, нисфи молҳои хешро ба шумо хоҳем дод. Расулulloҳ қотеъона пешниҳоди онҳоро рад карданд, ҷамоно ояти мазкур нозил шуд. Дар он Худованд ба Пайғамбари худ (с) хитоб намуда фармуд, ки эй Пайғамбари мо! Аз Худо битарс! Яъне бар тақвои худ ва бар тарсе, ки аз Худо дорӣ, бияфзой ва доимо дар чунин сифат бош ва аз пешниҳоди кофирону мушрикони, итоат макун ва ҳамчунин аз касоне, ки мунофиқанд (исломи худро ошкору қуфри худро пинҳон медоранд), итоат макун, зеро бегумон, Худованд ба сирҳои онҳо Доно ва дар тадбири қорҳои Худ ҳақим аст. Пас Ӯ сазовартар аст, ки мавриди итоат қарор гирад. Агарчи мухотаб дар ин оят Расулulloҳ (с) аст, локин умматони ӯ (с) низ дар назар дошта шуданд. Барои маълумоти бештар ба ояти 2-юми сураи «Бақара» муроҷиат шавад.

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾

Ва-т-табиъ маъ йуҳъ илайка ми-р-Раббик. Инналлоҳа кона би маъ таъмалуна хабиро. 2.

2. Ва чизеро, ки аз ҷониби Парвардигорат ба сӯи ту ваҳй фиристода мешавад, пайравӣ кун, ҳаройина, Худо ба он чӣ мекунад, хабардор аст.

Дар севумин дастур, Худованд дар ин оят ба Расули Худ (с) фармудааст, ки аз он чӣ аз тарафи Парвардигорат, дини устувору дуруст, ба ту ваҳй мешавад, пайравӣ кун ва дар хотир дошта бош, ки ягон чиз назди Худованд пӯшида наместонад, аз ҳама чиз, ҳатто аз амалҳои Ту (с) Ё таъоло оғоҳ аст. Муъмин кист, кофир кист, нақӯро фоҷиру бадкор ва мутеъу, осӣ кист, ҳамаро медонад. Барои ту пешниҳодҳо ва машваратҳои кофирону мунофиқон лозим нест. Хулоса, мукофот ё ҷазо мувофиқи амали ҳар инсон аст.

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا

Ва таваккалъалаллоҳ. Ва кафъ биллаҳи вакил. 3.

3. Ва бар Худо таваккул кун ва Худованд аз рӯи корсозӣ (туро) басанда аст.

Инсон мумкин гумон кунад, ки вақто ба кофирону мушрикони тоат нашавад, эҳтимоли мушкилот ва таҳдидҳои фаровоне дар пеш хоҳад буд. Ҳоло барои дафъи таҳдидҳои эҳтимолии душманон, Худованд дар ҷаҳорумин дастуроти Худ ба Пайғамбари Худ, Муҳаммад (с) ва туфайлашон, ба тобеъони ӯ (с) фармудааст, ки ба Худо таваккал кун ва ҳама корҳои худро ба Ӯ биспор. Зеро Худованд дар тамоми корҳо валию ҳофизу дифоъкунандаи бандагонии Худ, аст. Ҳазор душман қасди ҳалоки туро кунад, агар Худованд пушту паноҳат шаваду дӯсту ёварат бошад, ҳеҷ газанде аз онҳо ба ту нарасад! Дар оятҳои зер, аз он чи дар оятҳои қаблӣ гузашт, намунае пешниҳод мешавад.

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلِيلٍ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ الْيَتٰى

تَظْهَرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ

بِأَفْوَاهِكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ

**Мā чаъалаллоҳу ли рачули-м миъ қалбайни фӣ чаъфиҳ.
 Ва мā чаъала азвāчакуму-л-лāи тузӯҳируна минҳунна
 уммаҳāтикум. Ва мā чаъала адъийāакум абнāакум.
 Зāликум қавлукум би афвāҳикум. Валлоҳу яқулу-л-ҳаққа
 ва Ҳува яҳди-с-сабӣл. 4.**

4. Худованд дар дохили бадани ҳеҷ марде ду дил наёфаридааст ва он занонро, ки шумо бо онҳо «зиҳор» мекунед, онҳоро модарони шумо нагардонидаст ва писархондагони шуморо писарони шумо насохтааст, ин сухани шумост, ки бо даҳони хеш мегӯед ва Худованд сухани рост мегӯяд ва Ёст, ки ба роҳи рост ҳидоят мекунад.

Ояти мазкур берун аз ҳукми шариат будани се одати замони ҷоҳилиятро муолиҷа кардааст.

Аввалан, онҳо тасаввур мекарданд, ки касе зирак ва ақли зиёд дошта бошад, соҳиби ду дил аст.

Дувум, ақидаи онҳо он буд, ки касе зани худро «зиҳор» кунад, занаш барои ӯ ҳукми модарӣ пайдо мекунад.

Севум, касе фарзанди хурди касро ба тарбия гирад ва ӯро писархонд ё духтархонд ҳисобад, ӯ барояш мисли фарзанди насабист.

Кофирону мушрикони он давр, чуноне ки қаблан гузашт, меҳостанд, ки муъминону мусалмонҳо низ ба ин хурофот пайрав бошанд. Касе ин хурофотро рад мекард, таҳти маломат гирифтор мешуд.

Хулоса, Худованд, дар ин оят фармуд, ки аз кофирону мушрикон набояд пайравӣ кард. Агар аз онҳо пайравӣ шавад, айнан ба хурофот ва ба қорҳои ботилу ба бироҳағиҳо даст зада мешавад, ки қори мусалмони воқеӣ набояд чунин бошад. Аз он ҷумла, дар замони ҷоҳилият марде буд бо номи Ҷамил ибни Маъмар, ки дорои ҳофизаи бисёр қавӣ буд. Бо даъвои ҳудаш, гуё ӯ ду дил доштааст ва аз ин сабаб ҳама қорро аз Муҳаммад (с) хубтару беҳтар мефаҳмидааст. Мушрикони Қурайш ӯро «Зулқалбайн»-соҳиби ду дил меномиданд. Ҳоло ояти таҳти назар фикру ақидаи Ҷамили Маъмар ва мушриконро дар ин масъала рад карда, гуфтааст, ки дар ҳеҷ даври замон, ҳеҷ инсон соҳиби ду дил нашудааст, ки дар як дили худ имону ихлос, дину ростгӯиро ҷой диҳад ва дар дили дигари худ бе имонӣ беихлосӣ ва бединӣ дурӯғгӯиро. Барои ҳар инсон Худованд як дил офаридааст ва дар он як чиз меғунҷад на ду чиз! Дар як дил имон ҳамроҳи қуфр ё имон ҳамроҳи нифоқ ҷой намегирад. Диле, ки имон дорад, соҳиби

он доимо ростгуй, боихлос, ботақво, боибодат аст ва дар ҳама ҳол мувофиқи амри Аллоҳтаъоло ва шариати Ӯ роҳ пеш мегираду ӯро аз гуфтору аз кирдораш шинохтан мумкинаст.

Диле, ки имон надорад, соҳиби он дурӯғгӯй, бедин, беихлос, дар фиску фучур ғӯтавар, ҳаромхур, бе ибодат буда ба гуфтаҳои ғайрӣ Худо амал мекунад. Ҳатто аз суханронияш маълум аст, ки чунин шахс имон надорад. Дар давоми оят Худованд аз дигар хурофот (зиҳор)-и замони ҷоҳилият хабар додаст, ки ҷоҳилони он давр агар аз ҳамсари худ норозат мешуданд, чун талоқҳои имрӯза зиҳорро кор фармуда, ба ҳамсари худ мегуфтанд: «Пушти ту ёрони пои ту нисбат ба ман, монанди пушти модарам ҳаст». Бо гуфтани ин сухан ҳамсари худро монанди модари худ, барои худ ҳароми доимӣ мепиндошанд. Яъне аз ин баъд чун модар никоҳи он занро барои худ ҳаром меҳисобиданд. Аммо дар шариати исломӣ бо гуфтани чунин суханҳо, зан чун модар ҳароми доимӣ намегардад, балки ҳароми муваққатӣ мешавад ва барои гуфтани чунин сухан агарчи муваққатӣ ҳам бошад, ҷазо таъин шудааст. Барои пурра фаҳмидани тафсилоти «зиҳор», ба ояти 2-юми сураи «Муҷодала», ки ба ин ҳодиса муносибати зиче дорад, муроҷиат шавад.

Сипас, Худованд ба баёни севумин хурофоти ботили замони ҷоҳилият пардохта гуфтааст, ки Худованд фарзандхондаҳои шуморо фарзанди ҳақиқии шумо қарор надодааст. Дар замони ҷоҳилият ин кор (фарзандхонд) дар ривоч буд. Агар касе, аз худ калонсолро падархонд ё аз худ кӯчакро писархонд мекард, онҳо чун падар ва фарзанди насаб аз ҳамдигар мерос мебурданд ва аз ин баъд никоҳи занҳои ҳамдигар барояшон ҳаром буд. Исломи азиз ва шаръи шариф ин намуди қарордоди давраи ҷоҳилиятро ботил эълон карда гуфт, ки ин суханест, ки шумо бо даҳони худ меғӯед, локин дар ботини худ тасдиқ доред, ки ин писар аз шумо ба миён наомадааст. Оре! Ин гуна хурофоте, ки дар замони ҷоҳилият буд ва то ҳол қисман идома дорад, ҳама ботилу ноҳақ аст ва он чи Худованд дар бораи онҳо гуфтааст, ҳаққасту рост. Ва Ӯст, ки бандагони Худо ба роҳи рост ҳидоят макунад. Ҳеҷ инсон соҳиби ду қалб нест, зани зиҳоршуда ҳеҷ вақт модари шавҳари худ намешавад. Фарзандхондӣ низ ботил аст, зеро поймол кардани ҳуқуқи меросхӯрон ҳисоб меёбанд.

Дар бораи сабаби нузули баҳши ояти мавриди назар, ки дар бораи фарзандхондӣ, сухан меғӯяд, ривоят шудааст, ки Ҳадича (р) ғуломе дошт бо ном Зайд ибни Ҳориса. Пеш аз Ислом ӯро ба Расулulloҳ (с) баҳшида буд. Он ҳазрат (с) ӯро саҳт дӯст доштанд,

Зайд низ ба Расулуллоҳ (с) беандоза муҳаббат дошт. Падару модараш дар Шом буданд, фаҳмиданд, ки Зайд дар Макка ғуломи касе шуда аст. Ба суроғаш омаданд, то ўро харанд ва ба ватани худ баргардонанд. Назди Расулуллоҳ (с) омаданд ва матлаби худро пешниҳод карданд. Расулуллоҳ (с) ба онҳо гуфт: «*Биравед, бо худӣ ӯ маслиҳат кунед. Агар ӯ шуморо интиҳоб кунад, ройгон бо худ ӯро баред*».

Падар ва амакаш аз ин пешниҳоди Расулуллоҳ (с) саҳт шодмон шуданд ва бо хушҳолӣ назди Зайд (р) рафтанд. Вақто ки аз ӯ тақозо карданд, то ӯ ҳамроҳашон ба ватан баргардад, Зайд (р) гуфт: «Ман касе нестам, ки суҳбати чунин мардро тарк карда ба ватан баргардам!» Хулоса, Зайд (р) ғуломи Расулуллоҳ (с) буданро аз озодӣ ва ба оғӯши хонаводаи худ баргаштанро беҳтару хубтар донист. Дар он ҳангом, Расулуллоҳ (с) ўро озод сохт ва ўро ба фарзандхондӣ қабул фармуд ва гуфт: «*Шумо гувоҳ бошед, ки Зайд фарзанди ман аст, ӯ аз ман ва ман аз ӯ мерос мебарам*». Пас аз он вақт Зайд (р)-ро Зайд писари Муҳаммад (с) ном мебуданд. Ояти мазкур нозил шуд ва ҳукми фарзандхониро, ки одати замони ҷоҳилият буд, мансӯх (аз амал манъ) эълон кард. Бинобар ҳукми ояти наҷбатӣ аз ин баъд:

أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ

فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ

بِهِ وَلَٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥﴾

Удъӯҳум ли абъаихум ҳува ақсату ӯиндаллоҳ. Фа ил лам таъламӯ абъаихум фа ихвāнукум фи-д-дини ва мавāликум.

Ва лайса ъалайкум ҷунāхун фи мā ахтаътум биҳи ва лāки-м мā таъаммадат қулубукум. Ва кāналлоҳу Ғафӯра-р-Раҳи́мā. 5.

5. Писархондагонро ба падарони онҳо нисбат кунед, ин назди Худо росттар аст, пас, агар падарони онҳоро надонед, пас, дар дин бародарони шумоянд ва озодкардагони шумоянд, нест бар шумо гуноҳе дар лафзе, ки дар сухан кардани он (қаблан) хато карда бошед, лекин гуноҳ он аст, ки дилҳои шумо қасд кард ва ҳаст Худованд омӯрзандаи меҳрубон.

Худованд дар ин оят бо таъкиди бештар таълим дода амр кардааст, ки назди Худованд кори дурусту боадолат ҳамин аст, ки

фарзандхондагонро бо номи падарони аслии худашон нисбат диҳед, на ба ғайри онҳо! Имом Бухорӣ ва Имом Муслим аз Абдуллоҳ ибни Умар (р) чунин ривоят кардаанд: «Мо пеш аз нузули оят дӯст (ғулом)-и Расулуллоҳ (с), Зайд ибни Ҳорисаро бо номи Зайд ибни Муҳаммад нидо мекардем. Чун ояти мавриди назар нозил шуд, дар ҳол Расулуллоҳ (с) ба Зайд гуфт: **«Аз ин баъд номи ту Зайд ибни Ҳориса ибни Шарҳабил!»**. Аз ин баъд мо низ ўро ба номи падари ҳақиқияш нидо мекардем.

Барои дур кардани баҳонаҳо Худованд гуфтааст, ки агар номи падари ҳақиқии онҳоро надонед, дар он сурат онҳоро эй бародарони динии мо, гуфта нидо кунед! Нагӯед, ки эй фарзанди фалонӣ! Чаро, ки падарони ҳақиқии онҳоро намениносед. Агар рафту ба ғайри қасд, аз рӯи хатоу иштибоҳ ё аз рӯи фаромушӣ ва ё аз рӯи шафқат чунин суҳанҳоро гуфта бошед, бар шумо гуноҳе нест. Зеро шумо аз асли ҳодиса бохабар набудед. Акнун, ки аз асли кор бохабар шудед ба он амал кунед!

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулуллоҳ (с) фармуданд: **«Худованди мутаъол барои умматони ман хато ва фаромӯшӣ ва он чиро, ки бо икроҳ (маҷбурӣ) ба он во дошта шудаанд, дар гузаштааст»**. Агар нисбат додан ба тариқи эҳтиром ва таъзим бошад, мисол «эй падар!» ва ё «писарам!» боке нест. Зеро дар ҳақиқат медонед, ки ў падар ё писари шумо нест.

Дар давоми оят, Худованд гуфтааст, ки вале гуноҳ дар он чизест, ки дилҳои шумо қасди онро кардааст. Яъне дар ҳақиқат медонед, ки масалан Абдуллоҳ писари кист, локин чун ўро садо мекунад, Абдуллоҳ нею, балки эй писари фалонӣ мегӯед, ҳол он ки фалонӣ падари ў нест.

Ин аст гуноҳ, ин аст зидди фармудаи шаръи шариф. Ба ҳар ҳол, ба таври мисол, писари Зайдро, эй писари Зайд! ва писари Амрро эй писари Амр нидо кардан ба савоб наздик ва аз шубҳаҳо дур аст.

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки **«Касе, ки худро бо номи ғайри падари худ меҳонад, ҳол он ки медонад ў падараш нест, Биҳишт бар вай ҳаром аст»**.

Дар охир Худованд ба мо мужда медиҳад, ки Худованди шумо дар ҳаққи касе, ки бо иштибоҳ ё бо фаромӯшӣ ё аз рӯи хато, чунин суҳанҳоро гуфтааст, агар аз ин баъд қасдан идома надиҳанд, Ғафуру Раҳим (бахшандаву меҳрубон) аст. Худованд барои насл ва ё авлодро пок нигоҳ доштан, байни бандагони Худ ақди никоҳ, ақди талоқ ва баъди талоқ идда поидани занро ҳукм кардааст. Бояд ҳама кор мувофиқи шарият бошад. Мулоҳиза:

ояти мазкур маънои онро надорад, ки ятимакҳоро, ки дар ҳолати ногувор зиндагонӣ мекунад барои парасторӣ нагирифт ва ё кӯмаку ё тарбият накард. На! Балки вазифаи ҳар як мусалмон ва савоби бузург аст, ки парастории ятиму ятимаҳоро ба уҳда гирад. Ба шарти он ки онҳо дар ному насаби худашон боқӣ бимонанд. Мувофиқи тақозаи маънои ин оят, фарзанди бегонаро дар ному насаби худ гузаронидан кори шаръӣ нест. Бигзор дар ному насаби худ боқӣ бимонанд ва ўро мувофиқи шаръи шариф тарбия кунад. Шариъати ислом ҳама чораҳоро дидааст ва барои мустаҳкам нигоҳ доштани оила, то ин ки оила поку покиза ва мувофиқи ҳукми шариъат мавҷуд бошад, эътибори ҷиддӣ додааст. Оре! Оила мустаҳкам набошад, ҷамъият мустаҳкам нест. Оила диндору шариъатдон набошад, ҷамъият шариъатро намефаҳмад ва диндор шуда наметавонад. Ана ҳамин тавр, Қуръони карим инсонро оҳиста-оҳиста тарбия мекунад ва аз ботлоқи ҷаҳолат ба нури саодат (Ислом) мерасонад. Дар оятҳои баъдӣ тарзи муносибати мусалмонон бо Пайғамбар (с) ва бо ҳамсарони покизаи ў (с) баён мешавад.

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا

الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَّعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي

الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

Ан-набийю авлә би-л-муъминина мин анфусихум. Ва азвҷухӯ уммаҳатуҳум. Ва улу-л-арҳами баъзуҳум авлә би баъзин фи китабилләҳи мина-л-муъминина ва-л-муҳаҷирина иллā ан тафъалӯ илā авлийаикум-м маъруфā. Кāна зāлика фи-л-китаби мастӯрō. 6.

6. Ба тасарруф дар умури мусалмонҳо аз худи онҳо дида, Пайғамбар сазовортар аст ва занони Пайғамбар модарони он (мусалмон)-ҳоянд ва хешовандони баъзеи аз онҳо ба баъзе дар ҳукми Худо аз ҷамиғи мусалмонҳо ва муҳоҷирон наздиктаранд,

лекин касе ба сӯи дӯстони худ некуӣ бикунад (ҷоиш бошад). Ин ҳукм дар Китоб (Лавҳу-л-маҳфуз) навишта шуда аст.

Мояи ифтихори Зайд ибни Ҳориса буд, ки Расулуллоҳ ӯ (р)-ро ба фарзандӣ қабул фармуда буд. Ӯ (р) барои ба Расулуллоҳ (с) фарзандхонд будан, ҳатто аз баҳри падару модари худ гузашт. Чун ояти қаблӣ нозил шуду ҳукми фарзандхондиро бекор кард, табиист, ки он ба рӯҳияи Зайд ибни Ҳориса (р) таъсири калон расонд. Ояти таҳти назар барои тасаллӣ ва дилбардории ӯ (с) нозил шуд. Дар қисми аввали он Худованд фармуд, ки ин Пайғамбар (с) бар муъминон чунон мартабаи баланд ва чунон қадру қиммати бузурге дорад, ки ҳатто аз падари аслии фарзандхонд, ҳатто аз ҷони ҳар шахси муъмин баланд аст. Оре! Ин дараҷаи олиеро, ки дар ин дунё Худованд ба ӯ (с) додааст, ба ҳеҷ кас надодааст. Барои боз ҳам дурусттар ва аниқтар мақому мартабаи Расуллоҳ (с)-ро фаҳмида шавад, ба ҳадиси ривояткардаи Имом Бухорӣ (р) рӯй меорем. Имом Бухорӣ ривоят кардаанд, ки Расулуллоҳ (с) чунин фармуданд: **«Қасам ба Зоте, ки нафсу ҷони ман дар ихтиёри Ӯст, то ин ки ҳар кадоми шумо аз нафси худатон ва аз молу ҳолу аҳлу аёлу фарзандонатон ва аз ҳама мардум маро дӯсттар надоред, муъмин (и-комил) шуда наметавонаед!»** Дар дигар ҳадиси ривояткардаи Имом Бухорӣ (р) омадааст: «Вақто ки Расулуллоҳ (с) аз гуфтани сухани худ фориг шуданд, Умар (р), ки он ҷо ҳузур дошт, гуфт: «Ай Расули Худо! Ба Аллоҳ қасам, ки Шумо дар назди ман ба ғайри ҷонам, дигар аз ҳама чиз маҳбубтаред». Расулуллоҳ (с) дар ҷавоби Умар (р) гуфтанд: **«На! Эӣ Умар! То ин ки ман дар назди ту аз ҷонат дида маҳбубтар набошам, (имонат камил) намешавад!»** Дар посух Умар (р) гуфтанд: «Ай Расули Худо! Ба Худо қасам, ки шумо барои ман аз ҳама чиз, ҳатто аз ҷони худам ҳам маҳбубтаред!» Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **«Эӣ Умар! Ана акнун шуд»** Барои маълумоти бештар дар бораи ин қисми оят, ба ояти 40-уми ҳамин сура муроҷиат шавад.

Савол: Ҳоло Муҳаммад (с) дар байни мо нест, то чун Умар (с) дар ин хусус гуфтушунид кунем ва маҳбубияти ӯ (с)-ро барои худ собит гардонем, то ин, ки диламон ором гирад, чи кор бояд кард? Бояд гуфт, ки танҳо бо дӯст доштани шахсияти ӯ (с), кор ба охир намерасад. Балки бо пайравӣ ва тобеъ шудан ба ҳар таълимоте, ки барои муъминон ӯ (с) аз ҷониби Парвардигор овардааст ва дар мартабаи аввал гузоштани он, метавон гуфт, ки маҳбубияти Расулуллоҳ (с) дар ман аз ҳама чизам, ҳатто аз ҷони худам зиёдтар аст. Хулоса, касе, ки бо Қуръон ва ба суннати Расулуллоҳ (с) пайравӣ накарда ба дигар таълимотҳои назариявии аз тарафи

инсонҳо пешниҳодшуда пайравӣ кунад, кӣ будани худаширо худааш қазоват кунад.

Дар давоми оят Худованд мақоми ҳамсарони ӯ (с)-ро баён карда гуфтааст, ки ҳамсарони Пайғамбар (с) дар ҳурмату издивоҷ, монанди модарони онҳост. Яъне, чуноне ки дар шариати Ислом бо модари худ издивоҷ ҳаром аст, бо онҳо низ издивоҷ ҳаром аст. Ҳатто баъди аз олам гузаштани Расулуллоҳ (с) низ бо онҳо издивоҷ мумкин нест. Зеро онҳоро Худованд, модарони муъминон ном бурдааст. Аммо дар ғайри амри издивоҷ дар дигар мавридҳо барои муъминон онҳо бегонаанд.

Масалан духтарони онҳо ё хоҳарони онҳо барои муъминон, духтар ё хоҳар ҳисобида намешаванд. Ҳамчунин ҳамсарони Расулуллоҳ (с) маҳрам нестанд, ба ин маъно, ки ба сӯи онҳо нигоҳ кардан ё дар хилват нишастан, мисли зани номаҳраманд. Аммо, чуноне ки гузашт бо хоҳарон ва духтарони онҳо бо роҳи шаръӣ издивоҷ ҷоиз аст. Дар давоми ояти мавриди назар масъалаи аз ҳамдигар мерос бурдани муъминон баён шудааст. Пеш аз он ки ба эзоҳи ин ҷузъи оят шурӯъ шавад, зарур донистем, ки ҳодисаи аҷибро, ки дар ибтидои дини Ислом байни саҳобагони муҳочирӣ ансор рӯй дода буд, мухтасаран баён шавад. Дар ин хусус муаррихон гуфтаанд: пеш аз нузули ин ҷузъи ояти мазкур, барои Исломи худро нигоҳ доштан, саҳобагони аҳли Макка, молу ҳол, зану фарзанд, ҳатто ватани худро тарк карда, ба Мадинаи мунаввара ҳиҷрат кардаанд. Саҳобагони ансорӣ низ бо туфайли ба дини Ислом даромаданашон бо мушкилотҳои зиёд рӯ ба рӯ шуданд. Аз он ҷумла, байни онҳо ва пайвандонашон, ки ҳоло дини Исломо қабул надоштанд, ҳама алоқа бурида шуд.

Бо ҳамин тариқ, дар ивази аз даст додани наздикони худ чи ансориҳо бошанд ва чи муҳочирон, дар кофтукови дӯстони ҳамфикру ҳамақида шуданд. Дар он асно бо ривояти Ибни Аббос (р), Расулуллоҳ (с) бо ҳам бародар шудани онҳоро тадбир кард ва ба онҳо гуфт: *“Бояд шумо бо ҳамдигар як-як аҳди бародарӣ баста, ҳамдигарро ба оғӯш гиред!* Ҳатто номи онҳоро аз ду тараф гирифт ва гуфт: *«Эй фалон, хез ба фалонӣ дар оғӯш шав ва бо ҳам аҳди бародарӣ банд».* Ва дар чунин аҳди бародарӣ масъалаи аз ҳамдигар мерос бурдан низ дохил шуд. Яъне чун яке аз онҳо аз олам мегузашт, дигаре аз онҳо ва агар зинда мебуд, меросбари кулл ҳисоб мешуд. Бо ҳамин тариқ, муддате чанд манъи мерос бурдани наздикон аз ду тараф давом кард. Бо мурури замон, оҳиста-оҳиста Ислом ва оилаи шахсони мусалмони муҳочир ва ҷамъияти онҳо шаклу тартиб ва мустақилияти худро пайдо кард.

Ҳамзамон шароити мерос бурдани хешовандон низ муҳайё шуд. Қисми ояти мазкур нозил гардид, аз ҳам мерос бурдани бародархондагиҳо мансух (аз амал манъ) эълон кард. Локин аҳди бародарӣ ҳамчунон боқӣ монд. Яъне Худованд фармуд, ки дар боби мерос бурдан, улуларҳом (хешовандон)-и ҳар кас нисбат ба як дигар аз муъминоне, ки муҳочиранд, беҳтаранд. Хулоса, аз ин баъд, то вақте ки аз тарафи модар ё аз тарафи падар ягон авлод боқист, дӯст ё бародархонда аз мерос маҳрум эълон шуд. Локин пеш аз вафот барои дӯст ё бародархондаи худ чизеро васият кунад, васиятшуда метавонад аз се як ҳиссаи ўро соҳиб шавад. Ё ин ки ворисон бо иттифоқи ҳамдигар ба хотире, ки дӯст ё бародархонда дӯсти падар ё модари онҳост, аз моли мерос чизеро ё кулли чизе, ки васият шудааст, ба ў ҳаҷму садақа ва эҳсон диҳанд, ба шарти ин ки яке аз онҳо ноболиғ набошад, шариъат манъ накардааст. Он чи, ки дар ин оят зикр шуд, дар китоби Аллоҳ таъоло (Лавҳулмаҳфуз) сабт шудааст. Бо чунин дастурот амал кардан воҷиб аст. Мерос бурдани бародархондагӣ бошад, ҳукми муваққатӣ буд. Чун шароит фароҳам шуд, масъалаи мерос бурдани хешовандон ба асли худ бозгашт. Валлоҳу аълам.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَنُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ

وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾

Ва аз аҳазнā мина-н-набиййина мӯс̣ақаҳум ва минка ва мин-н-Нӯҳи-в ва Иброҳима ва Мӯсā ва Ёисабни Марям.

Ва аҳазнā минҳум-м мӯс̣ақан гализō. 7.

7. Ва ба хотир ор, чун аз пайғамбарон аҳди онҳоро гирифтем ва (хусусан) аз ту ва аз Нӯҳ ва аз Иброҳим ва аз Мӯсо ва Исо писари Марям бигирифтем ва аз ҳамаи онҳо аҳди маҳкам гирифтем,

Мақоми ҳеҷ кас ба мақоми Пайғамбарон баробар шуда наметавонад, зеро онҳо мартабаи олий доранд, локин Худованд боз ба уҳдаи онҳо масъулиятҳои сангинеро гузоштааст. Худованд дар ин оят ба Расули Худ (с) фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), он ҳангомро ба хотир ор, ки мо аз тамоми пайғамбарон ва ҳамчунин аз ту ва Нӯҳ (а), ва аз Иброҳиму Мусову Исо-писари Марям (а) аҳду паймони вазнину маҳкам гирифтем. Номии пайғамбароне, ки дар ин оят зикр шуд, панҷ нафар буда, дар истилоҳ онҳоро пайғамбарони улулазм мегӯянд. Агарчи Муҳаммад (с) пайғамбари

охируззамон аст, лекин аз рӯйи он мартабаи баланде, ки дар байни пайғамбарон дорад, дар оят ба ӯ (с) хитоб шудааст. Он аҳду паймон чӣ буд? Муфасссирони киром гуфтанд, ки он маъмурияти масъулияти бузурге, ки Худованд бо аҳду паймон бар дӯши онҳо гузоштааст, ин аст: «Дар нахуст, қабл аз ҳар чиз онҳо вазифадоранд, ки бояд Худовандро ибодат кунанд ва ҳама инсонҳоро ба сӯи тавҳид (Худоро якка шинохтан) даъват кунанд. Онҳоро ба сӯи ибодати Худованд низ фаро хонанд. Ҳамдигарро тасдиқ кунанд, хайрхоҳи ҳамдигару умматони худ бошанд. Ба амонате, ки бар дӯш гирифтаанд вафо кунанду масъулияти худро ба охир расонанд. Даъвати пайғамбарони пешинро тасдиқ кунанд ва ҳар кадом дар даври замони худ барои пазириши пайғамбарони баъдӣ умматони худро омода созанд».

لَيْسَ لَ الصّٰدِقِيْنَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِيْنَ عَذَابًا أَلِيْمًا

**Ли яс-ала-с-содиқина њан сидқиҳим. Ва аъадда лил
кафирина њазъабан алим̃а. 8.**

**8. то Худованд ростгӯёнро аз ростнашон бипурсад ва барои
кофирон азоби дарддиҳандаро муҳайё кардааст.**

Чуноне ки дар ояти қаблӣ ишора шуд, Худованд аз пайғамбарон аҳду паймон гирифт, он кори соддае набуд. Балки дар мавриди таблиғи рисолати худ ва пурра ба аҳду паймон вафо карданашон савол хоҳанд шуд. Оё ба умматони худ амру наҳйи Парвардигорро расониданд ё не? Вақто ки пайғамбарон мавриди савол қарор мегиранд, пас, дигарон чӣ гуна даъво доранд, ки мавриди пурсиш қарор нахоҳанд гирифт? Мурод аз калимаи «содиқин» дар ин оят кист? Муфасссирон ду андеша доранд: гурӯҳе аз онҳо гуфтаанд мурод аз калимаи «содиқин», дар ин ҷо Пайғамбаронанд. Гурӯҳи дигаре аз муфасссирон, бо далел овардани оятҳои 23 ва 34-уми ҳамин сура ва ояти 5-уми сураи «Ҳучурот», ояти 8-уми сураи «Ҳашр», гуфтаанд, ки мурод аз «содиқин» дар ин ҷо муъминоне ҳастанд, ки онҳо дар майдони имтиҳони Илоҳӣ бо сари баланд тобеъи пайғамбарон будаанд. Аммо барои кофирону мушрикони мунофиқону гунаҳгорон Худованд азоби аламнокро омода кардааст, ки болои дардашон дард, боли ҳасраташон ҳасрат изофа шуда мегӯянд: «Эй кош, мо низ аз ҷумлаи содиқон мешудем». Барои маълумоти бештар ба ояти 43-уми сураи «Аъроф» муроҷиъат шавад.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا

عَلَيْهِمْ رِجَالًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾

**Йӓ айюҳа-л-лазӣна ӓманузкуру ниъматаллоҳи ӓалайкум
из ҷаъаткум ҷунудун фа арсалнӓ ӓалайҳим риҳа-в ва
ҷунуда-л лам таравҳӓ. Ва кӓналлоҳу би мӓ таъмалуна
басӣро. 9.**

9. Эй мусалмонон, неъмати Худоро бар хеш ёд кунед, ҳангоме ки лашкарҳо бар сари шумо хучум оварданд, пас, бар онҳо бодро ва лашкарҳое, ки шумо онҳоро намедидед, фиристодем! Ва Худованд ба он чӣ мекардед, бино буд.

Худованд дар ин оят (ва дар шонздаҳ ояти баъдӣ), аз ҷанги Аҳзоб (ғазои «Хандақ»), ки барои муъминон бузургтарин имтиҳони Илоҳӣ буд, хабар дода, ба муъминон хитоб намуда аст, ки эй муъминон, замонеро ба ёд оред, ки лашкари бузурги душман барои муҳосираи Мадина ва несту нобуд сохтани шумо иттифоқ баста, ба сӯи шумо шитофанд. Пас, Мо тӯфони ниҳоят хунук ва лашкар (фариштагон)-еро, ки онҳоро шумо намедидед, алайҳи онҳо фиристодем ва душманони шумо дар ҳам кӯбида шуданд. Шумо дар он ҳолат ба Расули мо чӣ вафо кардед ва чӣ гуна пойдорӣ нишон додед ва чӣ ёрӣ расонидед, ҳамаи инро Худованд медид. Ин неъмат (нусрат)-и Худоро ба ёд оред ва шукр гӯед. Мухтасаран маълумот дар бораи ҷанги Аҳзоб (Хандақ).

Дар моҳи Шавволи соли панҷуми ҳиҷрӣ чандин ҳизбҳо, аз он ҷумла лашкари қурайшиҳо бо сардории Абӯсуфён ибни Ҳарб, лашкари Ғатфон бо рёсати Уяйна бани ҳасани Фарозӣ, лашкари бани Асад бо роҳбарии Тулайҳа, лашкари бани Омир бо пешниҳоди Омир ибни Туфайл, лашкари бани Салам бо фармондеҳии Абул-аъвари Саламӣ, лашкари бани Қурайза аз яҳудиҳо бо пешниҳоди Каъб ибни Асад ва лашкари Назр ин ҳам аз яҳудиҳо бо раёсати Ҳуяй ибни Аҳтаб, дар маҷмӯъ аз даҳ то дувоздаҳ ҳазор лашкариён ҳампаймон шуда алайҳи Расулуллоҳ (с) ба Мадина равон гаштанд. Расулуллоҳ (с) бо мақсади ҳимояи Мадина тақрибан бо се ҳазор марди ҷангӣ омода гардида бо пешниҳоди Салмон (р) маслиҳат шуд, ки атрофи Мадина хандақ канда шавад. Хушбахтона, лашкарҳо бо ҳам даргир нашуданд, зеро Худованд бар сари онҳо шабона тӯфонбоди сардеро

фиристонд, ки ҳатто дегҳояшонро фӯрӯ андохт, хаймаҳояшонро вожгун (чаппа) кард. Ҳамзамон Худованд лашкари фариштагонро, ки онҳоро ҳеҷ кас наметодид, алайҳи онҳо фиристонд. Онҳо меҳҳои хаймаҳоро кашиданд, танобҳои хаймаҳоро буриданд, оташҳояшонро хомӯш сохтанд, аспҳояшонро дар ҳам шӯронданд, тундбод бошад ҳама чизро бар сари онҳо фуру пошид. Дар айнаи ҳол, Худованд тарсу ваҳшатро дар дили онҳо ғолиб гардонд. Хулоса, ҳамаи онҳо аз атрофи Мадина по ба фирор гузошта, дур шуданд. Тафсилоту ҷузъиёти ин ҳодиса иншоаллоҳ, зеро мазмуни оятҳои баъдӣ ба қадри имкон эзоҳ хоҳад шуд. Сабаби нузули оятҳои 9-ум ва 10-умро Байҳақӣ аз Ҳузайфа (р), яке аз иштирокчиёни ғазои «Хандақ» чунин ривоят кардааст: «Шаббе, ки «Аҳзоб» моро муҳосира доштанд, ҳамаи мо назди Расуллоҳ (с), саф кашида нишаста будем. Абӯсуфён бо лашкариёнаш дар тарафи болои мо ва қурайзагӣҳо дар поёни мо қарор доштанд. Мо худамон не, балки аз он бим доштем, ки онҳо бар хонаҳо ва атфоли мо юриш мебаранд. Шаб бо торикии худ ҳукмфармо буд, тундбод чунон пуршиддат мевазид, ки то ҳол мислашро надида будем. Вазъият хело тезу тунд буд. Мунофиқоне, ки ҳамроҳи мо буданд, дар он ҳолати номуносиб аз Расулulloҳ (с) як-як иҷоза меиҷодиданд, то ин ки ба хонаҳояшон баргарданд. Онҳо узр меиҷодиданд, ки атрофи ҳавлиҳо ва хонаҳояшон ҳисор надоранд, ҳол он ки то ҳол ба мо маълум буд, атрофи хонаҳои ҳамаи онҳо ҳисор дошт. Хулоса, Расулulloҳ (с) ба онҳо иҷоза медиод. Онҳо дар он торикии, аз байни мо номуносиб як-як ғайб мезаданд. Дар он асно Расулulloҳ (с) ба мо рӯй оварданд. Чун навбат ба ман расид, фармуд: «Бирав, хабари қавм (аҳзоб)-ро бароям биёр!» Пас ман ба сӯи «Аҳзоб» дар ҳаракат шудам. Ба Худо савганд, чун ба минтақаи исти онҳо наздик шудам, садои бо ҳам хӯрдани сангҳоро шунидам. Чунон тундбоди аҷибу ҳавлноке бархоста буд, ки сангҳоро бо якдигар мезад. Лашкариёни «Аҳзоб» чунон бе саранҷом шуда буданд, ки сардори онҳо нидо дода меиҷодид: «Ҳой мардуи, кӯч кунед, кӯч кунед!». Тундбод бошад, фақат атрофи онҳо кори худро анҷом медиод ва як ваҷаб аз ҷойи онҳо таҷовуз намекард. Хулоса, он чӣ вазъи «Аҳзоб»-ро бо чашми худ дидам, омада ба Расулulloҳ (с) нақл кардам.» Дар ин ҳангом аз ояти 9-то 10-ум нозил шуд.

إِذْ جَاءُوكُم مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ

الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾

Из ҷаъкум-м мин фавқикум ва мин асфала минкум. Ва из зāғати-л-абсору ва балағати-л-қулубу-л ҳанāчира ва таъуннуна биллаҳи-з-зунунā. 10.

10. Чун бар шумо аз ҷониби болои шумо ва аз ҷониби поёни шумо омаданд ва чун дидаҳо хира шуданд ва дилҳо ба ҳаночир (гулӯ) бирасид ва ба нисбати (ваъдаи) Худо гумонҳои гуногун мекардед,

Ай мусалмонон, замонеро, ки душманони шумо барои несту нобуд кардани шумо аз тарафи боло, аз ҷиҳати машриқ ва аз тарафи поёни шумо, аз ҷиҳати мағриб даромаданду Мадинаро дар муҳосираи худ дароварданд, ба хотир биёваред. Дар он асно, дар дилу дидаи шумо чӣ фикрҳо мегузашт ва чӣ гумонҳо доштед! Дар хотир дошта бошед, ки аз даҳшату ҳарос ҳатто чашмҳоятон хира шуд, ҷонҳоятон гӯ ба лаб, дилҳо гӯ ба гулӯҳоятон расида буд. Дар он асно бисёр даступо меҳӯрдед. Маълум набуд, ки бо душман даст ба гиребон шавед, чӣ ҳодиса рӯй медиҳад. Ҳатто мунофиқони дар байнатовна буда, дар шаъни Аллоҳтаъоло гумонҳое карданд, ки ин лашкари кӯчак дар баробари ин анбӯҳи бузург чӣ гуна дошт дода метавонад. (Нигар ба ояти 154, сураи «Оли имрон»). Ҳамаи инро ба хотир биёред, ки чӣ хел дар имтиҳон гирифтор будед!

Бо ривояти Абӯсаъид (р) дар ҳадиси шариф омадааст, ки рӯзи ғазои «Хандақ» аз Расулulloҳ (с) пурсидем, ки ё Расулalloҳ! Оё чизе ҳаст, ки бихонем, то аз ин ваҳшат ором шавем? Зеро аз изтиробу ваҳшат дилҳоямон ба гулӯҳоямон расидааст. Расулulloҳ (с) фармуданд: «Оре!» Бигӯед: «Аллоҳуммастур ʔавротина ва омин равъотина».- Худоё! Ҳама айбҳои моро бипӯшон ва беқарорихоямонро оромӣ бахш. Дигар паҳлӯҳои маънои ояти мазкур як-як дар оятҳои баъдӣ, иншоаллоҳ, эзоҳ меёбанд.

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلَالًا شَدِيدًا

Ҳунāликабтулия-л-муъминунā ва зулзилу зилзāлан шадидā. 11.

11. он ҷо мусалмонон имтиҳон карда шуданд ва сахт ҷунбонида шуданд ва сахт такон хӯрданд.

Ояти мазкур давоми ояти қаблӣ буда, дар он Худованд аз ҳоли саҳобাগони ғазои «Хандақ» хабар додааст, ки чун кор ба ин ҷо расид (нигар ба эзоҳи ояти қаблӣ), дар ҳақиқат бар мусалмонон интиҳоми сахт ҳукмфармо шуд. Аз як тараф тарсу ваҳм, аз тарафи дигар эҳтимол оғози ҷанг. Бар замми ин ҳама саҳобাগони дар

муҳосирабуда аз гуруснагӣ ранҷ мекашиданд. Душман бошад, чӣ гуна аз хандақ убур карданро чора меҷуст, мусалмонҳо бошанд, хандақро муҳофиза ва ҷойҳои душмангузари онро таъмир карда, шабу рӯз ҳушёрӣро аз даст намедоданд. Илова бар ин, яҳудиёни қабилаи бани Қурайза аҳди худро шикастанду бо душманон пайвастанд.

Хулоса, аз эҳтимол дур набуд, ки оташи мусибат болои мусалмонҳо ҳар замон даргирад. Гӯё замин ҳамроҳи мусалмонҳо, то байни муъмини содиқ аз фоҷиру мунофиқ фарқ пайдо шавад, дар ларза буд. Дар он асно ...

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ

وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾

**Ва из якулу-л-мунāфиқуна ва-л-лазўна фӣ қулўбихим-м
маразў-м маъаданаллоҳу ва расулҳу илла гурӯр. 12.**

**12. Ва чун мунофиқон ва ононе ки дар дилҳои онҳо беморист,
мегуфтанд: «Ваъда надоданд Худо ва Расули Ӯ моро магар бо
роҳи фиреб».**

Шахси мунофиқ ҳамеша алайҳи мусалмонон дар дили худ ғараз (хуқду кина) дорад, доимо меҳоҳад шахсонеро, ки имонашон заъиф аст, бо гуфтугузори худ ба тарафи худ майл диҳад. Аз ин рӯ, шахсони мунофиқ ва касоне, ки ҳоло нифоқ тамоми дилҳояшонро пурра напӯшида буд, рӯзи ғазои «Хандақ» чун ҳолати ваҳшатнокро диданд, гирифтори шакку изтироб шуда, дар байни муъминон овозаҳои дурӯғ паҳн мекарданд, ки дидед, мо ба чӣ ҳолат гирифтор шудаем? Яке аз сардорони мунофиқон-Мутъаб ибни Қушайр гуфт: «Муҳаммад ба мо гирифтани мулки Кисро ва хазинаҳои Қайсарро ваъда медиҳад, аммо ҳоло боварӣ нест, ки яке аз мо ба қазои ҳоҷат раваду саломат баргашта ояд! Маълум мешавад, ки Аллоҳ ва Расули Ӯ ба мо чуз ғурур (дурӯғ) чизи дигаре ваъда намодаанд». Оре! Ин гуна шахсон бо мусалмонон вақте ҳамроҳӣ мекунанд, ки кор сабук ё ғалаба наздик бошад. Чун бинанд, ки кор вазнин аст ё эҳтимол дорад, ки мусалмонон мағлуб мешаванд, дар ҳол заъифимон будан ё мунофиқ будани худро ошкор мекунанд. Зеро табиати онҳо чунин аст. Баъзе аз муфасссирон зери эзоҳи ояти мазкур нақли ҳадисеро, ки Ибни Абихотам аз Байҳақӣ дар баёни сабаби нузули ояти мазкур ривоят кардааст, муносиб донистаанд. Ровӣ гуфтааст, ки дар таърихи

Ислом аз боби ҷанги Аҳзоб чунин ривоят омадааст: «Дар асное, ки саҳобагон ба кандани хандақ машғул буданд, ба санги калоне даргир шуданд, ки дар онҷо истодани он муносиб набуд. Саҳобагон зӯр мезаданд, аммо онро барканор карда наметавонистанд. Хабар ба Расулуллоҳ (с) расид. Ӯ (с) шахсан воридаи хандақ шуду кулангери ба даст гирифт ва бар санг зад. Шӯълае аз он ҷаҳид ва порчае аз он шикаст. Расулуллоҳ (с) такбир гуфтанд, асҳоб низ такбир гуфтанд. Бори дувум бар он санг зарба зад, қисмате аз он санг шикаст ва барқе аз он рӯшан шуд, ки миёни ду тарафи Мадинаро нуронӣ сохт. Расулуллоҳ (с) такбир гуфтанд, асҳоб низ ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) такбир гуфтанд. Бори савум Расулаллоҳ (с) бар он санг зад, шарораи баланде аз он санг рӯшан шуд ва санг пора-пора шуд. Расулуллоҳ (с) боз такбир гуфтанд, асҳоб ҳамроҳи ӯ (с) низ такбир гуфтанд. Баъзе аз асҳоб аз ӯ (с) пурсиданд, ки ё Расулаллоҳ (с), хабар чист? Расулуллоҳ (с) монанди ин суҳанро гуфтанд: **«Дар миёни барқи аввал сарзаминҳо ва қасрҳои подшоҳони Эронро дидам. Ҷибраил (а) ба ман бошорат доданд, ки уммати ман бар онҳо пирӯз хоҳад шуд. Дар миёни барқи дувум қасрҳои Шому Рум намудор шуд. Ҷибраил (а) ба ман башорат дода гуфтанд: «Уммати шумо бар онҳо пирӯз хоҳанд шуд. Дар миёни барқи савум қасрҳои Санъо ва Яман намоён шуд. Ҷибраил (а) боз ба ман хабар доданд, ки уммати шумо бар онҳо низ пирӯз хоҳанд шуд».** Чун ин суҳанро мунофиқон шуниданд, ба якдигар нигоҳ карданду он суҳанҳое, ки дар эзоҳи ояти қаблӣ гузашт, бо ҳам гуфтанд. Барои эзоҳи бештари ҷузъи ояти мазкур ба ояти 10-уми сураи «Бақара» муроҷиъат шавад. Мунофиқон ба ҳам чӣ гуфтанд, ояти зер эзоҳ додааст:

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ

فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ

إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

Ва из қолат тӯифату-м минҳум йā аҳла Ясриба лā муқома лакум фарҷиъу. Ва ястаъзину фариқу-м минҳуму-н-набийя яқулуна инна буйутанā ъаврату-в ва mā ҳия би ъавраҳ. Ий юридуна иллā фирорō. 13.

13. Ва чун тоифае аз онҳо гуфтанд: «Эй аҳли Мадина, шуморо имконияти мондан нест, пас, бозгардед!». Ва гурӯҳе аз онҳо аз ҷониби Пайгамбар дастуре металабиданду мегуфтанд: «Харойина, хонаҳои мо бепаноҳ аст». Ва ҳол он ки хонаҳои онҳо бепаноҳ набуд, намехостанд (бо гуфтани ин сухан) магар гурехтанро.

Пеш аз он, ки Расулуллоҳ (с) ба Мадина ҳиҷрат кунад, номи Мадина «Ясриб» буд. Чун Расулуллоҳ (с) ба ин ҷо омаданд, номи он «Мадинатур-Расул», шаҳри Расул, ном гирифт. Оҳиста-оҳиста номи Мадина барқарор ёфт. Зери мазмуни ин оят, Худованд аз аҳволи мунофиқон ва аз ҳоли шахсони заъифулимон хабар додааст, ки ай мусалмонон, ба ёд оред вақтеро ки гурӯҳе аз мунофиқон, ки ҳамроҳи саҳобагон дар ғазои Хандақ буданд, гуфтанд, ки ай мардуми Ясриб (Мадина)! Чаро ин ҷо истодаед, дигар ҳамроҳи Набӣ дар ин ҷо истодани шумо маъное надорад, хонаҳои шумо дар маърази хатар қарор доранд. Барои ҳимояи аҳлу авлоди худ ба Мадина баргардед! Маълум аст, ки шумо дар баробари ин душмани зиёд ҳеҷ коре карда наметавонед, худро бо тезӣ аз ин маъракаи берун кунед! Худро ба ҳалокат ва зану фарзандони худро ба асорат гирифтор накумед! Хулоса, бо ин роҳ мехостанд ансориҳоро аз лашкари Исломи ҷудо кунанд. Гурӯҳи дигаре, аз мунофиқон, ки хонаҳояшон дар Мадина буд, барои бозгашти худ ба назди Расулуллоҳ (с) узрҳо пешниҳод карда, иҷоза мепурсиданд, ки атрофи хонаҳои мо бедевору бе паноҳанд. Метарсем, ки душманҳо ворид шаванду ба хонаводаҳои мо осебе расонанд, дар ҳоле ки чунин набуд. Онҳо мехостанд бо ин баҳона, аз маъракаи ҷиҳод фирор кунанд. Ояти зер ин мавзӯро давом медиҳад:

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُلُوا أَلْفِتْنَةً لَّاتَوَّاهَا وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا

إِلَّا يَسِيرًا

Ва лав дхилат ъалайҳим-м мин ақтõриҳā ſумма суилу-л-фитната ла атавҳā ва mā талаббаſу бихā иллā яси́ро.14.

14. Ва агар бар сари онҳо аз ҳама ҷониб даромада мешуд, пас, аз онҳо фитна (куфр)-ро талаб карда мешуд, албатта, онро анҷом медоданд ва дар он фитна таваққуф намекарданд, магар андаке.

Худованд дар ин оят ҳоли мунофиқон ва шахсони сустимону сустиродаро, ки бо баҳонаҳои дурӯғин аз Расулulloҳ (с) иҷоза пурсида, аз байни мусалмонон рафтани саҳнаи муҳофизати Мадинаро ҳоли сохтан меҳостанд, чунин мазаммат кардааст, ки онҳо шахсонеанд, ки агар билфарз, рафту лашкари ширк (Аҳзоб) аз ҳар тараф ба Мадина ҳучум ораду онро ишғол намоянд ва ба чунин тоифа пешниҳод кунанд, ки аз дини худ баргашта, ба ширку куфр рӯй оред, онҳо аксуламал нишон надода, дар имону Исломи худ боқӣ намонанд, магар он миқдоре ки мушрикони сухани худро ба охир расонанд. Ҳамин ки сухани онҳо ба охир расид, дар ҳол пешниҳоди онҳоро бо шитоб иҷобат мекунанду муртад шуда, ба онҳо мепаиванданд.

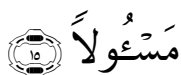
Адибе гуфтааст:

Мунофиқро мадон ҳаргиз мувофиқ,

Мунофиқро мунофиқ дон, мунофиқ.

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَرَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ

Ва лақад кaнӯ ъaҳaдуллоҳa мин қaблӯ лā юваллӯна-л-адбāр. Ва кāна ъaҳдӯллоҳи мас-ӯлā. 15.

15. Ва ҳаройина, пеш аз ин бо Худо аҳд баста буданд, ки пуштҳоро барнагардонанд ва аҳди Худо пурсидашуда ҳаст.

Ояти мазкур мунофиқон ва сустимонҳоро ба муҳокима кашида гуфтааст, ки қаблан мунофиқон дар ғазои Бадр низ ғайб зада буданд. Чун диданд, ки пирузӣ тарафи мусалманҳост, гуфта буданд, ки агар Худованд моро бори дигар дар ҷанге ҳозир кунад, ба Худо аҳд медиҳем, ки ягон чизро дарег надониста, меҷангем, дар аҳди худ устувор меистем, аз тавҳиду Ислому Пайғамбар (с) дифоъ мекунем ва ҳаргиз ба қафо барнамегардем. Ҳоло Худованд ба онҳо дар ин оят ёдрасон мекунад, ки дар ин рӯз (рӯзи Аҳзоб) ба онҳо чӣ шуд, ки аҳди худро шикаста бо баҳонаҳои дурӯғин аз назди Расулulloҳ (с) по ба фирор гузоштаанд? Оё онҳо надонистанд, ки ба он аҳди додашон назди Худованд масъуланд ва Худо аз он аҳд онҳоро савол мекунад? Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд: «Маънои ояти мазкур васеъ аст, ҳама аҳдро дарбар мегирад. Аз он ҷумла, байъати «Ақба», ғазои Уҳуд ва ғайра». Усулан касе, ки

бо Расулуллоҳ (с) байъат мекард, маънои онро дошт, ки бояд то дар рамақ ҷон дошт, аз имону Ислому ва Қуръон дифоъ мекард. Вафо ба аҳд чизест, ки ҳатто аксари арабҳо дар замони ҷоҳилият ба он эҳтиром мегузоштанд.

قُلْ لَّنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنِ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا

تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾

Қул ла-й янфаъакуму-л-фирору ин фарартум-м мина-л-мавти ави-л-қатли ва иза-л лā туматтаъуна иллā қалилā. 16.

16. Бигӯ: «Агар аз марг ё аз кушта шудан бигрезед, шуморо гурехтан суд надихад ва он ҳангом баҳраманд сохта нашавед, магар андаке».

Аз ояти қаблӣ нияти мунофиқон фаҳмида шуд, ки аз саҳнаи ғазо рафтани онҳо бо мақсади ҳимояи хонаҳо ва авлодашон нест. Балки хостаанд, ки аз ин майдони муҳофизати Мадина гурезанд. Ҳоло Худованд дар ин оят ба онҳо посух гуфта, ба Пайғамбар (с) амр кардааст, ки ай Пайғамбари Мо! Ба онҳо бигӯ, ки агар аз марг ё аз кушта шудан фирор карданӣ бошед, он ба ҳоли шумо ҳеҷ суде нахоҳад дод. Бо ибораи дигар, Худованд ба Расули Худ (с) фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки агар аҷалатон фаро расида бошад, ин фирор ба шумо суде намерасонад ва умри шуморо дароз ҳам намекунад. Ҳар ҷо ки бошед, ҳатто дар хонаҳоятон ё дар пеши зану фарзандҳоятон бошед ҳам, ҳатман марг гиребони шуморо хоҳад гирифт. Агар аҷали шумо ҳоло фаро нарасида бошад, яқин аст, ки ҷуз баҳраи андаке аз дунё фоидаи дигар барои шумо нест. Он ҳам бошад, дар охир бо сад хорӣ маргатон, албатта мерасад. Марг ояндааст, ҳар чизе, ки ояндааст он қариб аст. Барои маълумоти бештар ба ояти 153-уми сураи «Оли Имрон» муроҷиъат шавад. Дигар ин ки бо онҳо ...

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنَّ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً

وَلَا تَجِدُونَ لَهُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

Қул маъ за-л-лазӣ яъсимукум-м миналлоҳи ин арода бикум сӯан ав арода бикум раҳмах. Ва лā яҷидуна лаҳум-м миъ дуниллаҳи валиййа-в ва лā насиро. 17.

17. Бигӯ: «Кист он, ки нигоҳ дорад шуморо аз тасарруфи Худо, агар дар ҳаққи шумо сахтӣ бихоҳад ё дар ҳаққи шумо неъмате бихоҳад?!». Ва ба ғайри Худо барои хеш на дӯсте ёбанд ва на ёридиҳандае!

Худованд ба ҳабиби Худ (с) фармуд, ки ба он мунофиқону шахсони заъифимон бигӯ, ки агар Худованд ба шумо маргро ё ҳаётро тақдир карда бошад, кадом кас метавонад, тақдири Аллоҳтаъолоро тағйир диҳад? Бо ибораи дигар, агар Худованд барои мунофиқону шахсони заъифимон бадӣ (ҳалок, нуқсон дар молҳо)-ро ирода карда бошад, ҳаст касе, ки онҳоро ҳимоя кунад? Ё агар Худованд барои онҳо раҳмат (пирузӣ, фарохризқӣ, тӯли умр)-ро хоста бошад, чӣ касе иродаи Худоро боз гардониди метавонад?? Ҳеҷ кас! Хулоса, онҳо ғайр аз Худо ҳеҷ сарпарасту ёвари дигаре нахоҳанд ёфт, ҳама муқаддарот дар ихтиёри Ёст. Аҳду паймони бо Ё таъоло бастаро бо қимати ҷон бояд харид. На ин ки аҳдро шикаст.

﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا

يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا﴾

❖ Қад яъламуллоҳу-л муъаввиқина минкум ва-л-қоилина ли ихвāнихим ҳалумма илайнā. Ва лā яътуна-л-баъса иллā қалилā. 18.

18. Ҳаройина, Худо боздорандагонро аз шумо ва гӯяндагонро, ки ба бародарони хеш гуфтанд: «Ба сӯи мо биёед!» медонад. Ва (чунин тоифа) ба қорзор ҳозир намешаванд, магар андаке - (он ҳам бошад,)

Мунофиқон ва шахсони заифимон ҳолатҳои гуногун доранд. Гурӯҳе аз онҳо, бо баҳона аз назди Расулуллоҳ (с) канорагирӣ карданд ва хоистанд дигаронро низ ба канорагирӣ даъват кунанд. Ҳоло дар ин оят Худованд аз вазъи ҳоли онҳо хабар дода гуфтааст, ки дар ҳақиқат гурӯҳе, аз шумо кӯшиш доштанд, ки мардумро аз ҷанги Аҳзоб ва аз ёрӣ додан ба Расулуллоҳ (с) ба як сӯ кашонанд, онҳо киҳонанд, Худованд кӣ будани онҳоро медонад.

Оре! Онҳо гурӯҳе аз мунофиқонанд, ки ба ёрони худ мегуфтанд: «Муҳаммаду ёронаш дар баробари Аҳзоб тоб оварда наметавонанд, онҳо нисбатан хеле каманд. Онҳо мағлуб хоҳанд шуд. Ҳамчунин касонеро, ки бародаронашон, назди Расулуллоҳ (с) буданд, ба онҳо мегуфтанд: «Ба сӯи мо биёед, барои шумо он ҷо истодану ҷангидан чӣ лозим?». Онҳоро низ Худованд мешиносад. Онҳо касоне ҳастанд, ки барои ба пайкари душман зарба задан ва барои ризоии Худоро дарёфтан ихтиёран ҳозир намешаванд. Магар миқдори каме аз онҳо ҳозир мешаванд, он ҳам бошад аз рӯи риё дар ғӯшае аз маъракаи ҷанг ҳозир мешаванд. Агар мабодо онҳо ба маръака оянд, ҳам ...

أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ
أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ
سَلَقُواكُمْ بِالْسِنَةِ ۖ حَدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا
فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

А-шиҳҳатан ъалайкум. Фа уз̣а ч̣аа-л-хавфу раайтаҳум ян̣зурӯна илайка тадӯру аъюнӯҳум ка-л-лази югш̣а ъалайҳи мина-л-мавт. Фа уз̣а заҳаба-л хавфу салақӯкум би алсинатин ҳид̣адин а-шиҳҳатан ъала-л-хайр. Ул̣аика лам юьминӯ фа аҳбаталлоҳу аъм̣алаҳум. Ва к̣ана з̣алика ъалаллоҳи яси́р. 19.

19. бухлкунон ба нисбати шумо! Пас, чун тарсе биёяд, бубинӣ онҳоро дарменигаранд ба сӯи ту, дар ҳоле ки чашиҳояшон монанди касест, ки аз сахтии сакароти мавт беҳуш шудааст. Пас, чун тарс аз онҳо биравад, бо забонҳои тези худ бухлкунон бар шумо (барои моли ганимат) забондарозӣ кунанд. Ин ҷамоъат имон наёварданд, пас, Худо кирдорҳои онҳоро, ки бо имон ҳамоҳанг набуд нобуд сохт. Ва ин кор бар Худо осон аст.

Сифатҳои дигари мунофиқинро Худованд дар ин оят чунин зикр карда аст, ки сабаби ин ҳама ангезаҳои онҳо чи дар ёри додан, чи дар нафақа додан, чи дар таҳияи асбоби ҷиход ва чи дар кӯмакҳои бадани барои кандани хандақ дар он аст, ки онҳо барои шумо бахиланд. Дигар сифати мунофиқон ки он дар ҳама асрҳо дида мешавад, ин аст, ки агар хавфе аз ҷониби душман дар миён ояд, онҳо ба сӯи ту монанди касе, ки дар вақти марг аз саҳтии ҷонкандан беҳуш мешаванду худро идора карда натавониста, чашмонашон ало шуда, ҷарх мезананд, ҳатто чашмак назада, ба ту бо ҳам менигаранд. Хулоса, чунин тоифа дар ҳолати ҳамлаи душман тарсонҷактарин ва дар ҳолати аз байн рафтани тарсу ваҳм ва пирӯз шудан барои аз моли ғанимат саҳми худро талаб кардан бо лафзҳои хашин дуруштарини мардум буда меғоянд, ки агар мо ҳамроҳи шумо намечангидем ва агар ёрии мо барои шумо намерасид, ҳаргиз душман шикаст намехӯрд ва ҳаргиз шумо пирӯзиро ба даст оварда наметавонистед ва ҳоказо. Дигар суҳанҳои номатлуб аз забони тезу тунди онҳо мебаромад. Дар охир Худованд ба дигар сифати онҳо, ки дар воқеъ решаи ҳама бадбахтиҳои онҳост, ишора намуда гуфтааст, ки бо чунин рафторашон, онҳо ҳаргиз имон наовардаанд, амали онҳо дар ҳолати бе имонӣ анҷом шудааст, ҳама ботилу ҳабата буда, ҳаргиз мақбули даргоҳи Илоҳӣ нест ва савоберо ҳам дар Қиёмат соҳиб шуда наметавонанд. Зеро амали онҳо (шахсони беимон) назди Худованд ҳеҷ қадре надорад. Бекор кардани савобҳои ингуна шахсон барои Худованд осон асту ҳеҷ мушкилие ҳам надорад.

تَحْسَبُونَ أَنَّ حَزَابًا لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ

بَادُوتَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا

قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾

Яҳсабуна-л-аҳзаба лам язҳабӯ. Ва ий яъти-л-аҳзабу яваддӯ лав аннаҳум бадӯна фи-л-аъробӣ яс-алуна ъан амбәйкум. Ва лав канӯ фйкум-м ма қоталӯ иллә қалилә. 0.

20. Онҳо мепиндоранд, ки лашкарҳои куффор (аҳзоб) нарафтаанд. Ва агар ин лашкарҳо биёянд, таманно кунанд, ки кош дар миёни арабҳои саҳронишин мебуданду фақат аз ахбори

шумо савол мекарданд. Ва агар ин гуруҳ дар миёни шумо бошанд, (ҳамроҳи шумо) корзор накунад, магар андаке.

Агарчанде лашкари Аҳзобро Худованд шикаст дод ва онҳо аз атрофии Мадина фирор карданду дигар ҳаргиз барнамегарданд, локин мунофиқон ва шахсони заъифулимон аз шиддати тарс чунон ҳисоб мекарданд, ки гӯё онҳо аз урдугоҳҳои худ ҳанӯз нарафтаанд. Агар рафту лашкари куффор билфарз бори дигар алайҳи мусалмонон ба ҳамла даст занад, онҳо чунон тарсанчаканд, ки орзу карда меғоянд, ки эй кош, мо дар Мадина байни мусалмонҳо намебудем, дар хориҷи Мадина ҳамроҳи арабҳои сахронишин мебудему дар ин ҷанг ин даҳшатро намедидем ва ба қатл намерасидем. Эй кош, дар ҷое мебудем, ки аз дур фақат хабари шуморо мешунидем. Он ҳодисаҳоеро, ки байни шумо ва Аҳзоб рӯй медиҳанд, бо чашм намедидем ва фақат мепурсидем, ки оё муъминон шикаст хурданду ҳалок шуданд? Оё аҳли Макка бар сари мусалмонон ғалаба карданд?

Онҳо касонеанд, ки агар дар миёни шумо ҳам бошанд, барои ёрии шумо алайҳи Аҳзоб ба ғайри андак вақт, он ҳам бошад аз рӯйи биму ор, корзор намекарданд. Ин аст сифати шахсони мунофиқ ва шахсони заъифулимон дар байни мусалмонҳо. Бинобарин, дар чунин ҳолатҳо набояд мусалмонҳо аз ингуна шахсон таъсир бардоранду ба онҳо пайрав шаванд. Зеро дар байни мусалмонон аз будани мунофиқон дида, набуданашон беҳтар аст. Ҳоло дар байни шумо, хушбахтона, шахсияти муносибу лоиқе вуҷуд дорад, ки метавон ба ӯ эътибор дод ва аз ӯ пайравӣ кард. Ояти зер ин муқаддимаро пай мегирад.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ

الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

**Лақад кона лакум фӣ расулиллаҳи усватун ҳасанату-л
ли ман кона ярҷуллоҳа ва-л-явма-л ахира ва закараллоҳа
кашӣро. 21.**

**21. Ҳаройина, барои шумо, барои касоне, ки аз савоби Худо ва аз
(савоби) рӯзи охират умед доранд ва зикри Худоро бисёр
мекунанд, дар қори Пайгамбари Худо пайравии писандида ҳаст.**

Чуноне ки дар мазмуни оятҳои қаблӣ гузашт, мунофиқон ва шахсони заъифулимон на ин ки худашон, балки бо ҳар роҳ

дигаронро аз ғазои Хандақ ва аз ёрӣ расонидан ба Расулуллоҳ (с) ва ба саҳобагони муъмини ростине, ки дар корҳояшон мардонавор устуворӣ нишон медоданд, манъ мекарданд. Ҳоло ояти мазкур хушдор додааст, ки шахси мусалмон набояд одату гуфтори чунин шахсони бадтинатро сармашқи рӯзгори худ қарор диҳад. Балки касоне, ки меҳоханд дар дунё ва охираат некбахт бошанд, бояд ба Пайғамбари бузурги Ислои пайравӣ кунанд. Зеро Худованд дар ин оят гуфтааст, ки барои шумо дар ҳама роҳу равиш, тарзи зиндагонӣ ва амалкарди Расули Мо (с) сармашқи некӣ мавҷуд аст, метавон ба ӯ (с) пайрав шуд. Оре! Барои касоне, ки Худовандро бисёр зикр мекунанд ва аз раҳмати Ӯ ва аз растагории рӯзи Растохез умед доранд, беҳтарин роҳ он аст, ки ба Расулуллоҳ (с) пайрав бошанд. Ба таври мисол: Рафтори Расулуллоҳ (с) дар ғазои Хандақ мисли дигар сардорҳо болои зердастони худ дастҳо паси пушт набуд, балки ҳамроҳи муъминон каланде ба даст гирифтӣ хандақ кофт, хокҳоро ҷамъоварӣ мекард, ба зарф меандохт, берун аз хандақ мебард. Агар дар рафти кандани хандақ санги калоне пайдо мешуду зӯри саҳобагон намерасид, онро мешикаст ва аз хандақ берун мебарданд. Барои баланд бардоштани рӯҳияи сарбозони худ ба онҳо суҳанҳои мазохомези рост мегуфт ва дар шеърхонии онҳо ҳамоҳанг мешуд ва гоҳ суҳанҳои шеърмонанд меҳонд, онҳоро аз ёди Худо водор месохт ва онҳоро ба ояндаҳои дурахшон мужда мерасонд. Аз макру найранги мунофиқон онҳоро барҳазар мекард. Санъати ҷангро хуб медонисту дар ғафлат набуд, онҳоро ба сарбозони худ меомӯхт. То ин ки аз тарафи душман байни сафҳои муслимин раҳна ворид нашавад, ҳушёрӣ аз даст намедод. Намоз меҳонд, дуо ва муноҷот мекард, аз Худованд нусрат меҳост. Чун саҳобагон ин рафтору одати волои ӯ (с)-ро диданд аз аҳзобиёне, ки чандин баробари онҳо зиёд буданд, заррае наҳаросиданд. Дигар рафторҳои шоистаи Расулуллоҳ (с) дар китобҳои зиндагинома бо тафсил шарҳу эзоҳ дода шудааст, метавон аз онҳо дарёфт кард ва пайрав шуду сармашқи рӯзгори худ қарор дод.

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ

وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿١٢﴾

**Ва ламмā раа-л муъминун-л-аҳзāба қолу ҳāзā мā
ваъаданаллоҳу ва расулӯху ва садақаллоҳу ва расулӯх.
Ва мā зāдаҳум иллā имāна-в ва таслимā. 22.**

**22. Ва чун мусалмонон лашкарҳоро диданд, гуфтанд: «Ин аст он
чӣ моро Худо ва Пайгамбари Ў ваъда дода буданд. Ва рост гуфт
Худо ва Расули Ў». Ва ин мочаро дар ҳаққи онҳо чизеро наафзуд,
магар боварӣ доштан ва гардан ниҳоданро.**

Баъди баёни ҳоли мунофиқон, Худованд дар ин оят ҳоли муъминони ростинеро, ки аз рафтори Расулulloҳ (с) дарс омӯхта буданд ва ҳангоме ки онҳо бо душманҳояшон рӯ ба рӯ шуданд, чӣ гуфтанд ва чӣ кор карданд, чунин баён карда аст. Чун онҳо лашкари Аҳзобро диданд, на ин ки дар дили онҳо тарсу ҳарос афтод, ва на ин ки аз дидани душман ларзиданд, балки шодмон шуда гуфтанд, ки Худо ва Расули Ў (с) ҳамеша сухани рост мегӯянд, ин ҳамон лашкарест, ки ба онҳо рӯ ба рӯ шудани моро Худо ва Расули Ў (с) ваъда дода буданд. Оре! Онҳо касоне буданд, ки бе ягон шакку тардид, ба ваъдаи Худо ва Расули Ў (с) эътимод доштанд. Рӯ ба рӯ шудан бо лашкари Аҳзоб ғайр аз қавӣ шудани имон ба Худо ва таслим шудан дар баробари амрҳои Худо чизи дигаре дар онҳо наафзуд. Дар масъалаи он, ки аз тарафи Худо ва Расули Ў (с) чӣ чиз ба муъминони ростин ваъда шуда буд, баъзе аз муфасссирон, бо овардани маънои ҳадиси Расулulloҳ (с) чунин гуфтаанд: Бо ривояти Ибни Аббос (р), дар ҳадиси шариф омадааст, ки қабл аз ҷанги Аҳзоб Расулulloҳ (с) ба Асҳоби худ гуфта буд: **«Дар ин нӯҳ ё даҳ шаби охир лашкари кофирон ба сӯйи шумо омаданианд. Чун онҳо биёянд, бар шумо кор сахт хоҳад шуд, аммо кор ба суди шумо ва бар зиёни онҳо анҷом хоҳад ёфт.»** Оре! Ҷанги «Аҳзоб» ҷанги таърихист. Чуноне ки дар оятҳои қаблӣ эзоҳ шуд, адади мусалмонҳо тақрибан ба 3000 нафар мерасид. Аз ҳеҷ ҷой умеди ёрӣ расонидан набуд, зеро дар он асно дар дигар минтақа мусалмон набуд. Аммо рӯи Замин аз кофиру мушрик пур буд. Ҳар замон ба онҳо расидани ёрӣ аз эҳтимол дур набуд. Илова бар ин, танҳо лашкари мушрикони Қурайш аз ҷаҳор ҳазор нафар зиёд буд, боз чандин қабилаҳо бо ҳам ҷамъ шуданд. Аз он ҷумла, қабилаи Ғатфон, яҳудиёни бани Қурайза ва дигар қабилаҳо низ алайҳи мусалмонон бо ҳам иттифоқ бастанд. Болои ин, мусалмонҳо ба кори вазнин (кандани ҳандақ) машғул буданд. Замоне буд, ки ҷанг ҷанги тан ба тан буд. Тиру туфангу бомбаю дигар яроқи оташфишони ҳозирзамон дар он вақт набуд. Лашкари кадом тарафе зиёд мебуд, ғалаба аз онӣ ӯ мешуд. Касе аз адади мусалмонҳо ва Аҳзоб маълумот ба даст меовард,

бо андозаи ақли худ мусалмонҳоро шикастхӯранда меҳисобид. Локин касоне, ки ба Аллоҳ ва Расули ӯ (с) имон оварда буданд, чуноне ки дар боло гузашт, чун лашкари Аҳзобро диданд, бовариашон ба Худо ва Расул (с) ва ба ғалаба зиёд шуд. Ин аст нишонаи шахсоне, ки ба Худо имони растин доранд.

مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رَجُلٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ

نَجْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

**Мина-л-муъминина риҷалун ҷадақу маъъаҳадуллоҳа
ъалайҳ, Фа минҳум-м маъ қазо наҳбаҳу ва минҳум-м маъ
янъазири. Ва маъ баддалу табдила. 23.**

23. Аз мусалмонон мардоне ҳастанд, ки он чиро, ки бо Худо барои он аҳд бастанд, вафо карданд. Пас, аз онҳо касоне ҳастанд, ки қарордоди худро ба анҷом расониданд ва аз онҳо касоне ҳастанд, ки интизорӣ мекашанд ва ба ҳеҷ ваҷҳ паймони худро табдил намекунанд,

Ояти мазкур гурӯҳи муъминонро, ки рафтори Пайғамбари Худо (с)-ро барои худ сармашқ қарор доданд ва ба аҳди худ вафо карда, то охирон нафас аз худ фидокорӣ нишон доданд, сифат карда гуфтааст, ки дар миёни муъминон (шахсоне, ки дар ғазои Хандақ иштирок доштанд), мардоне ҳастанд, ки барои дар муқобили душманони Ислом ҷангидан бо Худо ва Расули ӯ (с) аҳду паймон баста буданд, ба ваъдаи худ вафо карданд, ҳатто баъзе аз онҳо ҷони худро бо Ҷонофарин таслим намуда дар майдони ҷиход шарбати шаҳодатро ҳам нӯшиданд ва баъзе аз онҳо ҳоло ин мақоми волоро интизор буданд ва ҳеҷ гоҳ дар шак набуда, ҳаргиз аз ин аҳду паймони худ пушаймон набуданд. Хулоса, ояти мазкур маънои васеъ дошта дар ҳар асру замон, тамоми муъминони ростинро шомил аст. Баъзе аз муфасссирон ҷузъи ояти мазкурро («Пас аз онҳо касоне ҳаст, ки ба анҷом расонид қарордоди худро») мансуб ба муъминоне донистаанд, ки рӯзи ғазои «Бадр» бар худ назр кардаанд, ки агар дар оянда ба душман рӯ ба рӯ шаванд, ончунон биҷанганд, ки ё Худованд онҳоро пирӯз гардонад ё дар ин роҳ шаҳид шаванд. Пас, онҳо дар ғазои «Уҳуд», «Аҳзоб» ва дар дигар ғазоҳо, иштирок карданд. Аз он ҷумла, поктарини муъминон Ҳамза (р), Анас ибни Назр (р), Мусъаб (р) ва амсоли онҳо ба мақсади худ расиданд. Касоне, ки

интизор буданд, мисли Анас, (р) Талҳа (р) ва амсоли онҳо то орзуи худро амалӣ сохтан дар аҳду паймони худ истодагарӣ карданд. Магар мунофиқон, ки аҳду паймони худро, чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, шикастанд ва ба ҳар баҳона аз майдони мубориза фирор карданд. Сабаби нузули ояти мазкурро Қуртубӣ ва дигар муфасссирон дар шаъни Анас Ибни Назр (р), донистаанд, ки ӯ (р) дар рӯзи ҷанги «Бадр» ҳозир шуда натавонист.

Вақте ки хабардор шуд, алакай ҷанг ба поён расида буд, таассуфи бисёре хурд, ки чаро дар ин ҷанг ширкат накардааст? Ӯ (р) бо Худо аҳд баст, ки агар набарди дигаре рӯҳ диҳад, дар он то сарҳади ҷон истодагарӣ мекунад. Итифоқо дар ҷанги «Уҳуд», ӯ (р) ширкат кард. Ҳангоме ки аз майдон гурӯҳе фирор кард, ӯ (р) фирор накард, он қадар ҷангид, ки маҷруҳ шуд ва бо ифтихор шарбати шаҳодатро нӯшид. Ривоят шудааст, ки чун ҷасади ӯ (р)-ро пайдо карданд, дар бадани ӯ (р) ҳаштоду чанд зарбаи найзаву шамшер буд. Ёдатон гиромӣ, эй шаҳидони садри Ислом.

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ

يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

Ли яҷзияллоҳу-с-содиқина би сидқиҳим ва юъаззиба-л мунафиқина ин шāа ав ятуба ъалайҳим. Инналлоҳа кāна Ғафӯра-р-Раҳӯмā. 24.

24. то Худо ростгӯёнро дар муқобили ростгӯияшон подош диҳад ва агар хоҳад, мунофиқонро азоб кунад ё бар онҳо ба раҳмат бозгардад. Ҳаройина, Худо омӯрзандаву меҳрубон аст.

Худованд дар ин оят натиҷаи амалкарди муъминон ва мунофиқонро хулоса карда гуфтааст, ки мақсад аз рӯ ба рӯ кардани мусалмонҳо ба Аҳзоб ва ё ба дигар мушкilot, ки ҳар замон бар сари мусалмонҳо меояд, барои он аст, ки Худованд шахсони содиқ (ростгӯён)-ро ба хотири сидқашон биозмояду ба онҳо подоши арзанда диҳад ва агар мунофиқон дар нифоқашон бимонанд ё бимуранд, ҳар гоҳе бихоҳад ба онҳо ҷазои мувофиқ диҳад ё агар тавба кунанду имон оранд, онҳоро бибахшад ва тавбаи онҳоро бипазирад. Зеро Худованд барои касоне, ки тавба мекунанд ва аз нифоқ боз мегарданд, бе шакку шубҳо ғафуру раҳим аст.

Хулоса, на муъминони мухлису содиқ бе подош мемонанд ва на мунофиқони фироркунанда аз майдони ҷанг бе ҷазо.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ

الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾

Ва раддаллоҳу-л-лазӣна кафару би ғайъихим лам янālу хайро. Ва кафаллоҳу-л-муъминина-л-қитāl. Ва кāналлоҳу Қавийъан Ёзизā.25.

25. Ва Худо кофиронро бо хашмашон бозгардонид, онҳо ба ҳеҷ манфиъате даст наёфтанд. Ва Худованд аз тарафи мусалмонон дар майдони ҷанг онҳоро кифоят кард. Ва Худо тавонову ғолиб аст.

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки кофироне, ки лашкари «Аҳзоб»-ро алайҳи мусалмонҳо ташкил карда буданд ба мақсад нарасиданд. Худованд онҳоро дар ҳолате, ки аз хашму ғазаб лабрез ва тарсу андӯҳи бузурге қалбашонро такон меод (чуноне ки дар эзоҳи оятҳои қаблӣ қиссаи онҳо гузашт), бе он ки ягон манфиъати моддӣ ё маънавиро ба даст оранд, шармандавор ба ватан ва қабилаҳояшон бозгардонид. Дар ҷумлаи баъдӣ афзудааст, ки Худованд дар ин майдон бо фиристодани тундбод ва лашкари фариштагон муъминонро кифоят кард. Худованд бар дили онҳо тарсро чунон ғалаба кунонд, ки бо мусалмонҳо даргир шудан як тараф истад, ҳатто тоқати дар майдон истоданро накарданд. Зеро Худованд ҳамеша дар корҳои худ тавоно ва шикастанопазир аст. Имом Бухорӣ ва Имом Муслим зимни ояти мазкур, ҳадиси шарифро ривоят кардаанд, ки Расулulloҳ (с) лашкарҳои Аҳзобро чунин нафрин хонд: **«Аллоҳумма мунзилал Китоб, сариъул ҳисоб, аҳзимил аҳзоб. Аллоҳумма аҳзимҳум ва залзилҳум»**. Яъне бор Худоё! Эй фурудоварандаи Китоб ва эй зудшуморандаи ҳисоб! Аҳзобро шикаст деҳ. Бор Худоё! Онро шикаст деҳ ва мутазалзил гардон!

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي

قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾

**Ва а^нзала-л-лаз^ина з^оҳар^уҳум-м мин аҳли-л-кита^би ми^н
сай^аси^хим ва қазафа фи^и кул^уби^химу-р-ру^ъба фар^иқан^и
тақтулу^{на} ва таъсиру^{на} фар^иқо. 26.**

*26. Ва аз аҳли Китоб гурӯҳеро, ки ба ин лашикарҳо мададгори
карданд, аз қалъаҳояшон фуруд овард ва дар дилҳои онҳо хавф
афганд. Тоифаеро мекуштед ва тоифаеро асир мегирифтед.*

Чуноне ки дар мазмуни оятҳои қаблӣ гузашт, вақто ки Расулуллоҳ (с) ба Мадина ҳичрат карданд, бо чанд гурӯҳ, аз он ҷумла бо яқудиёни қабилаи бани Қурайза аҳдномаи сулҳ бастанд. Дар яке аз бандҳои сулҳнома чунин навишта шуда буд, ки агар шумо хоҳед, ки бо мо ҳамзистии осоишта дошта бошед, ҳангоми бо гурӯҳе даргир шудани мо на ба тарафдории мо ва на ба зиёни мо бо душмани мо ҳамоҳанг намешавед. Вале яқудиёни бани Қурайза аҳди худро шикаста алайҳи мусалмонҳо бо лашкари Аҳзоб пайвастанд. Вақто ки Расулуллоҳ (с) ин хабарро шуниданд, сардори қабилаи Авс-Саъд Ибни Муъоз ва аз қабилаи Хазраҷ-Саъд ибни Убода ва Абдуллоҳ ибни Равоҳа ва Ҳавват ибни Зубайро ба сӯи онҳо фиристод ва ба онҳо чунин гуфт: «*Равед, ҳақиқати ин хабарро ба ман биёред. Агар ин хабар рост бошад, ба ман ишорае кунед. Агар дар аҳди ҳудашон боқӣ бошанд, байни мардум ошкоро гӯед!*». Онҳо назди бани Қурайза рафтанд, ҳақиқати корро фаҳмиданд. Бани Қурайза дар радифи бўҳтонҳои гуногунашон гуфтанд: «Байни мо ва Муҳаммад аҳду паймон нест». Саъд ибни Муъоз (р) тоқати шунидани чунин суҳанҳоро накарда, ба таҳқири онҳо пардохт. Саъд ибни Убода (р) гуфт: «Ҳоло таҳқири онҳо лозим нест». Сафирон аз назди онҳо баргашта чи будани кор ва мақсади бани Қурайзаро бо ишорае ба ӯ (с) фаҳмониданд. Бо ҳамин мусалмонҳо байни гӯё ду оташ монда, хавфу хатарашон зиёд шуд. Аммо Худованд, чуноне, ки дар эзоҳи оятҳои қаблӣ гузашт, муъминонро зафар дод, ҳизби кофирҳо навмед шуда, ба мусалмонҳо ягон зараре нарасонда, ба роҳи омадагиашон баргаштанд. Пайғамбар (с) ҳамроҳи мусулмонҳо зафармандона ба Мадина боз гаштанд. Сарбозон силоҳро ба замин гузошта, меҳостанд озодона нафас кашанд. Расулуллоҳ (с), ки дар хонаи модарамон Умми Салама (р) фуруд омада буд, барои чангу ғубори чандрӯзаро аз бадани худ пок сохтан ба ғул машғул буд. Ҳамоно Ҷабраил (а) ташриф оварданд. Вақт баъди намози пешин буд, ба Расулуллоҳ (с) гуфтанд: «Ай Расули Худо, ту силоҳи худро ба замин гузоштӣ?». Дар посух Пайғамбар (с) гуфтанд: «Оре!» Ҷабраил (а) гуфтанд: «Шумо ба замин гузошта бошед ҳам, аммо фариштагон ҳоло нагузоштаанд. «Худованд ба ту мефармояд, ки ба тарафи бани Қурайза юриш барӣ». Расулуллоҳ (с) ба сарбозони

худ фармон доданд, ки то ба манзили бани Қурайза нарасед, намози Асрро дар ҳеҷ ҷой нахонед. Ҳама сарбозон мучаҳҳаз шуда ба тарафи қурайзагиҳо дар ҳаракат шуданд.

Дар он асно Расулulloҳ (с) Абдуллоҳ ибни Умми Мактум (р)-ро дар Мадина ноиби худ таъин кард. Парчамро ба Алӣ ибни Абутолиб (к) доданду бо қасди бани Қурайза роҳ даромада, Мадинаро тарк карда, ба назди ҳисору қалъаҳои онҳо расиданд ва ҳамроҳи лашкар назди ҷоҳе ҷойгир шуданд. Яҳудони бани Қурайза бар қалъаҳои худ пинҳон шуда, алайҳи мусалмонон ба мубориза набаромаданд. Бо ҳамин тариқ, муҳосираи онҳо бисту панҷ рӯз идома ёфт. Вақто бани Қурайза диданд, ки Расулulloҳ (с) дар кори худ ҷиддӣ аст, ба таслим шудан розӣ шуданд. Локин натиҷаи кори онҳоро на худашон ва на каси дигаре намедонист. Хулоса, онҳо ба Расулulloҳ (с) хабар фиристонданд, ки Абу Лубоба (р)-ро наздашон фиристад, то дар ин масъала бо ӯ (р) маслиҳат кунанд. Чун Абулубоба (р) ба назди онҳо рафт, марду зан, кӯдакҳо атрофи ӯ (р) ҷамъ омаданд, доду войи бисёре карданд. Чун Абулубоба ин аҳволро дид, таҳти таъсир қарор гурифту раҳмаш омаду гуфт: «Ҳоло ба тарафдории шумо аз дастам ҳеҷ чиз намеояд» ва дасти худро ҳамчу ишора ба гулӯяш кашид. Яъне ба онҳо фаҳмонд, ки ба фикри ман ҳамаи шумо ба қатл мерасед. Ҳамин, ки суҳанашро ба охир расонд, ман ба Расулulloҳ (с) хиёнат кардам гуфта, пушаймон шуд, афсӯс хурд, дигар тоқати дар он ҷо истодан ё назди Расулulloҳ (с) омаданро накарда рост ба масҷид рафт ва дар яке аз сутунҳои он худро басту гуфт: «То Худованд ва Расули ӯ (с) маро набахшанд, ман дар ин ҳол боқӣ мемонам». (Ниг. ба о. 102-уми сураи «Тавба»). Бо ҳамин бани қурайзагиҳо розӣ шуданд. ки ҳукми худашонро ба Саъд ибни Муъоз (р) супоранд, то шояд бо онҳо дар муъомилаи хуб бошад. Зеро ӯ (р) боре аз гуноҳи яҳудони бани Қайнақо, ки бо баҳонае чун қурайза паймони худро шикаста буданд, гузашта онҳоро аз Мадина берун ронда буд.

Расулulloҳ (с) фармуданд Саъд ибни Муъоз (р)-ро аз Мадина ба ин ҷо биёранд. Саъд ибни Муъоз (р)-ро, ки маҷруҳ буд, ба хар шинонда оварданд. Чун ӯ (р) наздик шуд, касоне, ки аз қабилаи Авс буданд, дар атрофи ӯ (р) ҷамъ омада гуфтанд: «Эй Саъд! Онҳо (бани Қурайза) дӯстони туанд, ба онҳо хубӣ кун». ӯ (р) бошад дар посух ҳеҷ сухане нагуфта, омадан гирифт ва дар охир гуфт: «Ба таҳқиқ, барои Саъд, иншоаллоҳ, вақте расидааст, ки аз маломати маломаткунандагон ҳеҷ боке надорад». Чун Саъд ибни Муъоз (р) ба хаймаҳо наздик шудан, гирифт, Расулulloҳ (с) ба мардуми онҷо буда гуфт. «*Пеши сардори худ хезед ва ўро пешвоз*

gired!». Мардум бо иззату эҳтиром ӯ (р)-ро аз хар фароварданд. Чун ӯ (р) ба замин нишаст, Расулуллоҳ (с) ба бани Қурайза ишора карда ба Саъд гуфт: «Онҳо ҳукмашонро ба ту супоридаанд. Ту чӣ ҳукм кунӣ, онҳо розиянд. Ҳоло ҳукм кун!» Саъд (р) гуфт: «Оё ҳукми ман дар онҳо мегузарад?». Расулуллоҳ (с) ғуфтанд. «Оре! Мегузарад». Саъд (р) гуфт: «Оё ҳукми ман ба шахсоне, ки дар ин хайма нишастаанд, низ мегузарад?» Пайғамбар (с) гуфтанд: «Оре! Мегузарад». Сипас, Саъд (р) рӯяшро аз Расулуллоҳ (с) ба дигар тараф гардонид ва сипас, бо иззату эҳтиром ба Расулуллоҳ (с) ишора карда гуфт: «Оё он зоте, ки ҳоло ҳамроҳи мо нишастааст, ба ҳукми ман, розӣ мешаванд?». Расулуллоҳ (с) гуфтанд: «Оре! Розӣ мешавем». Сипас Саъд (р) гуфт: Ҳукми ман дар бораи Бани Қурайза ҳамин аст: «Мардони ҷангандаашонро нест карда, аҳлу аёли онҳо асир ва молу мулкашон ғанимат гирифта шавад. Расулуллоҳ (с) гуфтанд: «Эй Саъд! Дар ҳақиқат шумо ҳукми Зотеро кардед, ки Ӯ болои ҳафт осмон аст». Ҷузъиёти ин қиссаро дар китобҳои зиндагиномаи Расулуллоҳ (с) мутолиъа фармояд!

وَأَوْثَقَكُمْ أَرْضَهُمْ وَيَدَيْرَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطُوهَا وَكَانَ اللَّهُ

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا

Ва авраҷакум арҷаҳум ва дийāрахум ва амвāлахум ва арҷа-л лам татауҳā. Ва кāналлоҳу ъалā кулли шай-иН қадирō.27.

27. Ва оқибати кор Худованд Замини онҳоро ва хонаҳои онҳоро ва молҳои онҳоро ва Заминеро, ки то ҳол болои он қадам назадаед, ба шумо вогузошт ва Худованд бар ҳама чиз тавоно аст.

Худованд дар ин оят натиҷаи ғазои бо Бани Қурайзаро чунин эзоҳ додааст, ки бо фатвои Саъд ибни Муъоз (р) гурӯҳе аз хиёнаткорҳои бани Қурайзаро ба ҳалокат расонида шуд ва гурӯҳе ба асорат гирифта шуд моли ғанимати фаровон: боғу бўстонҳо, аз ҷумла заминҳо, хонаҳои онҳо бо осонӣ ба дасти мусалмонон расид. Ҳатто заминҳое, ки то ҳол болои онҳо мусалмонҳо қадаме нагузошта буданд, низ дар ихтиёри мусалмонҳо даромаданд. Оре! Худованд қодиру тавоноост, ҳарчи ирода кунад, он мешавад. Барои дафъи шубҳа, бо таври истисно, метавон гуфт, ки касоне, ки аз

бани Қурайза имон оварданду мусалмон шуданд, мавриди афв қарор гирифтанд.

Қиссае аз саргузашти газои бани Қурайза

Ривоят шудааст, ки Каъб ибни Асад, яке аз сарони яҳуд ба онҳо маслиҳат дода гуфт: «Ин хиёнат, ки аз мо сарзада аст, то роҳбари мусалмонон бо мо даргир нашавад, яқин аст, ки моро намебахшад. Ҳоло ман барои шумо се пешниҳод дорам. Бояд яке аз ин се роҳ барои дифоъи аҳли аёл, моли ҳолатон қабул кунед. Аввал ин, ки аз ҳама хуб биёед, ҳама бо ҳам ба он мард (Муҳаммад (с)) имон биёрем ва пайрави Ӯ шавем, зеро ба шумо маълум аст, ки Ӯ дар ҳақиқат пайғамбари илоҳист ва дар китобҳои худ нишонаҳои ӯро хондаву фаҳмидаед. Дар ин сурат дар амон хоҳем монд». Онҳо гуфтанд: «Мо ҳаргиз аз Таврот даст нахоҳем бардошт ва ба он чизи дигарро иваз нахоҳем кард». Каъб ибни Асад гуфт: «Шумо, ки инро қабул надоред, биёед зану фарзандони худро бо дастони худ ба қатл расонем, то вақте ки бо Ӯ дар ҷанг мешавем, фикри онҳо дар мо набошад, мардонавор биҷангем, бубинем Худо чӣ меҳадад. Агар пирӯз шудем, зану фарзанд бисёр аст». Онҳо гуфтанд: «Мо чӣ тавр ин бечораҳоро бо дастони худ ба қатл мерасонем? Баъди инҳо зиндагонӣ барои мо чӣ лозим?» Каъб ибни Асад гуфт: «Инро, ки қабул надоред, набошад, имшаб шаби шанбе аст, онҳо гумон намекунанд, ки ҳаргиз дар ин шаб мо ҳурмати шанbero шикаста алайҳи онҳо ҳамла хоҳем кард. Биёед, онҳоро ғофилгир кунем, шояд, ки пирӯзиро ба даст орем». Онҳо гуфтанд: «Ин амалро низ нахоҳем кард, мо эҳтироми шанbero ҳаргиз намешиканем». Сипас, Каъб ба онҳо гуфт: «Шумо хеле инсонҳои бефаросат будаед, аз рӯзе, ки таваллуд шудаед, то ҳол чандон ақле нагирифтаед».

То охири қисса оятҳои зер аз мартабаи олии ҳамсарони покизаи Расулulloҳ (с) сухан мекунанд.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا

فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾

***Йӓ айюҳа-н набию қул ли азвӓҷика ин кунтунна
туридна-л ҳайӓта-д-дунйӓ ва зинатахӓ фа-таъӓлайна
уматтиъкунна ва усарриҳкунна сароҳан ҷамилӓ. 28.***

28. Эй Пайгамбар, ба занони худ бигӯ: «Агар зиндагонии дунё ва ороиши онро меҳоста бошед, пас, биёед, то чизи муносибе шуморо диҳам ва бо роҳи писандида шуморо раҳо кунам.

وَإِنْ كُنْتُمْ تُرَدُّنَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَالْأَرْحَامِ الْآخِرَةِ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ

لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا

Ва ин кунтунна туридналлоҳа ва расулаҳу ва-д-дāра-л-аҳирата фа инналлоҳа аъадда лил муҳсинāti миёкунна аҷран ʿазīмā. 29.

29. Ва агар Худо ва Пайгамбари Ӯро ва сарои охиратро меҳоста бошед, пас, ҳаройина, Худо барои занони неқӯкори аз шумо музди бузургро омода сохтааст».

Сабаби нозил шудани ин ду оятро муфасссирон ҳодисаеро медонанд, ки байни Расулulloҳ (с) ва ҳамсаронашон руҳ дода буд. Чун Расули Худо (с) сарзамини бани Қурайзаро фатҳ кард, молҳои нафису қиматбаҳо ба байтулмоли мусулмонон даромад. Рӯзе ҳамсарони Расулulloҳ (с), ки дар он асно нӯҳ нафар буданд, атрофи Расулulloҳ (с) ҷамъ омада ба Расулulloҳ (с) гуфтанд: «Ё Расулаллоҳ! Духтарони Кисро (подшоҳи форс) ва Қайсар (подшоҳи Рум), ғарқи зару зеваранд, канизону ходимони бо ҳашам доранд, мо бошем дар ин вазъияти танг, душвор, фақру бенавоӣ, чуноне ки мебинед, умр ба сар мебарем, чӣ мешавад, ки аз ин ғаниматҳои бадастомада ба нафақаи мо афзуда шавад?» Хулоса, бо ингуна суханҳо ва аз рӯйи рашк, ки бо ҳам доштанд, гоҳ-гоҳ, Расулulloҳ (с)-ро азият медоданд. Аз ин рӯ, Расулulloҳ (с) муддати як моҳ бо онҳо «ило» карда шабу рӯз аз онҳо ҷудо менишаст ва танҳо хоб мерафт ва аз хонаи худ ҳатто назди саҳобагон намебаромад. Дар ин хусус Имом Муслим ва Имом Аҳмад ибни Ҳанбал (р) аз Ҷобир (р) чунин ривоят кардаанд: «Вақто ки кор ба ин ҷо расид, Абӯбакр (р) ва Умар (р) назди Расулulloҳ (с) омаданд. Диданд, ки Расулulloҳ (с) дохили хона асту мардум назди дари Расулulloҳ (с) нишастанд ва ҳеҷ кас ҷуръати ба наздашон даромадан надорад. Абӯбакр (р) иҷоза пурсиданд, то ин ки ба наздашон дохил шаванд, ҷавобе нашониданд. Ҳазрати Умар (р) низ иҷоза пурсиданд, иҷоза нашуд. Баъди гузаштани андак вақт барои ҳардуи онҳо иҷоза шуд. Чун онҳо назди Расулulloҳ (с) дохил шуданд, диданд, ки атрофи Расулulloҳ (с) ҳама ҳамсаронаш сукут карда нишастаанд. Умар (р) бо худ гуфт, албатта, сухане

мекунам, то шояд Расулуллоҳ (с) хурсанд шаванду ба сухан дароянд. Сипас, гуфт: «Ай Расули Худо! Ҳоло духтари Зайд (ҳамсарашон) аз ман нафақа пурсид, ман бедаранг болои китфонаш чунон фаровардам, ки ... гуфтам ана нафақаи ту!» Аз шунидани ин сухан хандаи Расулуллоҳ (с) омад, ҳатто дандонҳои муборакашон намудор шуд. Сипас Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **«Мана инҳо низ аз ман барои зиннатҳои дунё нафақа мекурсанд»**. Дар ҳол Абӯбакр (р) барои задани Оиша (р) ва Умар (р) барои задани Ҳафса (р) (духтаронашон) бархостанд, ҳарду бо як овоз гуфтанд: «Оё чиз (зиннат)-еро, ки назди Расулуллоҳ (с) нест, талаб мекунед?». Онҳо сидқан меҳостанд духтарони худро зарб зада адаб диҳанд, локин Расулуллоҳ (с) ба кори онҳо розӣ нашуд ва нагузошт, ки ҳамсаронаш аз падарони худ латукӯб хуранд. Сипас, онҳо гуфтанд: «Ба Худо қасам, аз ин баъд дигар аз Расулуллоҳ (с) чизе намекурсем». Бо ҳамин Расулуллоҳ (с), то нозил шудани ин ду оят, ки муфасссирон онҳоро ояти «хиёр» мегӯянд, аз ҳамсарони худ гӯшанишиниро ихтиёр карданд. Сипас, ин оятҳо нозил шуданд ва Худованд ба Расули Худ (с) гуфт, ки эй Пайғамбари мо! Ба ҳамсаронат бигӯ, ки агар шумо хоҳони зиндагонии бо фароғати дунё ва толиби зебу зиннати он бошед, биёед шуморо аз он баҳраманд созам ва бе он ки шумо аз ман зиёне дида бошед, бо роҳи писандида шуморо раҳо (талок) кунам. Ва агар хостори ризои Парвардигор ва Расули Вай (с) бошед ва Биҳишту неъматҳои онро меҳоста бошед, албатта, Худованд барои касоне, ки аз шумо амали шоистаро анҷом медиҳад, подоши бузургеро омода кардааст. Чун ин оятҳо нозил шуданд, аввало Расуллоҳ (с) бо модарамон Оиша (р) гуфтугӯ кард ва ба ӯ (р) гуфт: **«Ман барои ту кореро маслиҳат медиҳам, шумо саросема нашуда, бо падару модари худ маслиҳат кунед ва ҷавобашро ба ман диҳед!»** Модарамон Оиша (р) гуфтанд: «Он чӣ гуна маслиҳат будааст?!» Сипас, Пайғамбар (с) ду ояти нозилшударо то охир хонданд. Модарамон Оиша (р) гуфтанд: «Ин ҳаққи шумост, оё дар ин кор бо падару модарони худ маслиҳат кунам?! Ман ҳаргиз, дар ин боб бо падару модари худ маслиҳат намекунам. Барои ман дунё ва зебу зиннати ӯ даркор нест, ман ризои Аллоҳ ва ризои Расули ӯ (с)-ро ихтиёр мекунам! Локин илтимоси ман ҳамин, ки он чи ман ихтиёр кардам, ба дигар ҳамсарони худ нагӯй». Расулуллоҳ (с) дар посух ба модарамон Оиша (р) гуфтанд: **«Худованд маро шахси дағал наофаридааст, маро ҳамчун муъаллим ва сабукгиранда, ғаму андуҳи мардумро сабуккунанда фиристодааст. Ба онҳо низ чуноне ки ба ту гуфтам, мегӯям, ихтиёрашон, кадом роҳеро ихтиёр кунанд»**. Сипас, Расулуллоҳ (с) ба ҳар кадом ҷуфти ҳалоли худ, чун Оиша (р) муъомила карданд. Онҳо низ роҳи Оиша

(р)-ро ихтиёр карданд. Барои калимаи «мутъа»-ро бештар фаҳмидан ба ояти 236-уми сураи «Бақара» муроҷиъат шавад. Калимаи «усарруҳу» аз масдари «сароҳатан» гирифта шуда, ба маънои «раҳо кардан» омадааст. Ин калима дар ҳолате, байни зану мард музокираи талоқ аст, метавонад киноя аз талоқ бошад. Яъне шахсе дар ҳолати ғазаб ба зани худ гӯяд, ки «сарраҳтуки» (раҳо кардам туро), талоқ меафтад. Дигар ин, ки марде зани худро дар боби талоқ, гуфт: «Ихтиёр бо туст, хоҳ бо ман истӣ ё маро тарк кунӣ». Вақто зан ин лафзро аз шавҳари худ шунид, дар ҳамон вақт, агар маҷлиси худро тағйир наодо, гӯяд, ки ман ихтиёри худро гирифтам ё гӯяд ман худро талоқ додам, талоқ вақеъ мешавад. Зеро калимаи «Тасриҳ» (раҳо кардан) дар ояти 229-уми сураи «Бақара» ба маънои талоқ истифода шудааст. Чузъиёти ин баҳсро аз китобҳои фикҳӣ чӯё шудан мумкин. Хулоса, рафтори Расулуллоҳ (с) ва ҳамчунин рафтори ҳамсарони ӯ (с) барои ҳама марду зани уммати мусалмон сармашқ аст. Касе пайравӣ кунад, Ҷаннати ҷовидон барои ӯ омадааст. Ояти зер, барои ҷуфтҳои ҳалоли Наби (с) хитоби алоҳида ва махсус аст.

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ مَنْ يٰۤاتِ مِنْكُنْ بِفَحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ يُضَعَفْ لَهَا الْعَذَابُ

ضَعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى ٱللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

Йā нисāа-н набиййи ма-й̣ яъти мийкунна би фāҳишати-м мубаййинати-й̣ юзбъаф лаҳа-л-ъазāбу зийфайн. Ва кāна зāлика ъалаллоҳи яси́ро. 30.

30. Эй занони Пайгамбар! Ҳар ки аз шумо бадкории ошкор ба амал орад, вайро дучанд азоб карда шавад. Ва ин кор бар Худо осон аст.

Набояд инсони муъмин аз зоҳири оят фикр кунад, ки ҳамсарони Расулуллоҳ (с) ошкоро бадкорӣ кунанд, дучанд азоб мешаванд, агар пинҳонӣ бадкорӣ кунанд, азоби сабук мешаванд ва ё умуман азобдода намешавад. На! Маънои оят ин хел нест. Ибни Аббос (с) калимаи «фоҳиша»-еро, ки дар ин оят омадаст, ба маънои нофорие, ки зан нисбати шавҳари худ анҷом медиҳад, доништааст. На ба маънои кори қабех. Шоҳ Валиюллоҳи Дехлавӣ мегӯяд, ки мурод дар инҷо изое, ки ба Расулуллоҳ (с) аз ҳамсаронаш мерасад, забондарозии онҳост. Албатта, он мартабаи волое, ки модарони муъминҳо доранд, саҳл нест, зеро онҳо ҳамсари беҳтарин шахси рӯйи оламанд. Андак гуноҳи онҳо гуноҳи

калон баҳисоб меравад. Агар Пайғамбар (с)-ро ранҷонанд ё нофармонӣ кунанд, ки аз ҷониби зан ин гуна амалҳо назди шавҳар гуноҳ ҳисобида мешавад, он муносибату он қаробате, ки онҳо бо Расулуллоҳ (с) доранд, барои дафъи оқибати ин гуноҳ нафъе намерасонанд, балки Худованд онҳоро дучандони шахсони оддӣ азоб мекунад ва анҷоми чунин кор, назди Худованд, бисёр кори осон аст.

Хулоса, масъулияти ҳамсарони Расулуллоҳ (с) нисбат ба дигар занҳо хеле вазнин аст. Зеро онҳо пешвои ҳама занҳои рӯи оламанд. Хушбахтона, занҳои Расулуллоҳ (с) чандон забондарозие накарданд ва мӯҷиби дучандон азобе аз ҷониби Парвардигор нашуданд.

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ

وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا

✽ **Ва ма-й яқнут минкунна лиллāҳи ва расулиҳи ва таъмал солиҳан-н-нуътиҳā аҷраҳā марратайни ва аътаднā лаҳā ризқан каримā. 31.**

31. Ва ҳар кӣ аз шумо Худо ва пайғамбари Ёро фармонбардорӣ кунад ва кори нек бикунад, ёро дучанд музд бидиҳем ва барои ӯ рӯзии нек муҳайё кунем.

Худованд дар ин оят фазли ҳамсарони Расулуллоҳ (с)-ро ба сабаби он ки онҳо ҳамсарони ҳабиби Худо (с)-анд, баён карда фармудааст, ки ҳар касе аз шумо дар иҷрои амрҳои Худованд ва Пайғамбари Ё (с) доимо итоаткор ва дар иҷрои амалҳои солеҳ фурутан бошад, ба ӯ подоши дучанд хоҳем дод. Яке барои итоъату тарси Худо, дигаре барои ризо сохтани Расули Худо (с). Дар Ҷаннат барои чунин шахс рӯзии пурарзишро, ки доимист, муҳайё хоҳем сохт.

Хулоса, ваъдаи Худованд барои завҷаҳои Расулуллоҳ (с) он аст, ки ҳар чи қадар барои ризо ва итоъати Расулуллоҳ (с) бикӯшанд, ҳамон миқдор ба Худо наздик гашта, подоши дучандро соҳиб мешаванд. Дар ояти зер нидои Парвардигор барои ҳамсарони Расулуллоҳ (с) идома дорад:

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ

بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾

**Йа нисаа-н-набиййи ластунна ка-аҳади-м мина-н-нисаъ.
Ин иттақайтунна фа лā тахзаъна би-л-қавли фа
ятмаъа-л-лазл̣и фл̣и қалбиҳи маразу-в ва қулна қавлам
маъруфā. 32.**

**32. Эй ҳамсарони Пайғамбар! Шумо монанди дигар занҳо нестед,
агар парҳезкорӣ кунед. Пас, дар сухан гуфтан мулоимат
макунед, ки он гоҳ марде ки дар дили ӯ беморист, тамаъ кунад.
Ва сухани писандида бигӯед!**

Дар ояти қаблӣ сухан аз масъулияти сангини ҳамсарони Расулulloҳ (с) гузашт. Ҳоло ояти таҳти назар ва шаш ояти баъдӣ ин мавзӯро идома дода, ба ҳамсарони Расулulloҳ (с) дастуроти муҳим медиҳанд. Дар нахуст ба ҷуфтҳои поки Набӣ (с) Худованд фармудааст, ки эй ҳамсаронӣ Пайғамбари Мо, шумо чун занони оддӣ нестед, шумо ҳамсарони Хотаманнабиййин (Пайғамбари охируззамон) ҳастед. Агар шумо тақво кунед (аз Худо тарсед) афзалу ашрафтариини занҳои рӯи оламед. Вақто ки шумо бо мардҳои бегона дар сухан шудед, чунон сухан кунед, ки он барои ҳамаи занҳои мусалмон намунаи ибрат бошад. Шумо масъулияти худро ба фаромушӣ насупоред ва бо мардҳои бегона ҳавасангезона сухан нагӯед. Мисли занҳои булҳавас, ки бо суханҳои дилфиреб мардонро ба сӯи худ ҷалб мекунамд, сухани мулоим нагӯед, ки мабодо шахсоне, ки дар дилашон марази нифоқ доранд, шакку шубҳа пайдо карда, дар ҳаёлашон тамаъ пайдо шуда, дар фикри кори гуноҳ шаванд. Агар лозим шавад, бо онҳо сухани маъмулӣ ва шоистае гӯед, ки мавриди ризои Аллоҳтаъоло қарор гирад. Ояти зер ин мавзӯро идома медиҳад.

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ ۚ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ

وَأَتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ

عَنْكُمْ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

**Ва қарна фи буй'тикунна ва лā табаррачна табарруча-л
чāҳилийяти-л-улā ва ақимна-с-салāта ва āти-на-з закāта
ва атиъналлоҳа ва расулаҳ. Иннамā юридуллоҳу ли
юзҳиба ъанкуму-р-ричса аҳла-л-байти ва ютаҳҳиракум
таџиру. 33.**

**33. Ва дар хонаҳои хеш бимонед. Ва монанди ошкор кардани
зинате, ки дар ҷоҳилияти пешин буд, зинатҳои Худо ошкор
накунед ва намозро барпо доред ва зақотро бидиҳед ва
фармонбардории Худо ва Расули Ӯ кунед. Ҷуз ин нест, ки Худо
мехоҳад, то аз шумо эй аҳли байт, палидиро дур кунад ва то
шуморо покиза нигоҳ дорад.**

Қабл аз он ки ба шарҳи ояти мазкур бипардозем, бояд ёдовар шавем, ки донишмандон солҳои қабл аз шариати Исломо замони ҷоҳилият (нодонӣ) меноманд. Дар ояти мазкур Худованд дар дастури севӯм ба завҷаҳои Расулуллоҳ (с) хитоб (ва дар айни ҳол ба ҳама занҳои муъмина ишора) намуда аст, ки шумо то зарурат пайдо нашавад, ба кӯча набаромада, дар хонаҳоятон нишинед. Монанди занони ҷоҳил ва ғофил беҳадаф дар кӯча ва хиёбонҳо рафтуомад накунед. Дар идомаи оят (дастури ҷаҳорумин) Худованд фармуда аст, ки монанди занони замони ҷоҳилият, шумо қисмате аз бадани худро намоён карда, бо зару зеварҳо ороиш дода, назди мардони бегона ҳозир машавед. Замони ҷоҳилият чунин буд, ки занҳо мӯй, гӯшҳо, гардан ва қисмате аз синаҳоро намоён карда, бо зару зеварҳо орошта, ҳамчунин дигар узвҳои ҳассоси баданашонро ошкор намуда, дар кӯча, бозор ва хиёбонҳо дар ҷамъияти мардони бегона барои фасоди онҳо ҳозир мешуданд. Бо нозу адо ва карашма роҳ мерафтанд, диққати мардонро ба зебоиҳои фитнаангези худ ҷалб мекарданд, сабаби васвасаҳои шайтон ва ғаразҳои фосиқон мегаштанд, ки ин гуна рафтори занон дар ҳама замонҳо яке аз омилҳои асосии пайдошавии ғоҳишагӣ, вайроншавии оила ва пайдошавии фарзандони беаслу насаб мегашт. Оҳиста-оҳиста ба фасоди ҷамъияти меовард. Пояҳои ҳаргуна ҳокимиятро ноустувор месохт ва боиси сутшавии қудрати давлат мегардид.

Дар мазмуни ҳадиси шариф омадааст, ки аз рафтани масҷид занҳоро манъ накунед ва агар онҳо хоҳанд, ки ба масҷид раванд, набояд худро хушбӯӣ зада раванд. Дар мазмуни дигар ҳадис

омадааст, ки барои занҳо беҳтар он аст, ки дар хонаашон намоз хонанд. Дар мазмуни дигар ҳадис омадааст, ки намозе, ки зан дар хонааш адо мекунад, беҳтар аст аз намозе, ки ӯ дар масҷид адо мекунад. Хулоса, натиҷа он аст, ки занҳое, ки даъвои муъминиву мусалмонӣ доранд, бояд маҳрамо аз номаҳрам фарқ кунанд. Зеро назди марди номаҳрам барои онҳо сатр воҷиб аст. Худованд дар панҷум ва шашумин дастури Худ фармудааст, ки эй ҳамсарони Пайғамбар (с), шумо намозро барпо доред ва закоти молро адо кунед. Худо ва Расул (с)-ро итоъат кунеду пайрав шавед! Муфасссирон ғўфтаанд: «Ибодатҳо бисёр аст, аммо зикру таҳсиси намозу додани закот барои он аст, ки намоз беҳтарин роҳи иртибот ба Аллоҳ ва адои закот беҳтарин роҳ ва пайванди маҳкам бо халқи Худост. Агар ин ду пурра ва бо салоҳ иҷро шаванд, инсонро водор месозанд, ки дигар тоъату ибодатҳо бояд низ иҷро шаванд». Дар охири ояти мазкур Худованд фармудааст, ки эй аҳли байти Пайғамбар (с), ҷуз ин нест, ки Худованд бо ин восита меҳодад палидӣ (гуноҳ ва масъият)-ро аз шумо дур кунад ва аз бадӣ ва шумии гуноҳҳо шуморо комилан пок гардонад. Шоёни зикр, аст ки ин насиҳатҳо барои ҳамсарони Пайғамбар (с) на барои он аст, ки ғўё онҳо корҳои баду гуноҳ мекарданд ва ояти мазкур тақозои манъи онҳоро карда бошад. На! Балки ояти мазкур онҳоро водор месозад, ки мабодо он фазилятҳоеро, ки доранд, аз даст надиҳанд.

Дар бораи ин, ки мурод аз аҳлибайт кист, оё завҷоти мутаҳҳарот аз (аҳлулбайт) ҳисоб мешаванд, ё не, байни аҳли суннат ва ҷамоъат ва аҳли ташайюъ ихтилофи назар аст. Шиъаён танҳо чаҳор нафар - ҳазрати Алӣ (р), Фотима (р), Имом Ҳасан ва Имом Ҳусайн (р)-ро аҳли байт меҳисобанд ва завҷаҳои Расулуллоҳ (с)-ро аз аҳли байт берун медонанд. Дар ҳоле ки аҳли суннат ва ҷамоъат, дар асоси ояти мазкур ва дигар оятҳои Қуръон, инчунин дар асоси ҳадисҳои Расулуллоҳи (с), дар қатори ҳазрати Алӣ (р), Фотима (р), Имом Ҳасан (р) ва Имом Ҳусейн (р) ҳамаи завҷаҳои поки Расулуллоҳ (с)-ро аз аҳли байт меҳисобанд.

Хулоса, барои аз гуноҳҳо пок ҳисобида шудан, танҳо аз аҳли байти Расулуллоҳ (с) будан кифоя набуда аст. Балки имону эътиқод ва тоъату ибодат ва амали солеҳ кардан зарур аст. Бо ривояти Имом Муслим омадааст, ки рӯзе Пайғамбарамон (с) ғўфтанд: **«Эй Фотима духтари Муҳаммад! Эй Сафия духтари Абдулмутталиб! Эй бани Абдулмутталиб! Аз он моле, ки ҳоло назди ман аст, чи қадар ки метавонед, аз ман пурсед! Аммо аз он чи, ки аз тарафи Аллоҳ барои шумо фиристода**

мешавад, бе иҷозаи Парвардигор, ягон кореро соҳиб шуда наметавонам».

Дар ҳадиси дигар бо ривояти Имом Муслим ва имом Тирмизӣ Пайғамбар (с) фармуданд: **«Эй ҷамоъаи Қурайш, худро аз Дӯзах нигоҳ доред. Эй ҷамоъаи банӣ Каъб, худро аз Дӯзах нигоҳ доред! Эй ҷамоъаи бани Абдулмутталиб, худро аз Дӯзах нигоҳ доред! Эй Фотима духтари Муҳаммад, худро аз Дӯзах наҷот диҳед! Ба Аллоҳ қасам, ки агар аз тарафи Аллоҳ, барои шумо чизе ояд, ман молики он нестам».**

Оре! Вақте, ки аз аҳли байти Расулуллоҳ (с) талабот чунин аст, дигарон вазифаи худро дар ин дунё бояд фаҳманд. Ибни Касир гуфтааст, ки касе, ки дар ин оят тадаббур кунад, бе ягон шакку шубҳа метавонад фаҳмад, ки ҳама ҳамсарони Расулуллоҳ (с) мавриди хитоб ва таҳти мазмуни он дохиланду аҳли байти Расулуллоҳ (с) ба шумор мераванд, зеро ояти мазкур дар шаъни онҳо нозил шудааст:

وَأَذْكُرَنَّ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ ءَايَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ

كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

Вазкурна ма̄ ютлā фӣ буйӯтикунна мин ай̄āтиллāҳи ва-л-ҳикмаҳ. Инналлоҳа кāна лат̄ифан хаб̄ирō. 34.

34. Ва ба ёд ор он чӣ дар хонаҳои шумо аз оятҳои Худо ва аз ҳикматҳои хонда мешаванд! Ҳаройина, Худо лутфкунандаи хабардор аст.

Ояти мазкур ҳафтумин вазифаи ҳамсарони Пайғамбар (с)-ро баён намуда, ба онҳо ҳушдор додааст, ки ай ҳамсарони Пайғамбари Мо (с), шумо ҷуфти ҳалол ва аз хонадони шахси бузургед. Хонаи шумо хонаи оддӣ ва ҳамсари шумо шахси оддӣ нест. Дар хонадони шумо ваҳӣи Илоҳӣ нозил мешавад ва ҳикмат (суннат) хонда мешавад. Шумо беҳтарин фурсатро дар даст доред, худро дар партави онҳо бисозед. Аз оятҳои, ки дар фазаи хонаҳои шумо аз забони мубораки Расули Мо (с) танинандоз мешаванд, ҳар лаҳза метавонед баҳравар шавед, ёд гиред, ёд кунед ва барои таълими дигарон кӯшиш кунед. Зеро ҳеҷ шакке нест, ки Худованд барои дӯстони Худ ва барои аҳли тоъати Худ латиф аст ва аз дақиқтарин масоил огоҳ аст ва ниятҳои ва аз асрори дарунии шумо бохабар аст. Шумо аз нофармонӣ ба

хукмҳои Худованд дар ҳазар бошед! Дар ояти баъдӣ Худованд чандин сифатеро баён кардааст, ки агар занҳо дорои ин сифатҳо бошанд, онҳо аз ғуноҳҳо поканд; ва дар охир подоши онҳоро муъайян кардааст:

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَنَاتِ وَالْقَنَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّيِّمِينَ
وَالصَّيِّمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ
كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

Инна-л-муслимина ва-л муслиматаи ва-л-муъминина ва-л-муъминатаи ва-л қонитина ва-л-қонитатаи ва-с-содиқина ва-с-содиқоти ва-с-собирина ва-с-собиботи ва-л-хошиъина ва-л хошиъати ва-л-мутаъаддиқина ва-л-мутаъаддиқоти ва-с-сӯимина ва-с-сӯиматаи ва-л-ҳафиъина фуруҷаҳум ва-л ҳафиъоти ва-з-закириналлоҳа каси́ра-в ва-з-закироти аъаддаллоҳу лаҳум-м мағфирата-в ва аҷран ъазимā. 35.

35. Ҳаройина, Худованд барои мардони мусалмон ва занони мусалмон ва мардони бовардоранда ва занони бовардоранда ва мардони итоъаткунанда ва занони итоъаткунанда ва мардони ростгӯянда ва занони ростгӯянда ва мардони сабркунанда ва занони сабркунанда ва мардони фурутанӣ намоянда ва занони фурутанӣ намоянда ва мардони садақадиханда ва занони садақадиханда ва мардони рӯзадоранда ва занони рӯзадоранда ва мардони муҳофизаткунанда шармгоҳи худро ва занони нигоҳдоранда шармгоҳи худро ва мардони Худоро фаровон ёдкунанда ва занони зикри Худоро фаровон кунанда омӯрзиш ва музди бузургро муҳайё кардааст.

Дар баёни сабаби нузули ояти мазкур бо ривояти Имом Аҳмад (р) аз Аффон ва дар охир аз Абдурраҳмон ибни Шайба

чунин омадааст: «Шунидам, ки модари муъминон - Умми Салама (р) - ҳамсари Расулуллоҳ (с) чунин гуфтанд: «Ё Расулаллоҳ (с), чаро дар Қуръон зикри мардҳо мегузарад, вале аз мо занҳо не». Ҳамоно буд, ки ояти мазкур нозил шуд. Худованд дар он даҳ сифате аз сифатҳои барҷастаи эътиқодӣ, ахлоқӣ ва амали мардону занонро баён намуд ва дар охир подоши бузургеро барои онҳо хабар дод. Он даҳ сифат инҳоянд:

1. Мардҳо ва занҳо бояд мусулмон бошанд, яъне бе чуну чаро таслими Худованд шуда ҳукмҳои шариати Исломо ба пуррагӣ риоя кунанд ва дорои хулқи некӯ бошанд.

2. Мардҳо ва занҳо бояд ба мавҷудият, якка ва ягонагии Худо, оятҳои Худо ва он чи ба пайғамбарони Худо нозил шудааст, имон оранд (бовар кунанд). Онҳоро тасдиқ кунанд.

3. Мардҳо ва занҳо бояд порсо, фармонбардор ва идомадиҳандаи тоъату ибодати Худо бошанд.

4. Мардҳо ва занҳои мусалмон бояд дар имону ният, дар сухану дар амал содиқ бошанд, сухани рост гӯянд ва аз дурӯғ гуфтан бипарҳезанд ва дар аҳде, ки ба ҳақ додаанд, вафо кунанд.

5. Мардҳо ва занҳо бояд дар мусибатҳо ва фалокатҳое, ки бар сарашон меоянд ва ҳамчунин дар тоъату ибодат ва дар тарки кори ҳаром пойдору босабр бошанд.

6. Мардҳо ва занҳо бояд барои ризои Аллоҳ бо дилу қон бо тавозӯи фӯрӯтан бошанд. Яъне Худотарсӣ дар зоҳиру ботини онҳо хувайдо бошад.

7. Мардҳо ва занҳо бояд дар роҳи Худо барои фақиру мискин эҳсон (садақа) кунанда бошанд.

8. Мардҳо ва занҳо бояд барои ризои Аллоҳ, дар моҳи шарифи Рамазон, аз хӯрдану нӯшидан худдорӣ намуда рӯзадор бошанд.

9. Мардҳо ва занҳо бояд шармгоҳи худро аз урёнӣ, фаҳшу фоҳиш (зино) нигоҳдоранда бошанд.

10. Мардҳо ва занҳо бояд бо дилу забони худ зикри Худоро бисёр гӯянда бошанд.

Ин аст сифатҳои аҳли имон, ки зан ва мард дар соҳиб шудан ба онҳо баробарҳуқуқанд ва ин аст сифати шахсоне, ки онҳоро муттақӣ (Худотарс) гуфтан мумкин аст. Худованд барои чунин шахсон мағфирати гуноҳҳо ва савоби азимро ваъда додааст, ки натиҷаи он ба Ҷаннат дохил шудан аст.

Хулоса, барои шарҳи ҳар сифати номбурда, ҳадисҳои фаровоне овардан мумкин. Локин барои ихтисор як ҳадисро барои як сифат омода сохтем. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Абӯсаъиди

Худрӣ (р) омадааст, ки Расулуллоҳ (с) чунин фармуданд: «**Чун марде занашро дар шаб бедор кунад, он гоҳ ҳарду бархезанд ва ду ракаъат намоз хонанд, он ду дар он шаб аз ҷумлаи шахсонеанд, ки Худои азза ва ҷалларо бисёр зикр кардаанд**». Парвардигоро, моро муваффақ гардон! Барои маълумоти бештар оид ба баробарии марду зан дар пешгоҳи Худованд ба ояти 95-уми сураи «Наҳл» муроҷиъат шавад. Дар ояти қаблӣ чандин сифати барҷаста ва олимақоми шахсони муъмину муъмина гузашт. Ҳоло дар ояти зер сифати дигареро ба онҳо таълим додааст:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ

الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ^{قُل} وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾

Ва mā kāна ли муъмини-в ва lā муъминатин изā қазаллоҳу ва расулуҳӯ амран ай якуна лаҳуму-л хиярату мин амриҳим. Ва май яъсиллаҳа ва расулаҳу фа қад залла зālāла-м-мубīнā. 36.

36. Ва нарасад ҳеҷ муъмин ва ҳеҷ муъминаро чун Худованд ва Расули ӯ кореро муқаррар кунанд, он гоҳ онҳо дар кори худ (ҳақ надоранд) ихтиёр дошта бошанд. Ва ҳар кӣ Худо ва Расули ӯро нофармонӣ кунад, пас, ба дурустӣ, ки ошкоро гумроҳ шудааст.

Аз мазмуни ин оят маълум мегардад, ки касе, ки худро мусалмон меҳисобад, бе ягон кайду шарт бояд таслими фармони Худо ва Расули ӯ (с) таъоло бошад. Зеро Худованд дар ин оят фармудааст, ки ҳеҷ мард ва ҳеҷ зани бо имон ҳақ надоранд, ки ҳангоме ки Худо ва Пайғамбараш (с) чизеро амр карданд, дар иҷрои он ихтиёре аз худ дошта бошанд. Онҳо бояд чуну чаро нагуфта, иродаи худро сар то по тобеъи иродаи ҳақ гардонанд. Дар ҳадиси шарифе, (ки байни уламо машҳур аст), омадааст, ки Расулуллоҳ (с) гуфтанд: «**Савганд ба Зоте, ки ҷонам дар ихтиёри ӯст, яке аз шумо имон надоред то он гоҳ, ки хостаи шумо пайрави чизе бошад, ки ман онро овардаам**». Оре! Агар амре аз тарафи Худо ё расули Худо (с) содир шавад, барои шахси мусалмон воҷиб аст, ки худро таслими он амр гардонад. Зеро Худованд дар охири ояти мазкур гуфтааст, ки касе, ки нофармонию Худо ва Пайғамбарашро кунад, чунин шахс ошкоро роҳи саъодату некбахтиро гум кардааст.

Хулоса, ҳеҷ кас дар баробари амри Худо ва Расули ӯ (с), ки зомини хайру саъодати ӯст, ҳақ надорад, ки нофармонӣ кунад ва

фикри худашро гузаронида гӯяд, ки ба фикри ман ин хел мешуд, хуб мешуд ва ғайра.

Сабаби нузули ояти мазкурро воқеъаи хонадоршавии Зайнаб духтари Ҷаҳш, ки духтари аммаи Расулulloҳ (с) аст, доништаанд. Аз он ҷумла Авфӣ, аз Абдуллоҳ ибни Аббос (р) ривоят кардаанд, ки Расулulloҳ (с) барои хонадор сохтани писархонди худ Зайд ибни Ҳориса (р) бо Зайнаб (р) барои хостгорӣ ба хонаи аммаи худ рафта гуфт: **«Ман меҳоҳам ва меписандам, ки туро ба ақди никоҳи Зайд ибни Ҳориса дароварам»**. Зайнаб гӯфт: «Ё Расулаллоҳ! Ман дар ҳасаб (авлоддорӣ) аз ӯ бартарам. Дигар ин, ки ман духтари аммаи шумоам, написандам, ки ӯ шавҳари ман бошад, ман ин корро намекунам». Ҳамоно буд, ки ояти мазкур нозил шуд. Онгоҳ Зайнаб (р) ба Расулulloҳ (с) гӯфт: «Инак аз шумо итоъат мекунам, ҳарчи меҳоҳед, бикунед». Сипас, Расулulloҳ (с) аз чизе, ки буд, чун маҳрия ба Зайнаб (р) доданд ва ӯ (р)-ро ба ақди никоҳи Зайд ибни Ҳориса дароварданд. Ин амали Расулulloҳ (с) бо хости Парвардигор, албатта, ҳикмате буд, ки бунёди таассуби ҷоҳилият ва ифтихори табақоти наҷодпарастиро бекор кард ва асоси баробарии байни инсонҳоро бар бунёди Исломдорӣ барпо намуд. Аммо мартаба ва моқоми инсонҳо назди Худованд аз парҳезгорӣ (тақво)-и онҳо вобаста аст.

Зеро яке аз шиъори Исломи он аст, ки касе ба Худованд наздиктар аст, ки ӯ аз Худо бисёртар метарсад ва нисбатан парҳезгортар аст. Нигар ба ояти 13-уми сураи «Ҳуҷурот». Хулоса, Зайд (р) бо Зайнаб (р) хонадор шуд, локин никоҳи Зайд (р) бо Зайнаб (р) ба дарозо тӯл нақашид. Байнашон ҳамдигарфаҳмӣ пайдо нашуд. Зайд (р) назди Расулulloҳ (с) бор-бор шикоят меовард. Аммо Расулulloҳ (с) барои оиларо барқарор нигоҳ доштан ӯ (р)-ро ба сабр тавсия мекард.

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ

زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ

أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ

عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا

وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

Ва из тақулу лил лазӣ анъамаллоҳу ʔалайҳи ва анъамта ʔалайҳи амсик ʔалайқа завҷақа ва-т-тақиллаҳа ва тухфӣ фӣ нафсика маллоҳу мубдиҳи ва тахша-н-наса валлоҳу аҳаққу ан тахшаҳ. Фа ламма қазо Зайду-м минҳа ватаран завваҷнақаҳа ли кай лā якуна ʔала-л муъминина ҳарачун фӣ азваҷи адъийаиҳим изā қазав минхунна ватаро. Ва кана амруллоҳи мафъӯла. 37.

37. Ва ба (ёд ор) чун бо шахсе, ки Худо бар вай инъом кардааст ва ту низ бар вай инъом кардаӣ, ки меғуфти: «Бо худ зани худро нигоҳ дор ва аз Худо битарс!» - ва дар замири хеш он чиро пинҳон мекардӣ, ки Худо надидорандаи он аст ва аз мардум метарсидӣ ва ҳол он ки Худо сазовортар аст ба он ки аз Вай битарсӣ. Пас, вақте ки Зайд (писархонди Пайғамбар) аз зани худ - Зайнаб ҳоҷати худро ба анҷом расонид (яъне ўро талоқ дод), Зайнабро ба занӣ ба ту додем, то бар муъминон дар нигоҳ кардани занони писархондагони хеш, чун ҳоҷаташонро ба охир расониданд, ҳеҷ тангие набошад ва амри Худованд, албатта шуданист.

Ояти мазкур достони машҳури муносибати Зайд ибни Ҳориса (р) ва ҳамсараш Зайнаб бинти Ҷаҳш (р)-ро, ки яке аз масъалаҳои ҳассоси зиндагонии Пайғамбар (с) аст, баён кардааст. Сабаби нозилшавии ин оят аз Ибни Аббос (р) чунин ривоят шудааст: «Зайд ибни Ҳориса (р) назди Расулуллоҳ (с) аз Зайнаб духтари Ҷаҳш (ҳамсараш) борҳо шикоят меовард». Дар он асно ояти мазкур нозил шуд. Дар ин оят Худованд ба Пайғамбари Худ (с) фармуд, ки замонero ки Худованд ба Зайд ибни Ҳориса (р) неъматӣ Исломо инъом намуд ва Ту низ бар ӯ инъом намудӣ (ўро аз бардағӣ озод намудӣ ва фарзанди хеш хондӣ), ба ёд ор. Ҳангоме ки ӯ назди ту аз ҳамсараш шикоят меовард, ба ӯ насиҳат дода меғуфти, ки аз Худо битарс ва ҳамсаратро назди худ нигоҳ дор, бо сабр бош, ва дар талоқ додани ӯ шитоб наkun. Худованд дар идомаи ояти мазкур мефармояд, ки дар замири хеш он чиро пинҳон мекардӣ, ки Худованд ошкоркунандаи он аст ва метарсидӣ аз мардум ...

Ҳангоми шарҳи ин қисми оят муфасссирон фикрҳои гуногун баён кардаанд. Мутаассифона, баъзе муфасссирон аз ривоятҳои заъиф ва беасос истифода бурдаанд. Дар натиҷа, агарчи маънои оят онқадар печида нест, локин бо баёни тахминӣ эҳтимолоти фаровон шарҳи маъноро мураккаб вонамуд сохта, барои таъна задан ва костани мартаба ва обрӯи он ҳазрат (с) ба душманони Ислом дастовез додаанд. Аз ин шарҳҳои нодуруст барои эҷоди шакку нобоварӣ нисбати дини Ислом хусусан шарқшиносон дар дили мусулмонон хеле истифода кардаанд. Аз ин сабаб, мо аз баёни фикрҳои мухталиф ва муқоисаи онҳо худдорӣ намуда, шарҳи асоснок ва дурусти ин қисми оятро, ки аксари муфасссирон тарафдори онанд, иншоаллоҳ, баён намудем:

Боз мегардем ба эзоҳи ҷузъи ояти мазкур: Расулуллоҳ (с) дар дили худ чиро пинҳон медошт, ки Худованд ошкоркунандаи он буд? Ва сабаби тарс аз мардум чӣ буд?

Пайғамбар (с) қасд дошт, ки агар байни Зайд (р) ва Зайнаб (р) сулҳ барқарор нашавад, баъд аз ин ки Зайд(р) Зайнаб(р)-ро талоқ диҳад, агар иҷоза шавад, бар асоси ваҳии Илоҳӣ бо Зайнаб (р) барои рӯҳбаландии ӯ издивоҷ кунад. Аммо ин қасди худро то нозилшавии ваҳии Илоҳӣ бинобар расму қонуни писархондии давраи ҷоҳалият, ки издивоҷ бо зани талоқшудаи писархонд мумкин набуд пинҳон медошт. Аз сӯи дигар Расулуллоҳ (с) аз он бим дошт, ки агар бо Зайнаб (р) издивоҷ кунад, албатта муҳолифон атрофи ин масъала таъну хӯрдагирӣ мекунанду, обрӯяш мерезад. Абдуллоҳ ибни Аббос (р) гӯфтааст: «Тарсид мунофиқон бигӯянд: «Муҳаммадро бин, ки бо зани писари худ издивоҷ кардааст».

Хушбахтона, Худованд ба Расулуллоҳ (с) дастур дод, ки ту дар фикру андешаи «мардум чӣ мегӯянд» мабош. Он чи Худованд хостааст, ошкор хоҳад шуд. Ҳақиқат ва сазовор он аст, ки танҳо аз Худо битарсӣ ва аз Худо ҳаё дошта бошӣ, на аз суҳанони мардум.

Худованд дар идомаи оят мефармояд, ки баъд аз он, ки Зайд (р) эҳтиёҷи худро бароварду ӯ (р)-ро талоқ дод, Зайнаб (р)-ро ба ақди никоҳи ту даровардем. Муфасссирон гуфтаанд, ки ин қисми оят далели қотеъ ва равшан аст бар он, ки қасди пинҳонии Расулуллоҳ (с) баъд аз он, ки Зайд (р) талоқи Зайнаб (р)-ро диҳад, дар асоси ваҳии Илоҳӣ издивоҷ бо Зайнаб (р) буд, на чизи дигар.

Дар давоми оят ҳикмати ин ҳукм чунин баён шудааст, ки аз ин баъд барои муъминон дар издивоҷи ҳамсарони писархондаи худ, баъд аз он, ки талоқ мешаванду иддаашон мебарояд, мушкиле набошад. Он ҳукм тақдиршуда ва қатъӣ буд. Ҳукми

Худованд иҷро шуд. Расулуллоҳ (с) Зайнаб (р)-ро ба никоҳи худ даровард.

Анас (р) гуфтааст: «Чун Зайнаб (р) ба никоҳи Расулуллоҳ (с) даромад, гоҳ-гоҳ ба дигар ҳамсарони Расулуллоҳ (с) фахр варзида мегуфт: «Шуморо хонаводаатон ба никоҳи Расули Худо (с) даровардаанд, дар ҳоле ки Худованд (ҷалла ҷалолуҳу) аз фарози ҳафт осмон маро ба никоҳи Пайғамбари хеш (с) даровардааст».

Муҳаммад ибни Абдуллоҳ ибни Ҷаҳш чунин гуфтааст: «Рӯзе Зайнаб (р) ва Ойша (р) ба ҳамдигар фахртарошӣ намуданд. Зайнаб (р) гуфт: «Ман касе ҳастам, ки ҳукми издивоҷи ман бо Расулуллоҳ (с) аз осмон нозил шудааст». Ойша (р) гуфтанд: «Ман касе ҳастам, ки ҳукми бароат (поки)-ам аз осмон нозил шудааст». Пас, Зайнаб (р) ба бартари Ойша (р) эътироф кард.»

Дар оятҳои Қуръони карим сароҳатан номи ягон саҳоба зикр нашудааст. Албатта, ин хусусиятро фақат барои Зайд (р) мебинем. То вақте, ки дунё ҳаст, дар қатори калимаҳо ва оятҳои Қуръонӣ, номи Зайд (р) низ тиловат мешавад. Ин ҷӣ фаҳри бузург аст.

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا

مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿٣٨﴾

Мā kāна ъала-н-набиййи мин Ҷараҷин фи мā фаразаллоҳу лаҳ. Суннаталлоҳи фи-л-лазӣна халав миñ қабл. Ва kāна амруллоҳи қадара-м-мақдӯро. 38.

38. Бар Пайғамбар дар он ҷӣ Худо барои ӯ ҳалол сохта аст, ҳеҷ ҳараҷе (тангие) нест, ин монанди ойину суннати Худо аст, ки дар ҳаққи пайғамбароне ки пеш аз ин гузаштанд, ҷорӣ буд. Ва ҳаст кори Худо бо андозаи муқарраркардашуда -

Дар ояти мазкур Худованд маъноҳоро, ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, пурра гардонида, фармудааст, ки шахсоне, ки аз тарафи Аллоҳ таъоло барои пайғамбарӣ таъин мешаванд, ҳангоми иҷрои фармонҳои Илоҳӣ ҳаргиз набояд ба ҳарфҳои нодурусти мардум гӯш диҳанд. Дар он ҷи Худованд барои Пайғамбар (с) воҷиб гардонидааст, яъне дар издивоҷ бо Зайнаб (р) ҳеҷ маҳдудияте нест. Ин амри Худост, бояд амри Худо иҷро шавад. Дигар ин ки ин хӯрдагирии мардум одати нав нест. Агар ба таърихи пайғамбарони пешгузашта назар шавад, чунин душвориҳо аз сари онҳо низ гузаштааст. Барои тағйир додану бекор сохтани одатҳои хатои

мардум танҳо Муҳаммад (с) нороҳат нашудаанд, балки ҳангоми нест кардани одатҳои нодуруст аз айбқӯиҳои мардум ҳамаи пайғамбарони гузашта ба машаққатҳо рӯ ба рӯ шудаанд. Албатта, ин одатшиканиҳо худсарона нест, балки бо ирода ва бо хости Худо. Дар ҳар чизе, ки амри Худо бошад, баргаштнопазир аст, бояд ба воситаи Пайғамбарон (а) ҳатман иҷро шавад. Агар ин амал бо воситаи дигар шахсон ҳам иҷро мешуд, мардуми айбқӯ боз мегуфтанд: «Агар ин кор хуб мебуд, чаро Пайғамбар (с) ба завҷаи талоқшудаи бардаи худ издивоҷ накарданду онҳо мекунанд?» Ва ғайра ...

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

Ал-лазӣна юбаллиғӯна рисālātиллāҳи ва яхшавнаҳу ва лā яхшавна аҳдан иллаллоҳ. Ва кафā биллāҳи ҳасибā. 39.

39. ононе, ки бо амонат пайғомҳои Худоро мерасонанд ва аз Вай метарсанд ва ҷуз Худо аз ҳеҷ кас бим надоранд ва Худо барои ҳисоб кардани амалҳоиашон бас аст.

Дар асл Худованд ҳамаи пайғамбаронро барои он фиристодааст, ки одатҳои бади мардумро манъ кунанд ва он чиро, ки Худованд мехоҳад, бе ягон тарсу ҳарос байни мардум ба кор андозанд ва ба ҳарфҳои, ки фосиқону муфсидон меғӯянд, гӯш надиханд. Ба ғавғои онҳо эътибор надиханд. Худованд дар ин оят ба барномаи умумии Пайғамбарон ишора карда, ба Пайғамбари мо (с) низ хабар додааст, ки Пайғамбарони пешин (а) касоне буданд, ки вазифаи худро пурра ба ҷо оварданд. Амру фармонҳои Худоро бе ҳеҷ тағирот, бо кӯшиши том ба мардум мерасониданд. Танҳо аз Худо метарсиданд, ба ғайр аз Худо аз ҳеҷ кас ваҳм надоштанд. Ҳоло зимнан ояти мазкур ба Пайғамбар (с) ҳам хабар ва ҳам дастур додааст, ки ту низ дар таблиғи он чи ки Худованд ба ту супориш додааст, набояд аз касе ҳатто камтарин тарс дошта бошӣ. Шикастани одатҳои ҷоҳилият, ки яке аз онҳо амр ба издивоҷ бо зани талоқшудаи Зайд (р) аст, албатта, он иродаи Худованд аст. Мардум чӣ меғӯянд ё намеғӯянд, он бояд иҷро шавад. Зеро Худованд ҳамаи амалҳои бандагони Худо ба ҳисоб мегирад ва барои онҳо ҷазо, ё мукофот омода кардааст. Ояти зер бори дигар ба ин масъала рӯшноӣ меандозад:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

Мā kāна Муҳаммадун аб̄ аҳади-м ми-р-риҷāликум ва лāки-р-расӯлаллоҳи ва хōтама-н-набиййин. Ва кāналлоҳу би кулли шай-ин Ёалимā. 40.

40. Муҳаммад падари ҳеҷ кас аз мардони шумо нест, валекин пайғамбари Худост ва хотами пайғамбарон аст. Ва Худо бар ҳар чиз доност.

Дар охирин ояте, ки доир ба масалаи издивоҷи Пайғамбар (с) бо Зайнаб (р) аст, Худованд ба бӯхтони мардум ҷавоби кӯтоҳу фишурдае дода, гуфтааст, ки эй мардум, шумо тӯҳмат накунед ва нагӯед, ки Муҳаммад (салаллоҳу алайҳи ва саллам) бо Зайнаб (р), зани писархонди худ издивоҷ кард. Муҳаммад (с) на падари Зайд (р)-асту на падари ҳеҷ марде аз шумо, балки падари фарзандони худ аст. Падари Зайд, Ҳориса ибни Шарҳабил аст. Кори анҷомдодаи Расулulloҳ (с), (то ин ки одатҳои ҷоҳилият ботил шаванд) бо амри Худост. Ў (с) пайғамбар ва илова бо ин охирини пайғамбарҳост. Баъди ӯ (с) аз тарафи Аллоҳ барои мардум дигар пайғамбаре намеояд. Ин мӯъҷизаи бузург – Қуръони карим барои инсонҳо то охир кифоякунанда аст. Дар ҷумлаи охир омадааст, ки Худованд ба ҳама чиз доност. Оре! Дар чунин масъалаҳо мувофиқи дониши Худ тасарруф мекунад.

Расулulloҳ (с) аз ҳамсарашон Ҳадича (р) ҳафт фарзанд диданд. Се писар бо номҳои Қосим, Таййиб, Тоҳир ва ҷаҳор духтар, ки Зайнаб (р), Руқийя (р), Умми Кулсум (р) ва Фотима (р) ном доштанд. Се писарашон дар синни хурдсолӣ вафот карданд. Се нафар аз духтарҳояшон дар синни калонсолӣ, ҳангоми дар ҳаёт будани Расулulloҳ (с) вафот ёфтанд. Баъди шаш моҳ аз гузаштани Расулulloҳ (с), Фотима (р) низ дунёро падруд гуфтанд. Ҳамчунин Расулulloҳ (а) аз Морияи Қибтия писардор шуданд, ки Иброҳим ном дошт. Иброҳим низ дар синни хурдсолӣ вафот кард.

Хулоса, баъди Пайғамбари маҳбубамон, Муҳаммад (с), пайғамбари дигаре намеояд. Касе худ ё каси дигарро пайғамбар ҳисобад, ӯ дуруғӯ аст ва мусалмон нест. Имом Бухорӣ ва Имом Муслим (р) аз Ҷобир ибни Абдуллоҳ (р) ривоят кардаанд, ки Расулulloҳ (с) чунин гуфтанд: **«Масал (кор)-и ман ва масал**

(кор)-и пайгамбарони пешин монанди амали мардест, ки ӯ саройеро бунёд ва ба камол расонидааст, магар ҷойи як хиштро холӣ гузоштааст. Пас касе ба он сарой ворид мешавад ба сӯйи он менигараду, мегӯяд: «Ин сарои накӯст, ба ҷуз ҷойи ин хишт, ки ҳусни ин саройро костааст». Ҳоло бидонед, ки мавзеъи он хишт манам, бо ҳамин рисолат ва нубуват бо мо хатм шудааст.

Дар ояти зер бо таври умум Худованд, бандаҳои худро хитоб намуда гуфтааст:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا

Йӓ айюҳа-л лазӣна ӓманузкуруллоҳа зикраи кәшӣро. 41.

41. Эй мусалмонон, Худоро фаровон зикр кунед.

وَسَبِّحْهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

Ва саббиҳӯҳу букрата-в ва асӣлә.42.

42. Ва Ӯро субҳу шом ба покӣ бихонед.

Худованд дар ин оятҳо рӯйи суханро ба сӯи бандагони муъмин гардонида, бахше аз вазифаҳои онҳоро баён карда гуфтааст, ки эй касоне, ки имон овардаед, Худоро бисёр зикр (ёд) ва субҳу шом (авали рӯз ва дар охир рӯз) Худовандро ба покӣ ёд кунед! Яъне Худовандро аз сифатҳое, ки лоиқи мартабаи Ӯ нестанд, пок ҳисобед ва Ӯро ба покӣ ёд кунед!

Оре! Бандаи муъмин рӯзона ва шабона, дар хона ва дар берун, ҳангоми кор ва оромӣ, ҳангоми сарватмандӣ ва тангдастӣ, саломатӣ ва беморӣ, хулоса дар ҳама ҳол бояд ба зикри (ёди) Худо машғул бошад.

Чун зикри Худо бисёр шавад, инсон аз дурӯғ гуфтан, бухтон, иғво, ғайбат, суханчинӣ ва аз дигар гуноҳҳо даст мекашад. Дигар ин, ки дар дили шахси бисёр зикркунанда ба ғайр аз муҳаббати Худо дигар муҳаббат намеғунҷад. Фоидаи зикри бисёр он аст, ки ба гуфтани он одат мекунад, дар забон мешинад, забон бо гуфтани он мулоим мешавад. Сипас оҳиста-оҳиста исми мубораки «Аллоҳ» аз забон ба ҳулкум ва сипас ба қафаси сина ва сипас ба дил мерасад. То он ҷое, ки агар забон нагардонад ҳам, дили чунин шахс «Аллоҳ, Аллоҳ» гуфтанро одат мекунад, дар натиҷа ӯ дар қатори шахсони зокир номнавис мегардад.

Ба ривояти Имом Аҳмад (р) омадааст, ки ду шахси аъробӣ (бодянишин) ба ҳузури Расулуллоҳ (с) омаданд, яке аз онҳо гуфт: «Ай Расули Худо! Беҳтарини инсонҳо кист?». Расулуллоҳ (с) дар посух ба онҳо гуфтанд: «Касе, ки умри дароз бинаду амалаш хуб бошад». Дигаре аз онҳо пурсид: «Ай Расули Аллоҳ! Тақлифоти исломӣ хело бисёр шуд, маро ба коре амр фармо, то инки онро ҳамеша маҳкам бидорам». Расулуллоҳ (с) дар посух ғуфтанд: «Бо зикри Аллоҳ забони ту ҳамеша бояд тар бошад». Бо ин мазмун дигар ҳадисҳо низ ривоят шудаанд.

Муфасссирон гуфтаанд, ки таъкиди тасбеҳ (ба покӣ ёд кардан)-и бисёр дар бомдодон ва шомгоҳон барои он аст, ки дар ин ду вақт фариштагон ба Замин фуруд меоянд. Субҳгоҳон ва шомгоҳон бофазлтарин ва беҳтарин вақт ба ҳисоб мераванд. Мукофоти шахси зокирро ояти зер баён мекунад.

هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّوْرِ

وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيْمًا

Ҳува-л-лазӣ юсаллиъъ алайкум ва малъикатуҳу ли юхриҷакум-м мина-л-зӯлумати ила-н-нур. Ва кона би-л-муъминина Раҳимъ. 43.

43. Ўст он Худое, ки бар шумо раҳмат мефиристад ва фариштагони Ў барои шумо дуъои раҳмат мекунанд, то шуморо аз торикиҳо ба сӯи равшанӣ бароварад. Ва Худо барои мусалмонон меҳрубон аст.

Дар баёни сабаби нузули ояти мазкур чунин омадааст: Вақто ки ояти 56-уми ҳамин сура: **«Инналлоҳа ва малоикатаҳу юсаллунаъ аланнабӣ...»** (Худованд ва фариштагон ба Набӣ (с) дуруд фиристонданд ...) нозил шуд, Абӯбакри Сиддиқ (р) гуфтанд: «Ё Расулаллоҳ! То кунун Худованд (ҷ.ҷ.) ҳар хайреро фиристода бошад, албатта, моро дар он шарик гардониди буд. Ҳоло дар ин оят ба назарам фақат шуморо махсус гардониди аст?». Ҳамоно, ояти мазкур нозил шуд ва дар он фармуд, ки Ў (Аллоҳ) Зотест, ки бар шумо салавот (раҳмат) мефиристад ва фариштагони Ў низ бар шумо саловот (дуъо ва талаби бахшиши гуноҳҳо) мефиристанд, то шуморо аз торикиҳои гуноҳҳои ба сӯи нури тоъат ва аз торикиҳои ҷаҳлу гумроҳӣ ба сӯи нури ҳидоят ва аз торикиҳои шакку ҳайрат ба сӯи нури яқин (боварии том) ва оромии дил ва аз торикиҳои нафс ба сӯи нуронияти қалб берун орад. Чаро ки Ў таъоло нисбат бар

муъминон бисёр меҳрубон аст ва дар охират бо кофирон бо адли Хеш муъомила мекунад, на бо меҳрубонии Хеш. Муфасссирон чун соҳиби “Анворул Қуръон” ва Ибни Касир (р) зимни ояти мазкур навиштаанд, ки салавот (дуруд)-е, ки аз ҷониби Парвардигор барои бандагони муъмин фиристода мешавад, барои онҳо нузули раҳмат ва баракоти Парвардигор аст. Ва салавот (дуруд)-е, ки аз ҷониби фариштагон барои бандагони муъмин фиристода мешавад, дуъо ва истиғфор аст. Ҳамчунин дар ояти 7-уми сураи «Ғофир» гузашт, ки фариштагон назди Худованд омӯриши гуноҳхони бандагони муъминро талаб мекунад. Ояти мазкур барои муъминоне, ки ҳамвора ба ёди Худованд шуда, зикри бисёр меғунд, башорати бузург аст. Ҳамчунин дар оёти 82-83-уми сураи «Сод» гузашт, ки касоне, ки ҳамеша бо зикри Худованд машғуланд, бандагони мухлисанд. Шайтон бо васвасаҳои худ онҳоро фиреб дода наметавонад. Оре! Агар раҳмати Парвардигор барои бандагони муъминаш намебуд, ҳаргиз ин роҳи пурпечуб паймуда намешуд.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

Таҳийятухум явма ялқавнаҳу салām. Ва аъадда лаҳум аҷраи каримā. 44.

44. Рӯзе, ки бо Худо мулоқот кунанд, дуъои хайри онҳо «Салом!» аст ва Худованд барои онҳо музди бузургро омода кардааст.

Худованд дар ояти мазкур мақом ва подоши олитарини онҳоеро, ки зикри бисёр ва саҳару бегоҳ Худовандро ба покӣ ёд мекунад, баён карда гуфтааст, ки чун онҳо дар рӯзи қиёмат яъне, рӯзе, ки муъминон ба Аллоҳ рӯ ба рӯ мешаванд, аз ҷониби Аллоҳ таъоло ва аз ҷониби фариштагон ҳамчу хайру шодбошӣ, фақат калимаи саломро мешунаванд. Чун онҳо мавриди пазириши саломи Худованд ва фариштагон қарор мегиранд, ҳамоно хавфу хатару даҳшате, ки аз сахтии рӯзи қиёмат ва Дӯзах доштанд, аз онҳо дур мешавад. Дигар ин, ки Худованд барои чунин шахсоне, ки сифати зокирӣ доранд, аҷри бузург (Ҷаннат)-ро омода сохтааст. Онҳо, ҳангоме ки Биҳиштро мебинанд, табъашон шоду болида мешавад.

Ояти зер мақому мартабаи Расулуллоҳ (с)-ро баён мекунад:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

**Йӓ айюҳа-н-набийю иннӓ арсалнӓка шӓҳида-в ва
мубашшира-в ва нази́ро. 45.**

**45. Эй Пайғамбар! Ҳаройина, Мо туро гувоҳидиҳанда ва
муждадиҳанда ва тарсдиҳанда фиристодем,**

وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ ۖ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤٦﴾

Ва даъиян илаллоҳи би изниҳи ва сирӯча-м мунӣро. 46.

**46. -ва ба ҳукми Худо хонандаи мардум ба суйи ӯ ва (ҳамчунин
туро) чароғи равшан (фиристодем).**

Дар ин ду оят агарчи сухан ба сӯи Расулуллоҳ (с) бошад ҳам, локин натиҷаи онҳо барои муъминон равона шудааст. Дар ин ду оят панҷ сифати Расулуллоҳ (с)-ро Худованд баён карда, ба ӯ (с) хитоб намуда аст, ки эй Пайғамбар, Мо туро бо унвони шоҳид ва гувоҳ фиристодем. Яъне Пайғамбари мо ҳам барои умматони худ ва ҳам барои умматони пешин гувоҳӣ медиҳад, ки ҳама пайғамбарон аҳкоми илоҳиро бе каму кос барои уммати худ расониданд.

Сифати дувум ва севуми Расулуллоҳ (с)-ро Худованд, чунин баён кардааст, ки эй Пайғамбар, Мо туро барои муъминони аброр, ки дар ҳама кор аз ту итоъат мекунанд, башоратдиҳанда ба Ҷаннат ва барои шахсоне, ки кофиру фоҷиранд, тарсдиҳанда ба Ҷаҳаннам фиристодем. Худованд чаҳорумин ва панҷумин сифати Расулуллоҳ (с)-ро баён карда гуфтааст, ки эй Пайғамбар, Мо туро даъваткунанда фиристодем, то бандагони моро ба сӯи тавҳиду имон, ба сӯи ақидаи саҳеҳ ва амал ба он чӣ, ки барои онҳо шариъат гардонидем, раҳнамоӣ кунӣ! Зеро ту чун чароғи тобонӣ ва аз равшании вучуди ту мардум метавонанд роҳи ҳидоятро ёбанду аз дилҳои худ гумроҳиро бизудоянд.

Барои маълумоти бештар ба оят 119-уми сураи «Бақара» муроҷиъат шавад. Хитоби Аллоҳтаъоло ба Пайғамбари худ дар ояти зер идома дорад.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّهُمْ مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

**Ва башшири-л-муъминина би анна лаҳум-м миналлоҳи
фаълаи кибӯро. 47.**

**47. Ва мусалмононро ба он башорат деҳ, ки аз ҷониби Худо
онҳоро бахшишии бузурге бошад!**

Ибни Ҷарири Табарӣ дар баёни сабаби нузули ояти мазкур нақл мекунад, ки чун ояти 2-юми сураи «Фатҳ» **«Лиёғфира лакаллоҳи мо тақаддума мин занбика ва мо та-аххар»**. (То ин ки биёмурзад туро Худо он чи сабиқ гузашт, аз гуноҳи ту ва он чи оянда ва ...) дар шаъни Расулulloҳ (с) нозил шуд, марде аз муъминон гуфт: «Гуворо бодатон, эй Расулаллоҳ (с)! Инак, мо донистем, ки Худованди субҳон бо шумо чӣ мекунад, аммо намедонем, ки Худованд бо мо чӣ хоҳад кард?» Ҳамон замон Худованд дар сураи «Фатҳ», ояти 5-ум-ро **«Людхилал муъминина вал муъминоти Ҷаннотин»** (То ин ки дарорад мардони мусалмонро ва занони мусулмонро ба бустонҳо) нозил кард ва ҳамчуни дар ин сура ояти мазкурро нозил карда фармуд, ки эй Пағамбари Мо! Ба шахсони муъмин хушхабар деҳ, ки дар баробари амалҳои некашон аз ҷониби Парвардигор ва бо фазлу раҳмати Ӯ барои онҳо дар Биҳишт фазли бузурге хоҳад буд. Оё барои шахси муъмин аз ин дида хушхабаре беҳтар шуданаш мумкин аст? Ҳаргиз! Барои тавҳези калимаи «фазли бузург» ба ояти 160-уми сураи «Анъом» ва ба ояти 261-уми сураи «Бақара» ва ба ояти 17-уми «Алиф, лом, мим, сачда» муроҷиъат шавад. Хитоби Худованд барои Расул (с) дар ояти зер идома дорад.

وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعِ أَذْنَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ

بِاللَّهِ وَكِيلًا

Ва лā тутиъи-л кāфирӣна ва-л-мунāфиқӣна вадаъ азāҳум ва таваккал ѓалаллоҳ. Ва кафā биллāҳи вакилā. 48.

48. Ва кофирон ва мунофиқонро фармон мабар ва (ҳоло) озору ранҷонидани онҳоро вогузор ва бар Худо таваккул кун ва Худо, ки корсоз (аст), басанда аст!

Худованд дар ин оят ба Ҷабиби Худ (с) фармудааст, ки кофирон ва мунофиқон мехоҳанд туро мутеъи худ гардонанд, аз ин сабаб Ту (с) ба амру фармони кофирон ва мунофиқон итоат макун, балки дар ҳама ҳолат ба амру фармони Аллоҳ таъоло гардан бинеҳ. Чун ба онҳо итоат накардӣ, онҳо бо ҳар роҳ ба ту изо ва алам мерасонанд. Дар ин ки Ту (с)-ро озорҳо медиҳанд, ғамгин машав, ҳамаи онҳо чизҳои гузарандаанд, онҳоро ба Худо супор, дар ҳама корҳо ба Худо таваккал кун. Ҳамин барои Ту (с) кифоя аст, ки Худованд барои Ту (с) ҳомию дифоъкунанда ва корсоз аст.

Дар ояти зер масъалаи талоқи зан пеш аз ҳамхоба шудан баён мешавад.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ

تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَعِيَهُنَّ

وَسَرَاحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

**Йӓ айюҳа-л лази́на аманӯ изӓ накаҳтуму-л-муъминӓти
сумма таллақтумуҳунна миӓ қабли аӓ тамассуҳунна фа
мӓ лакум ʔалайҳинна мин ʔиддатиӓ таътаддӯнаҳӓ. Фа
маттиуҳунна ва сарриҳуҳунна сароҳаӓ ҷамилӓ. 49.**

49. Эй мусалмонон, чун занони муъминаро никоҳ кардед, пеш аз он ки ба онҳо даст бирасонед, онҳоро талоқ додед, пас, шуморо бар ин занҳо ҳеҷ иддае нест, ки онро бишморед. Пас, ин талоқшудаҳоро мутъа (як сару либос) диҳед ва онҳоро бо некӯӣ раҳо кунед.

Дар ояти мазкур сухан аз он меравад, ки марде шаръан ба зане ақди никоҳ мебандаду пеш аз он, ки ҳамхобагӣ кунад, бо талоқ аз ӯ ҷудо мешавад. Агарчи ингуна ҳолатҳо дар ҳаёт кам аст, локин шуданаш мумкин. Агар баъди никоҳ бо ҳам ҳамхобагӣ карда бошанд, ҳукмаш дигар ва накарда бошанд, ҳукмаш дигар аст. Худованд дар ин оят фармудааст, ки эй касоне, ки имон овардаед! Чун занони муъминаро ба ақди никоҳи худ даровардед, пеш аз он, ки бо онҳо ҳамхобагӣ кунед, бо кадом сабабе онҳоро талоқ додед, шуморо лозим нест, ки барои чунин занҳо иддашуморӣ кунед. Зеро батни чунин зан аз шумо чизе набардоштааст, ӯ бе ягон қайду шарт метавонад ба шавҳари дигар барояд. Агар дар чунин сурат маҳри зан номбар шуда бошад, нисфи маҳр, агар номбар нашуда бошад, мутъа (як сару по), агар маҳр номбар шуда бошад баъди ҳамхобагӣ талоқ дода бошад, адои кулли маҳр бар зиммаи мард воҷиб аст. Ногуфта намонад, ки зане, ки нисфи маҳрро соҳиб мешавад, болои он мутъа додан суннат ва дар сурате, ки зан кулли маҳрро соҳиб мешавад, илова кардани мутъа кори мустаҳаб аст.

Хулоса, агарчи талоқ кардани зан кори марғуб нест, локин дар чунин сурат бояд марду зан бо ҳам душманӣ накунад ё дар пайи

реҳтани обрӯйи якдигар набошанд. Мард бо роҳи хубу писандида ҳуқуқи ўро поймол накарда, зани талоқшударо гусел кунад. Зеро дини Ислом ба дурустӣ ва лоиқу шоистагии ҳар кор эътибори калон медиҳанд. Валлоҳу аълам.

Ояти зер масъалаҳои ҳаёти оилавии Расулуллоҳ (с)-ро баён мекунад.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي ءَاتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا

مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّكَ وَعَمَّاتِكَ

وَبَنَاتٍ خَالَكَ وَبَنَاتٍ خَالَتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ

وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ

الْمُؤْمِنِينَ ۖ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ

أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

Иъ айюҳа-н-набийю иннā аҳлалнā лака азвāчака-л лāтӣ āтайта учӯрахунна ва мā малакат ямīнука мим мā афāаллоҳу љалайка ва банāти љаммика ва банāти љаммāтика ва банāти холика ва банāти холятика-л-лāтӣ хāҷарна маъака вaмраата-м муъминатан иъ ваҳабат нафсаҳā ли-н-набиййи ин арōда-н-набийю ай ястанкиҳаҳā холисата-л лака миъ дӯни-л-муъминин. Қад љалимнā мā фаразнā љалайҳим фӣ азвāчиҳим ва мā малакат аймāнуҳум ли кайлā якуна љалайка ҳараҷ. Ва кāналлоҳу Ғафӯра-р-Раҳимā. 50.

50. Эй Пайгамбар! Ҳаройина, Мо он занонро, ки ту маҳрашонро додай ва канизаконро, ки дастӣ ту молики онҳо шуда аст ё он канизоне, ки Худо бо роҳи ганимат барои ту бахшида аст, барои ту ҳалол гардонидем ва духтарони амакатро ва духтарони аммаатро ва духтарони тағоҳоятро ва духтарони холаҳоятро, ононе ки ҳамроҳи ту ҳичрат кардаанд,

ҳалол кардем, (ҳамчунин) барои ту зани мусалмонеро, ки худро бе маҳр бо роҳи ҳиба (нафси худро) барои Пайғамбар бибахшад, агар Пайғамбар хоҳад, онро ба никоҳи худ гирад, хос барои ту, ба ҷуз мусалмонон ҳалол гардонидем, то бар ту ҳеҷ тангӣ набошад, ҳаройина, он чӣ фарз (шаръи) сохтаем бар онҳо (муъминон) дар ҳаққи занони онҳо (аз нафақа, шоҳидон, маҳр, адами таҷовуз бар чаҳор зан) ва дар ҳаққи канизаконе, ки дастҳои онҳо молики он аст (мубоҳ гардонидем), донистем ва ҳаст Худованд омӯрзандаву меҳрубон.

Дар ин оят ва дар ду ояти баъдӣ, дар бораи бо кадом занҳо дуруст будани никоҳи Расулуллоҳ (с) сухан меравад. Дар ояти мазкур Худованд ба Набии Худ (с) хитоб намудааст, ки эй Пайғамбар (с), Мо барои кушоиш ва осон кардани кори таблиғ ва даъват дар аввал гурӯҳи занҳоеро, ки онҳоро бо додани маҳрияи муайян ба ақди худ даровардаӣ ва ҳоло дар никоҳи Ту(с)-анд, барои ту ҳалол гардонидем. Бо назардошти фикри муфасссирон ин занҳо ҳамон занҳоеанд, ки сифаташон дар оятҳои 28,29,30,31,32-юми ҳамин сура гузашт, Расулуллоҳ (с) онҳоро байни худ ва талаби дунё мухайяр гузашт. Онҳо Расулуллоҳ (с)-ро ихтиёр карданд. Онҳо иборатанд аз Ойша (р), Ҳафса (р), Умми Ҳабиба (р), Умми Салама (р), Савда (р), Зайнаб бинти Ҷаҳш (р). Аз ин гурӯҳ Расулуллоҳ (с) танҳо бо Ойша (р) дар ҳолати бокирабуданашон издивоҷ карда буданд. Боқимондашон шавҳардида буданд. Бо онҳо бо сабабҳо ва ҳикматҳои гуногун, ҳангоми умри муборакашон атрофи 60 сол буд, издивоҷ карданд. Гурӯҳи дувуми аз занҳо, ки Худованд барои Расулуллоҳ (с) никоҳашонро ҳалол гардонидааст, занҳоянд, ки дар ҳолати ҷанг бо душмани Ислом, ба дасти мусалмонон ба асорат афтиданд, чун (Сафия ва Ҷувайра) ки ин намудро мулки ямин (канизак) мегӯянд. Ҳамчунин канизаки харидашуда ё канизаки ҳадяшуда ба Расулуллоҳ (с) ҳалол карда шуд, мисли Морияи Қибтия, ки подшоҳи Миср Муқавқис ба Расулуллоҳ (с) ҳадя карда буд. Аз Мория Расулуллоҳ (с) писардор шуданд, ки Иброҳим ном дошт ва дар хурдсолӣ вафот кард. Бо ин гурӯҳ занҳо бе адо кардани маҳрия ҳамхоба шудан дуруст аст. Ривоят шудааст, ки чун ин канизакҳо (Сафия, Ҷувайрия, Мория) дар ихтиёри Расулуллоҳ (с) шуданд, Расулуллоҳ (с) онҳоро канизак накард, балки дар навбати аввал онҳоро озод кард ва баъди никоҳ бо онҳо ҳамхоба шуд. Гурӯҳи савуми занҳое, ки барои Расулуллоҳ (с) никоҳашон дурусту ҳалол аст, занҳоеанд, ки барои Расулуллоҳ (с), духтари амак, духтари амма, духтари тағо,

духтарони холаанд, ки ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) ба Мадина ҳичрат карда буданд. Яъне, Расулуллоҳ (с) метавонад бо чунин занҳо хостгорӣ кунад ва ҳалол аст, ки онҳоро ба никоҳи худ дарорад. Чаҳорумин гурӯҳ аз занҳое, ки ба унвони гиромидошт хоссатан барои Расулуллоҳ (с) бе валӣ, бе маҳр ва бе гувоҳ никоҳашон ҳалол аст, занҳое ҳастанд, ки нафси худашонро ба Расулуллоҳ (с) ҳадя карданд. Аммо барои муъминони уммати Расулуллоҳ (с) никоҳи бе маҳру бе валӣ ва бе шоҳид дуруст ва ҳалол нест. Худро бахшидани зан низ барои онҳо дуруст нест. Аз ҷумлаи занҳое, ки нафси худро ба Расулуллоҳ (с) ҳадя карданд инҳоянд: Умми Шарк, Ҳавла бинти Ҳаким. Лайло бинти Ҳотим (р) ва дигар занҳо низ буданд. Локин Расулуллоҳ (с) бо кадоми аз онҳо наздик нашуданд. Дар охири оят Худованд гуфтааст, ки чӣ ҳукмҳоро барои муъминон дар ҳаққи занҳояшон фарз гардонидем аз қабили; нафақа, маҳр, никоҳ, шоҳидон ва аз чаҳор нафар зиёд зан нагирифтанро медонем.

Илова бар занҳои озод, Худованд гуфтааст, ки барои муъминон канизаконашонро низ ҳалол гардонидем. Аммо барои раҳо кардан аз тангӣ ва осон кардани адои масъулият ва кори ташвиқу даъват, Худованд издивоҷ бо ин чаҳор гурӯҳ занҳоро ба Расулуллоҳ (с) иҷозат дод. Бояд дар назар дошт, ки баъзе ҳукмҳои Худованд махсуси Расулуллоҳ (с) аст. Амал кардан ба ҳукмҳое, ки махсуси Расулуллоҳ (с) аст, барои дигар муъминон мумкин нест. Худованд омӯрзандаи бузург ва ниҳоят меҳрубон аст.

﴿ تَرْجَى مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤَيِّ إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ أَبْتَغَيْتَ مِمَّنْ

عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقْرَأَ أَعْيُنُهُمْ وَلَا تَحْزَبَ

وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ

اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾

✽Турҷӣ ман ташъау минхунна ва туъвӣ илайка ман ташъъ. Ва ман-ибтағайта мим-м ман ѓазалта фа лā чунāҳа ѓалайк. Ўāлика аднā аъ тақарра аъюнухунна ва лā яҳзанна ва ярзайна би мā āтайтахунна куллухунн.

Валлоҳу яъламу ма фӣ қулубикум. Ва коналлоҳу Ёалиман Ҳалима. 51.

51. Аз онҳо ҳар киро хоҳӣ, (навбаташро) мавқуф дорӣ ва ҳар киро хоҳӣ, назди хеш ҷой диҳӣ ва агар занеро хоҳиш кунӣ аз он ҷумлае ки онҳоро яксӯ кардаӣ, пас, бар ту ҳеҷ гуноҳе нест, ин руҳсат додани Мо қарибтар аст ба он, ки чашиҳои онҳо равшан (хурсанд) шавад ва андӯҳ нахӯранд ва ба он чӣ онҳоро (назди худ, ҷой) бидиҳӣ, ё надиҳӣ ҳамаи онҳо хушнуд шаванд ва Худо он чӣ дар дилҳои шумост, медонад ва Худо донову бурдбор аст.

Дар шарҳи оятҳои 28-ум ва 29-уми ҳамин сура гузашт, ки завҷаҳои пок аз баҳри зебу зинату маъишати дунё гузашта, ризогии Аллоҳ ва ризогии Расулуллоҳ (с)-ро ихтиёр карданд. Айни ҳол Расулуллоҳ (с) дар муъошират бо завҷаҳои худ ва дар тақсими вақт (навбат) бо онҳо бо адолат амал мекард. Агарчи Расулуллоҳ (с) чун амри воҷиб дар муъошират бо онҳо навбатро қатъӣ риоя мекарду дар муносибат ва муъомила бо онҳо яксон амал мекард, бо вучуди ин байни баъзе завҷаҳо рашқу рақобат пайдо мешуд ва таъби Расулуллоҳ (с) хира мешуд.

Бе ин ҳам масъулияти Расулуллоҳ (с) зиёд буд. Зеро кори даъват диққату машаққати фаровонро талаб мекард.

Дар ояти мазкур Худованд ҳалли мушкилоти навбатро баён намуда мефармояд, ки эй Расули Мо (с), аз ин баъд ихтиёр дорӣ, навбати кадоме аз занҳоятро бихоҳӣ, ба таъхир гузорӣ ва кадомро хоҳӣ, назди худ бихонӣ. Ҳар вақт хостӣ, метавонӣ завҷаеатро, ки навбаташро канор гузошта будӣ, назди худ даъват кунӣ, то ӯ бисёр ғамгин нашавад.

Дар ин амал барои Ту (с) гуноҳ (ҳараҷ)-е нест. Вақто завҷаҳоят мефаҳманд, ки ихтиёр дар навбат амри Худост, аз рафтори Ту (с) розӣ мешаванд ва ғамгин намегарданд. Ин амр сабаби осудагии онҳо мешавад.. Дили онҳо ором мегираду шод мешаванд.

Албатта, ингуна муъошарате, ки хос ба ту иҷоза додаем, барои хушнуд шудани онҳо аз дигар чиз дида ин беҳтар аст. Он рашқу рақобате, ки дар ин боб байни ҳамдигар доранд, тезтар меравад. Дар давоми ояти мазкур омадааст, ки «Он чи дар дилҳои шумост, Худо медонад». Оре! Он чиро, ки инсонҳо дар ниҳоди хеш пинҳон медоранд, аз он ҷумла бисёртар дӯстдоштани баъзе аз занҳоро Худованд медонад. Локин, дар ҳама кор (ният ва амал) бояд ризоӣ Ёро мадди назар дошт. Дар айни ҳол, Худованд ҳалим аст, дар ҷазо додани шумо шитоб намекунад. Дар ҳадиси,

ривояткардаи Ойша (р) омадааст: «**Бо вуҷуди он ки Расулуллоҳ (с) дар миёни занони худ дар тақсими вақту навбат адолатро пеша мегирифт, вале дар муноҷоти худ чунин мегуфт: Бор Худоё! Дар он чи, ки молики он ҳастам, ин кори ман аст, пас дар он чи, ки Ту молики он ҳастӣ ва ман молики он нестам, сарзанишам макун!**»

Хулоса, дили инсон дар ихтиёри Парвардигор аст. Агар инсон баъзе занҳои худро нисбатан зиёдтар дӯст дорад, муохаза нахоҳад шуд. Валлоҳу аълам.

لَا تَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ

حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا

Лā яҳиллу лака-н нисау мим баъду ва лā ан табаддала биҳинна мин азвāчи-в ва лав аъҷабака ҳуснуҳунна иллā мā малакат ямīнук. Ва кāналлоҳу ʔалā кулли шай-и-р рақибā.52.

52. Баъд аз ин закон ҳеҷ зане туро ҳалол нест ва (ҳалол нест) он, ки ба ҷои онҳо занони дигарро бадал кунӣ, агарчи ҳусни онҳо туро ба шигифт орад, магар он чӣ дасти ту молик шуд ва Худо бар ҳама чиз ниғаҳбон аст.

Ҳукми дигаре, ки ба ҳамсарони Пайғамбар (с) марбут аст, дар ин оят баён шудааст. Дар он Худованд ба Расули худ (с) гуфтааст, ки вақто ки ҳамсарони худро байни худ ва фароғати дунё мухайяр гузоштӣ, онҳо дар ивази маъишати дунё туро ихтиёр карданд, ҳоло барои хоҳири иззату икромии онҳо дигар барои ту ҳалол нест, ки аз ин баъд болои онҳо бо зани дигаре издивоҷ кунӣ ё яке аз онҳоро талоқ диҳӣ ва дар ивази вай зани дигареро, агарчи ҳусну ҷамоли ӯ туро ба шигифт орад, ба никоҳи худ дарорӣ. Магар канизаке, ки бо роҳи ғанимат ё бо роҳи ҳадя молику соҳиби он шавӣ. Баъди низули ин оят, Расулуллоҳ (с) Морияи Қибтияро, ки аз тарафи подшоҳи Миср (Муқавқис) ҳадя шуда буд, молик шуданд, бо ӯ издивоҷ карданд ва аз ӯ фарзанди, писаре ёфтанд, ки Иброҳим ном дошт. Вай дар вақти ҳаёти Расулуллоҳ (с), дар синни ширхориғӣ, аз олам даргузашт. Дар охири ояти мазкур, Худованд гуфтааст, ки ҳар амалеро, ки шумо анҷом медиҳед, Худованд шоҳид аст, мебинад ва ҳар сирре, ки дар замири қалбатон пӯшида медоред аз ҳудудҳои муайяншуда таҷовуз мекунад, назди ӯ таъло махфӣ

намемонад. Худованд мувофиқ ба он ҷазои муносиб ё мукофоти мувофиқ пешбинӣ кардааст. Муфасирон гуфтаанд, ки завҷаҳои поки Расулulloҳ (с), ки ба ҳукми ояти мазкур вориданд, нуҳ нафаранд: Ойша, Ҳафса, Умми Ҳабиба, Савда, Сафия, Маймуна, Зайнаб, Рамла, Ҷувайра (р). Ҳамаи онҳо занҳои озод буданд. Онҳо шахсоне буданд, ки аз зебу зинат ва аз маишати дунё даст кашиданд, дар ҷустуҷӯи ризогии Аллоҳ ва Расули ӯ (с) шуданд. Баъди Расулulloҳ (с) ҳамаи онҳо дар қайди ҳаёт буданд. Худованд онҳоро модари муъминон номид ва баъди вафоти Расулulloҳ (с) издивоҷро бар онҳо ҳаром гардонид. Зеро онҳо дар охират низ ҳамсарони Расулulloҳ (с)-анд.

Муфассирон ҷумлаи «ҳарчанд зебоии онҳо туро ба шигифт орад»-ро далеле бар он кардаанд, ки барои хостгорӣ ба сӯи духтаре ё зане пеш аз он, ки онҳоро ба никоҳ дароварда шавад, нигоҳ кардан ҷоиз аст. Муғира ибни Шўъба (р) мегӯяд: «Аз зане хостгорӣ кардам. Расулulloҳ (с) ба ман фармуд: **«Оё ба сӯйи ӯ нигаристӣ?»**. Гӯфтам: **«На!»**. Фармуданд: **«Ба ӯ нигоҳ кун, зеро ин амр наздиктар ба он аст, ки дар миёни шумо улфату муҳаббат барқарор созад»**. Валлоҳу аълам.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ

لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَظِيرِينَ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ

فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَعْنَسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ

فَيَسْتَحْي ۚ مِنْكُمْ ۖ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْي ۚ مِنْ الْحَقِّ ۚ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا

فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا

كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ

بَعْدِهِ ۚ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

Иъ айюҳа-л-лазӣна аману лā тадхулу буйӯта-н-набиййи иллā ай юъзана лакум илā таъāмин ғайра

нāџири̇на инāху ва лāкин изā дуџитум фадхулū фа изā таџимтум фан̄таширū ва лā мустаънисина ли ҳади̇с. Инна зāликум кāна юъзи-н наби̇йя фа ястаҳй̇и мин̄кум. Валлоҳу лā ястаҳй̇и мина-л-ҳаққ. Ва изā са-алтумуҳунна матāъан̄ фас-алӯхунна ми-в варōи ҳичāб. Зāликум ат̄ҳару ли қулӯбикум ва қулӯбихинн. Ва мā кāна лакум ан̄ туъзū расулаллоҳи ва лā ан̄ тан̄киҳū азвāчаҳу мим̄ баъдихī абадā. Инна зāликум кāна џин̄даллоҳи џаџимā.53.

53. Эй касоне, ки имон овардаед, ба хонаҳои Пайгамбар дохил нашавед, магар вақте ки барои хӯрдани таъоме шуморо дастуре дода шавад, (бар вақт наоед, то) интизори пухта шудани таъом бошед, валекин чун шуморо хонда шавад, дароед! Пас, чун таъомро хӯрдед, пароканда шавед, на барои шунидани сухане оромгиранда бишинед, ҳаройина, ин кор Пайгамбарро меранҷонад, пас, аз шумо шарм медорад ва Худо аз гуфтани сухани рост шарм намедорад. Ва чун аз занони Пайгамбар чизеро талаб кунед, пас, онро аз онҳо аз паси парда талаб кунед! Ин хислат барои дилҳои шумо ва дилҳои онҳо поктар аст. Ва шуморо сазовор нест, ки Пайгамбари Худоро биранҷонед. Ва ҳеҷ гоҳ сазовор нест, ки занони ӯро пас аз вай никоҳ кунед. Ҳаройина, ин кор назди Худо ғуноҳи бузург аст.

Ояти мазкурро ояти ҳиҷоб ҳам, меноманд. Баъзе аз муфасссирон оид ба сабаби нозилшавии ин оят чунин гуфтаанд: «Ҳангоме ки Расулуллоҳ (с) бо Зайнаб духтари Ҷаҳш (р) издивоҷ кард, таъоме омода кард. Имом Бухорӣ ва Имом Муслим (р) аз Анас (р), ки ходими махсуси Пайғамбар (с) буд, дар бораи он таъом чунин ривоят кардаанд: «Анас (р) мегӯяд, ки модарам (ё ин, ки Умми Сулайм) навъе аз таъом (хис)-ро пухта, дар зарфе андохт ва ба ман гуфт: «Эй Анас! Ин таъомро бо Расулуллоҳ (с) бар ва ба ӯ гӯй, ки инро модарам ба ту фиристонд ва ба шумо салом гуфт ва гуфт, ки ин андак чизест аз мо барои шумо!». Анас мегӯяд: «Чуноне ки модарам гуфт, ҳамчунон амрашро иҷро кардам». Расулуллоҳ (с) ба ман гуфтанд: **«Ҷӯро ин ҷо канор ғузору рав фалонҷӣ ва фалонҷӣ ва дар роҳ касеро, ки дидӣ, ҳамаро даъват кун, то ба ин таъом ҳозир шаванд»**. Анас (р) мегӯяд: «Чуноне ки Расулуллоҳ (с) гуфтанд, иҷро кардам. (Вақто ки дар ин бора аз Анас (р) пурсиданд, ки чанд нафар ба ин таъом ҳозир шуд? Ӯ дар ҷавоб гуфт: «300 нафар»).

Хулоса, вақто ки даъватшудаҳо омаданд, болои суффа ва ҳучра аз одам пур шуд. Русулуллоҳ (с) ба ман гуфтанд: **«Эй Анас!**

Зарфи таъомро пеши ман биёр!». Сипас, Расулуллоҳ (с) ба онҳо гуфт: **«Даҳ нафар-даҳ нафар шинед ва ҳар кас аз назди худ таъом хӯрад».** Чун гурӯҳе меҳӯрду сер мешуд, мерафт. Гурӯҳи дигаре дохил мешуд. Бо ҳамин тартиб ҳама сер шуданд. Сипас, Расулуллоҳ (с) ба ман гӯфт: **«Эй Анас, зарфи таъомро бардор!».** Чун зарфи таъомро бардоштам, дар таачҷуб мондам, ки таъоми овардаам аз пештарааш андаке зиёд аст ё андаке кам аст. Воқеъан, баъзе аз он даъватшудагон тахминан, се нафар ба сухан андармон шуда дар он ҷо бо ҳам хело сӯҳбат карданд. Расулуллоҳ (с) низ ҳамроҳи онҳо нишаста буд. Чун диданд, ки сӯҳбати онҳо идома дорад, аз ҷояшон бархостанд, ман ҳам аз ҷойи худ бархостам, то шояд онҳо чизеро фаҳманду, тӯй тамом шуд гуфта, чун дигарон аз паи кори худ шаванд. Расулуллоҳ (с) ба ҳучраи Ойша (р), модарамон даромаданду бори дигар баргаштанд, ман ҳам дар хизматашон қоим будам. Дидем, ки ҳоло ҳам онҳо нишастаанд. Дар охир баромада рафтанд. Ҳамоно ояти мазкур нозил шуд. Дар он Худованд чигунагии ҳусни одобу муносибатро бо Расулуллоҳ (с) ва бо хонадонаш ҳамчу таълим бо таври умум, барои ҳамагон баён намуд, ки эй касоне, ки имон овардаед, аз ин баъд бо ҳар баҳона ба хонае аз хонаҳои Расулуллоҳ (с) дохил нашавед! Дар сурате метавонед дохил шавед, ки шуморо барои тановули таъом даъват ва иҷоза диҳанд. Агар ба хӯрдани таъом даъват шудед, шумо вақте ҳозир шавед, ки таъом пухтаву тайёр шуда бошад. На ин ки ба хонаи Расулуллоҳ (с) дароиду интизор шавед, ки кай таъом пухта мешавад. Хулоса, ҳангоме ки аз сӯйи Расулуллоҳ (с) даъват шудед, дохил шавед. Ҳамин, ки таъом хӯрда шуд, хезеду дар пайи кор худ пароканда шавед! Шумо чун шахсони гаронбор (танбал) баъди ғизо хӯрдан бепарво нишаста саргарми ҳар хел суханҳо нашавед. Агар чунин кунед, Пайғамбар (с)-ро меранҷонед. Локин ӯ (с) шарм медорад ба шумо гӯяд, ки таъомро хурдед, хезеду равед. Вале Худованд барои гуфтани сухани ҳақ шарм намедорад ва он чи ҳаққаст барои шумо мегӯяд. Дигар ин ки чун шумо аз ин пас барои баровардани ҳоҷати худ зарфе ё асбоберо аз занони Расулуллоҳ (с) пурсиданӣ шудед ва хостед, ки бо онҳо дар сухан шавед, аз паси пардае, ки байни шуморо сатр карда тавонад, пурсон шавед. Ба таври кулӣ ба сӯйи занони Расулуллоҳ (с) нигоҳ накунад. Ин кор барои дур кардани шакку шубҳа ва васвасаи шайтон аз дилҳои шумо ва дилҳои онҳо лозим аст. Шуморо лоиқу сазовор нест ва ҳақ ҳам надоред ки Расули Худо (с)-ро биранҷонед. Дигар ин ки шумо, мутлақо, ҳақ надоред ва барои шумо ҳалол ҳам нест, ки баъди вафоти Расулуллоҳ (с) яке аз занҳои ӯ (с)-ро ба никоҳи худ дароред. Онҳо модари шумо (муъминон)-анд. Никоҳи модар барои фарзанд

дуруст нест. Агар бил фарз, яке аз онҳоро ба никоҳи худ дароред, ин кор ҳалол нест ва назди Худованд гуноҳи бузург аст.

Дар баёни сабаби нузули ояти мазкур ривояти дигареро кардаанд, ки Умар ибни Хаттоб (р) гуфт: «Ё Расулаллоҳ (с)! Назди ҳамсарони шумо афроди баду нек ворид мешаванд. Эй кош, амр мекардед, онҳо ҳиҷоб мепӯшиданд». Ҳамоно Умар ибни Хаттоб (р) муваффақ шуд Худованд ояти ҳиҷобро нозил кард. Муфасссирон ва олимони соҳаи фикҳ гуфтаанд, ки баъд аз нозилшавии ин оят пӯшидани ҳиҷоб барои ҳамаи занони мусулмон фарз шуд. Зани мусулмон бояд на танҳо худро аз мардони номаҳрам бо ҳиҷоб пӯшонад, балки назди занҳои кофир низ бо ҳиҷоб бошад, зеро онҳо метавонанд барои шавҳарони худ занони мусулмонро таъриф кунанд.

Хулоса, ин оят одобомӯзи онҳо ва ояндагон шуд. Баъд аз он ояти зер нозил шуд ва дар он ...

إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تَخْفَوْهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَاتِبٌ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Ин тубдӯ шай-ан ав тухфӯҳу фа инналлоҳа кона би кулли шай-ин Ёалима. 54.

54. Агар чизеро ошкор кунед ё онро пинҳон доред, пас, ҳаройина, Худо бар ҳар чиз доно аст.

Сабаби нузули ояти мазкурро баъзе аз муфосира чунин гуфтаанд: «Баъзе аз мунофиқон гуфтанд: «Агар Муҳаммад вафот кунад, фалон занашро ба никоҳи худ медарорам». Албатта, шунидани ингуна суханҳо навъе аз озор аст. Ҳамоно ояти мазкур нозил шуд, дар он Худованд фармуд, ки агар шумо чизеро барои озор додани Расули Мо (с) ошкор кунед ё онро пинҳон доред, қатъан Худованд ба ҳар чиз доност ва шуморо дар баробари он муҷозот хоҳад кард.

Дар ояти қаблӣ аз ривояти Анас ибни Молик (р) фаҳмида шуд, ки аз ин баъд барои муъминон бо ҳамсарони Расулulloҳ (с) бе парда сухан гуфтан мумкин нест. Дар ояти баъдӣ гурӯҳи мардоне номбар шудаанд, ки занҳо метавонанд бо онҳо бе парда сухан гӯянд.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَ فِيْٓ ءِآبَآءِهِنَّ وَلَا أَبْنَآئِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَآءِ إِخْوَانِهِنَّ
وَلَا أَبْنَآءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَآتَقِينَ اللَّهَ

إِنِّ اللَّهَ كَاَبَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

Лā चुна̄ҳа ʔалайҳинна фӣ аб̄айҳинна ва лā абн̄айҳинна ва лā ихвāниҳинна ва лā абн̄аи ихвāниҳинна ва лā абн̄аи ахавāтиҳинна ва лā нис̄айҳинна ва лā мā малакат аймāнуҳунн. Ва-т-тақ̄иналлоҳ. Инналлоҳа кāна ʔалā кулли шай-иш шаҳидā. 55.

55. Бар закон ҳеҷ гуноҳ нест, агар пеши падарони ҳеши ва пеши писарони писарони ҳеши ва пеши бародарони ҳеши ва пеши писарони бародарони ҳеши ва пеши занони ҳамчинси ҳеши ва пеши он чи дастҳои онҳо (аз канизон) молики он шуд худро дар парда напӯшанд. Ва эй закон, аз Худо битарсед, ҳаройина, Худо бар ҳама чиз гувоҳ аст.

Дар ояти қаблӣ барои ҳамсарони Расулulloҳ (с) мутлақ омадани ҳукми ҳиҷоб гумон меорад, ки бо хешовандони маҳрами худ низ аз паси ҳиҷоб суҳан бояд гуфта шавад. Ҳоло ояти мазкур ба ҳамсарони Расулulloҳ (с) фармудааст, ки агар онҳо бо падарони худ, фарзандони худ, бо бародарони худ, бо фарзандони бародарони худ ва бо фарзандони хоҳарони худ, ва бо занони ҳамчинси мусалмон ва бо канизони худ бе ҳиҷоб гуфтугӯ кунанд, бар онҳо ҳеҷ гуноҳ нест.

Дар мазҳаби Имом Аъзам мурод аз «ғулومه», ки дар ин оят зикр шуда аст, канизак аст, на ғуломи мард. Агар эътибор дода шавад, дар ояти мазкур ҳукми амак ва тағо номбар нашудааст. Дар тафсири «Насафӣ» омадааст, ки он ду барои зан ба манзалаи падаранд. Пас барои занҳо назди чунин шахсон чун назди падар ҳиҷоб гирифтани вочиб нест. Дар ҷумлаи охир, Худованд ба ҳамсарони Расулulloҳ (с) хитоб намуда гуфтааст, ки эй закон, дар тамоми корҳои худ, аз он ҷумла дар амрҳои, ки дар ин оят зикр шуд, тарси Худоро пешаи худ доред, аз Худо битарсед, зеро Худованд бар ҳама чиз шоҳид (гувоҳ) аст, ҳеҷ кор бар ӯ махфӣ ё пинҳон намоишонад. Барои маълумоти бештар ба ояти 31-уми сураи «Нур» муроҷиат шавад. Оре! Аз мазмуни оятҳои қаблӣ

иззату икромии Расулуллоҳ (с) ва ҳамсаронаш маълум шуд. Илова бар ин, Худованд дар ояти зер фармудааст, ки ...

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا

عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

Инналлоҳа ва малъайкатаҳу юсаллуна ъала-н набийй. Йӓ айюҳа-л-лазина аману саллу ъалайҳи ва саллиму таслима. 56.

56. Ҳаройина, Худо ва фариштагони Ў бар Пайгамбар дуруд мефиристанд. Эй мусалмонон, бар вай дуруд фиристед ва саломи некӯ гӯед (таслими фармони ӯ бошед)!

Худованд дар ояти мазкур қадру қимати Расулуллоҳ (с)-ро баён карда, фармудааст, ки ҳамоно, Худованд ва фариштагони Ў бар Пайгамбар (с), доимо салавот (дуруд) мефиристанд. (салавот дар луғат ба маънои дуъост). Саловоте, ки аз ҷониби Парвардигор гуфта шавад, ба маънои раҳмат, ризвон, шаъну шарафи ӯ (с)-ро назди фариштагон боло бардоштан ва аз ӯ (с) розӣ будан аст. Агар аз ҷониби фариштагон гуфта шавад, ба маънои дуъо ва истиғфोर аст, ки дар шаъни ӯ (с) мегӯянд. Агар аз ҷониби инсон гуфта шавад, дуо ва бузургдошт аст ва агар аз ҷониби парандаву ҳазанда ва дигар ҷондорҳо гуфта шавад, тасбеҳ ва таҳлил аст.

Хулоса, Худованд ба Пайгамбари Худ (с), раҳмати Худро мефиристад. Фариштагон барои ӯ (с) аз Худованд истиғфору омӯрзиш талаб мекунанд ва инсонҳои уммат бо дуъову дуруд ӯ (с)-ро қадрдонӣ менамоянд. Баъди чунин таъкидҳо Худованд дар давоми ояти мазкур ба касоне, ки ба Худованду Расули Ў (с) имон овардаанд хитоб карда фармуд, ки эй шахсоне, ки имон овардаед, шумо низ бар ӯ (с) дуруд фиристед ва салом гӯед ва таслими амри ӯ шавед. Яъне бар рӯҳи пурфутӯҳи ӯ (с) ҳам дуруду ҳам салом гӯед! Уламо иттифоқ бар он доранд, ки бар ҳар як мусалмон ҳадди ақал дар умр як маротиба ба Расулуллоҳ (с) дуруд фиристодан фарз аст. Зеро бо лафзи салавоту салом, дуруд бар Расулуллоҳ (с) фиристодан шиъори махсуси ҳар мусалмон аст. Агар дар ҳолати дуруд фиристодан калимаи «салом» ва калимаҳои «олу асҳоб» илова шавад, ҷоиз аст. Масалан: «Худоё! Бар Муҳаммаду олу асҳоби Муҳаммад (с) дуруду салом бифрист».

Дар боби фазилати дуруд фиристодан бо ривояти Анас (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) гуфтанд: **«Агар касе бар ман як бор дуруд фиристад, Худованди мутаъол бар ӯ даҳ бор дуруд мефиристад ва аз дӯши ӯ даҳ гуноҳро сабук мегардонад».** Ҳамчунин аз Расулulloҳ (с) пурсиданд, ки бахил кист? Дар посух Расулulloҳ (с) гуфтанд: **«Бахил касест, ки номи маро шунавад, аммо бар ман дуруд нафиристад».**

Хулоса, чунин ҳадисҳо дар бораи фазилати дуруд ба Расулulloҳ (с) хело зиёд аст.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ

لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا

**Инна-л лаз'ина юъз'уналлоҳа ва расулаҳу
лаъанаҳумуллоҳу фи-д-дунйа ва-л аҳирати ва аъада
лаҳум ъазāба-м муҳинā. 57.**

**57. Ҳаройина, касоне ки Худо ва пайғамбари Ёро меранҷонанд,
Худо онҳоро дар дунё ва охират лаънат карда ва барои онҳо
азоби хоркунандаро муҳайё сохтааст.**

Бузургдошти Расулulloҳ (с) ва олу асҳоби ӯ (с), бо фиристодани дуруд салом, дар ояти қаблӣ, гузашт. Ҳоло дар ин оят ҷазои касоне, ки Худо ва Расули Ё (с)-ро бад мебинанду озор мерасонанд, чунин баён шудааст, ки бегумон, касонеро, ки Худо ва Пайғамбараш (с)-ро меранҷонанд, Худованд дар дунё ва охират лаънат карда, ҳамчунин аз таҳти сояи раҳмати худӣ дур сохтааст. Дар бораи он, ки кадом инсонҳо чи гуна Худо ва Расули Ё таъоло (с)-ро меранҷонанд, муфасссирон ҳаргуна фикр меоранд, локин тақрибан ҳама бо як маъност. Асосан онҳое, ки Худо ва Расули Ё(с)-ро изо медиҳанду меранҷонанд, онҳо кофирон, мушрикон, яҳудиҳо ва насронихонд. Кофирон мавҷудияти Худоро инкор мекунанд. Мушрикон касеро ё чизеро ба Худо шарик меҳисобанд, фариштагонро духтарони Худо медонанд. Насронихо Худоро соҳиби фарзанд меҳисобанд. Гурӯҳе Худоро бо сифатҳои нолоиқ сифат мекунанд. Гурӯҳе ба дини Худо, пайғамбарони Худо ва ба китобҳои Худо таън мерасонанд. Ин гуна ақида ва рафторҳо озор ва ранҷонидани Худо ҳисобида мешаванд.

Ба пайғамбар- (фиристодаи Худо) будани Муҳаммад (с) бовар накардан, Расулulloҳ (с)-ро ранҷонидан аст. Муҳаммад (с)-ро

шоир, дуруғӯ, сеҳгар, девона ҳисобидан, Расулуллоҳ (с)-ро ранҷонидан аст.

Хулоса, ҳар сухан ё амале, ки Расули Худо (с)-ро меранҷонад, дар ҳукми ин оят дохил аст. Касе, ки Худо ва Расули Ӯ(с)-ро бо ақида ё бо амал ё бо сухан изо медиҳаду меранҷонад, дар дунё ва охират таҳти лаънати Худованд гирифтааст ва Худованд азоби хоркунандаеро барои ӯ омода сохтааст.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ

أَحْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

**Ва-л-лазӯна юъзӯна-л-муъминина ва-л муъминати би
гайри мактасабу фақад-иҳтамалу бӯхтана-в ва ишма-м
мубинā. 58.**

**58. Ононе ки мардони мусалмон ва занони мусалмонро, бе он ки
гуноҳе ба амал оварда бошанд, меранҷонанд, пас, қатъан онҳо
бӯхтон ва гуноҳи ошкореро бар дӯши худ бардоштаанд.**

Бузургон мегӯянд, ки шахсони муъмин ба Худо ва Пайғамбари Ӯ (с) пайванд доранд. Бе сабаб нест, ки баъд аз баёни ҷазои озор ба Худо ва Расули Худо (с) дар ояти гузашта, ояти мазкур аз озор расонидан ба муъмин сухан оғоз кард. Худованд дар ин оят фармуд, ки касоне, ки ба мардон ва занони бо имон, ки ҳеҷ кори гуноҳ накардаанд, озор мерасонанду меранҷонанд, гӯё дуруғ, бӯхтон ва гуноҳи бузургеро бар дӯши худ бардоштаанд. Аммо агар мусулмоне гуноҳ содир кунад ва дар асоси ҳукми қозии шариат барои шахси гунаҳкор ҳад, қасос, ё таъзир лозим шавад, иҷрокундаи ҳукм таҳти ваъиди ояти мазкур дохил намешавад. Дар ин хусус Имом Ибни Абӯҳотим аз Ойша (р) ҳадисеро чунин ривоят кардаанд: «Рӯзе Расулуллоҳ (с) аз саҳобагон пурсиданд: **«Бадтарин рибо дар назди Худованд чист?»**. Саҳобагон гуфтанд: «Ба ин савол Аллоҳ ва Расули Ӯ донотаранд». Расулуллоҳ (с) гуфтанд:

**«Бадтарин рибо назди Худованд, обрӯи мусалмонеро
рехтан аст»**. Оре! Озори шахсони муъмину мусалмон, ки дӯстони Худованд ба ҳисоб мераванд, ба озор додани Худованд баробар аст. Шахсонеро, ки доимо дар паи озори мусалмонҳо мекушанд, Худованд онҳоро чи гуна азоб мекунад, Худаш хубтар медонад.

Одатан, шахсони кофир, мунофиқ ва касоне, ки душмани дини Исломанд, барои озори муъминон ба занҳои покдомани

мусалмонҳо бӯхтонҳо мезананд. Аз ин рӯ ҳама занҳое, ки худро мусалмон меҳисобанд, бояд ба маънои ояти зер таваҷҷуҳи ҳосе дошта бошанд:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۚ وَكَانَ

اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا

**Йа айюҳа-н-набийю қул ли азвāҷика ва банāтика ва
нисāи-л-муъминина юднйна љалайҳинна мин
ҷалāбибиҳинн. Зāлика аднā ай юърафна фа лā юъзайн.
Ва кāналлоҳу Гафӯра-р Раҳимā.59.**

59. Эй Пайгамбар, ба занони худ ва духтарони худ ва ба занҳои мусалмон бигӯ, ки (мисли канизакон набошанд) бар худ чодарҳои худро фуру гузоранд, ин ба он наздиктар аст, ки шинохта шаванд, пас, онҳоро изо дода нашавад ва Худо омӯрзандаи меҳрубон аст.

Ҷалбоб - ҳиҷоб ё чодарест, ки зан ўро ба бар мекунад ва тамоми баданашро мепӯшад. Ин барои он аст, ки зан худро аз чашми бадтинатон нигоҳ медорад. Дигар ин ки бинанда ўро аз каниззанҳо фарқ мекунад. Ҳоло дар ин оят Худованд ба Пайғамбари худ хитоб намуда амр кардааст, ки эй Пайғамбари Мо, ба ҳамсарони покизаи худ ва духтарони фозилаи худ ва ба занҳои муслимаи муҳтарама бигӯ, ки чун шумо барои ҳоҷате берун меравед, ҷалбоб (ҳиҷоб)-и худро ба бар кунед, то он зинате, ки Худованди азза ва ҷалла ба пинҳон кардани он шуморо амр кардааст, пӯшида бошад. Зеро пӯшидани ҳиҷоб (чодар) барои дар ҳол шинохтану фарқ кардани занҳои озоду покдоман аз канизакон осонтар аст. Яъне агар бинанда дар чунин либос онҳоро бинад, мефаҳмад, ки ингуна занҳо, занҳои озод, Худотарс, покдомананд.

Дигар ин, ки онҳо мавриди озори шахсони бадтинат қарор намегиранд. Ибни Касир аз Суддӣ нақл кардааст, ки чун дар Мадина шаб торик мешуд, гурӯҳи авбошон, барои нияти бад, ба шикори канизакон мебаромаданд. Агар зани чодардорро медиданд мегуфтанд: «Ин зан озоду покдоман аст». Роҳро барои ў танг

намекарданд ва аз таҷовузи обрӯйи ӯ даст мекашиданд. Агар занеро бе ҳиҷоб медиданд, мегуфтанд: «Ин зан канизак аст». Мешавад бо ӯ ҳаваси худро қонеъ сохт.

Хулоса, чун ояти мазкур нозил шуд, ҳурмату иззати занҳои озодаи муъмину мусалмонро ба ҷой худ гузошт ва ба онҳо мужда дод, ки барои рӯзҳое, ки пеш аз нузули ояти мазкур, бе ҳиҷоб паси сар кардед, нигарон набошед! Ҳоло ҳиҷобро қабул кардеду дар он даромадед, он чи аз шумо гузашт, Худованд омӯрзандаву меҳрубон аст, гузаштаи шуморо мебахшад. Тавба кунед, ба сӯи Худо бозгардед. Барои маълумоти бештар дар бораи ҳиҷоб ва аҳамияти он ба оёти 30-31-уми сураи «Нур» муроҷиъат шавад.

Агар боз ҳам шахсони кофиру мунофиқ, фосику фочир аз озор додани шахсони муъмину муъмина даст накашанд, чуноне ки дар ояти зер ишора шудааст, Худованд барои онҳо чораи дигареро дидааст.

﴿لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي

الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾

❖ **Ла ил лам янтаҳи-л-мунāфиқуна ва-л лаз̣ина фи кулӯбихим-м маразу-в ва-л-мурҷифуна фи-л-Мад̣инати ла нуғрияннака бихим с̣умма лā юҷāвирунака фиҳ̣а иллā қал̣илā. 60.**

60. Агар мунофиқон ва ононе, ки дар дилҳои онҳо беморист ва дар Мадина хабари бадро фошкунандаанд, аз кори худ бознаистанд, албатта, туро бар онҳо баргуморем, бо ту дигар дар Мадина ҳамсоя набошанд, магар замони андак,

Аллоҳтаъоло сухани худро бо қасам таъкид намуда гуфтааст, ки агар шахсони мунофиқ ва шахсоне, ки дар кори дин қалбашон бемор аст (яъне дар дилашон шаку шубҳа доранд), ва низ касоне, ки дар Мадина алайҳи мусалмонон хабарҳои дуруғро паҳн мекунанд (яъне хабар паҳн карданд, ки гӯё мусалмонон заифанд ва ба зудӣ аз ҳам пош меҳӯранду мушрикони ғалаба мекунанд), аз нифоқ ва аз ингуна паҳн кардани хабарҳои дуруғ даст набардоранд, албатта, туро болои онҳо ғолибу мусаллат мегардонем. Сипас, онҳо наметавонанд дар Мадина, дар ҳамсоягии ту ҷуз андак вақте боқӣ бимонанд. Агар ҷилои ватан

шаванд ҳам, онҳо дар амон нестанд. Зеро Худованд дар ҳаққи онҳо гуфтааст, ки ...

مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾

Малъунӣн. Айнамā суқифӯ ухизӯ ва қуттилӯ тақтилә. 61.

61. дар ҳоле ки онҳо лаънаткардашудагонанд. Ҳар ҷо ки онҳо ёфта шаванд, дастгир шаванд ва бо шиддат кушта шаванд,

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

Суннаталлоҳи фи-л-лазӯна халав миъ қаблу ва лан таҷида ли суннатиллаҳи табдилә. 62.

62. ин монанди қонуни равиши Худованд дар ҳаққи касонест, ки пеш аз ин гузаштаанд ва дар оиини Худованд ҳаргиз дигаргуниро наёбӣ.

Агар мунофиқон ва касоне, ки алайҳи дини Ислом бо паҳн кардани хабарҳои дурӯғ мубориза мебаранд (чун бани Қурайза ва амсоли онҳо), тавба нақунанд ва барои онҳо аз шаҳри Мадина ҳукми бадарға содир шавад ва аз таҳти ҳимояти давлати Исломӣ ронда шаванд, хоҳ нохоҳ онҳо лаънаткардашудагонанд. Ҳаргиз набояд касе онҳоро паноҳ диҳад, балки ҳар кучо, ки онҳоро ёфтанд, асир гирифта ба қатлашон расонда шаванд. Ин дастури нав нест, ин суннат (равиш)-и Илоҳист, ки ҳар гоҳе, байни қавмҳои пешгузашта гурӯҳҳои харобкору бешарм душманӣ ва ҷиноятро аз ҳад мегузаронданд, аз тарафи Аллоҳ таъоло алайҳи онҳо ҳукми ҳамлаи умумӣ содир мешуд. Чунин ҳукм суннати Илоҳист, ҳаргиз дигаргун нахоҳад шуд. Зеро суннати Илоҳӣ ҳамеша пойдору тағйирнопазир аст ва онҳо, албатта, бе ҷазо нахоҳанд монад.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ

السَّاعَةُ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

Яс-алука-н-насу ъани-с-саъаҳ. Қул иннамā ълмуҳа ълндаллоҳ. Ва мā юдрика лаъалла-с-саъата тақуну қарибā. 63.

63. Мардум туро аз қиёмат савол мекунад, бигӯ: «Чуз ин нест, ки илми вуқӯи он назди Худост». Ва чӣ чиз туро хабар дод, (ки қиёмат кай мешавад), шояд дар замони наздик қиёмат барпо шавад.

Шахси мусалмону бозътиқод барои истиқболи қиёмат ҳамеша омода аст. Ҳикмати махфӣ будани вақти барпошавии қиёмат дар он аст, ки ҳеҷ кас худро дар амон надонад ва онро дур напиндорад ва худро аз муҷозоти Илоҳӣ бар канор наҳисобад. Ояти мазкур суҳанро аз ҷумлаи «Савол мекунад туро мардум аз қиёмат» оғоз шудааст. Асосан ингуна саволхоро ба Расулulloҳ (с) мушрикони Макка меоданд. Ин сура бошад, дар Мадина нозил шудааст. Локин ин маънои онро надорад, ки аз кофирон ё аз мушриконе, ки дар Мадина зиндагонӣ доштанд, ингуна саволҳо сар назадааст. Дар кучо, ки мушрик ё кофир бошад, мушрик мушрикасту кофир кофираст. Яке аз одати харобкоронаи кофирону мушрикон он аст, ки гоҳо ба манзури истехзо, гоҳо барои дар дилҳои мардуми содда шакку шубҳа андохтан ин саволро матраҳ мекарданд.

Худованд ба Расули Худ (с) хабар дод, ки мардум аз рӯйи озмоиш, ва ё аз рӯйи саркашӣ ва ё аз рӯйи нобоварӣ перомунӣ замони барпошавии қиёмат аз ту мепурсанд, ки қиёмате, ки шумо меғӯед, кай барпо мешавад? Ҳоло намешавад-а? Ту дар посух ба онҳо бигӯ, ки аз вақти барпошавии қиёмат танҳо Худованд огоҳ аст. Ба ғайри Худованд, на фариштагону на пайғамбарон ва на каси дигар кай барпо шудани онро намедонад. Локин ту чӣ медонӣ, шояд қиёмат қариб бошад. Бинобар ин ҳамеша барои истиқболи он омода бояд буд. Барои маълумоти бештар ба оёти 17-18-уми сураи «Шӯро» муроҷиъат шавад.

Бо ривояти Имом Муслим, Имом Абӯ Довуд, Имом Таримизӣ, имом Насоӣ аз Абдуллоҳ ибни Умар (р) чунин ривоят шудааст: «Падарам Умар ибни Хаттоб (р) ба ман чунин гуфт, ки рӯзе мо ҳамроҳи саҳобагон назди Расулulloҳ (с) нишаста будем, нохост назди мо шахсе, ки либосҳои ӯ ниҳоят сафед ва мӯи сараш ниҳоят сиёҳ буд ва дар ӯ осори сафар, мисли мондашудагӣ ё ғуборолудагӣ дида намешуд ва ҳеҷ кадоми аз мо ӯро наменихт, пайдо шуд. Омаду назди Расулulloҳ (с) ду зонуи худро бо ду зонуи мубораки Он Ҳазрат (с) расонида нишаст ва ду дасти худро болои ду зонуи худ ниҳод ва гуфт. «Эй Муҳаммад (с), хабар деҳ маро аз Ислом!» Пайғамбар (с) гуфтанд: **«Ислом он аст, ки калимаи шаҳодатро бар забон биронӣ, намозхоро пурра адо кунӣ, закотро бидиҳӣ, моҳи Рамазонро рӯза бидорӣ, агар**

имконият пайдо кардӣ дар умр як маротиба дар моҳҳои ҳаҷ ба зиёрати Байтуллоҳ биравӣ!» Ӯ гуфт: «Рост меғӯи». Мо дар таъаҷҷуб мондем, ки ӯ худ савол медиҳаду боз меғӯяд, ки рост гӯфти! Боз он мард пурсид: «Хабар деҳ маро аз имон». Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **«Имон он аст, ки ба Аллоҳ, ба фариштагони Ӯ, ба китобҳои Ӯ, ба Пайғамбарони Ӯ ва ба омадани рӯзи охират имон орӣ ва ҳама тақдири бад ва некро аз Худованд донӣ»**. Ӯ гуфт: «Рост меғӯи!» Боз Ӯ пурсид: «Эй Муҳаммад (с), хабар деҳ маро аз эҳсон!» Пайғамбар (с) гуфтанд: **«Эҳсон он аст, ки чун ту ибодат мекуни, чунон ибодат кун, ки гӯё ту Худоро дида истодаӣ, агарчи ту Ӯро намебинӣ, локин Ӯ туро дида истодааст»**. Боз он мард гуфт: «Хабар деҳ маро аз вуқӯи қиёмат!» Пайғамбар (с) гуфтанд: **«Пурсидашуда аз шахси пурсанда дар ин бора олимтар нест»**. Бо ҳамин суҳбаташон ба охир расид ва дар барои он мард, чи хел аз он ҷо рафт, ё дар он ҷо нопадид шуд, сухане дар ин боб наомадааст. Локин саҳобагон аз Расулуллоҳ (с) пурсиданд, ки ё Расулаллоҳ (с), ин шахс кӣ буд, ки мо ӯро нашинохтем? Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **«Ӯ Ҷабраил (а) буд, омад то ин ки динро ба шумо таълим диҳад»**. Аз ин ҳадис маълум шуд, ки донишманди вақти барпошавии қиёматро саволкунанда (Ҷабраил (а)) ва саволкардашуда (Муҳаммад (с)) бар уҳдаи худ нагирифтанд. Касоне, ки барпошавии қиёматро инкор мекунанд бояд бидонанд, ки: ...

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾

Инналлоҳа лаъана-л-кафирӯна ва аъадда лаҳум Саъирӯ.64.

64. Ҳаройина, Худо кофиронро лаънат кардааст ва барои онҳо оташ (-и Дӯзах)-ро омода сохтааст,

Худованд дар ин оят кофиронро таҳдиди муҷозот карда, гуфтааст, ки Худованд аз раҳмати Худ кофиронро дур сохта, барои онҳо оташи сузандаи Дӯзахро фароҳам овардааст.

خُلْدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا تَجِدُونَ وِلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾

Ҳолидӯна фӣҳа абада-л лā яҷидӯна валиййа-в ва лā насирӯ. 65.

65. ки он ҷо ҳамеша ҷовидон (монанд), он ҷо ҳеҷ дусте ва на ёридиҳандае наёбанд.

Шахсоне ки ба лаънати Худованд гирифтор шудаанд, муваққатӣ не, балки ҷовидона дар оташи сӯзони Ҷаҳаннам боқӣ монанд ва ҳеҷ сарпарасту ёвару раҳмхоре наёбанд, ки ба онҳо кӯмаке расонаду онҳоро аз оташи Дӯзах раҳонад.

يَوْمَ تَقْلَبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا

الرَّسُولَ

Явма туқаллабу вучуҳуҳум фи-н-нāри якӯлуна йā лайтанā атаъналлоҳа ва атаъна-р-расулā. 66.

66. Рӯзе, ки рӯйҳои онҳо дар оташ гардонида шавад, гӯянд: «Эй кош ҳаройина мо Худоро ва Пайғамбарро фармон мебурдем».

Беҳтарин, ҳассостарин ва бо ҳурматтарин аъзои инсон рӯи инсон аст. Дар ин оят навъе аз азоби дардноки онҳое, ки зикрашон дар оятҳои қаблӣ гузашт, баён гардида аст. Худованд фармудааст, ки ба ёд биёваред рӯзеро, ки сурат (рӯй)-ҳои онҳо (кофирон) дар оташи Дӯзах гардонида (зеру рӯ) мешавад. Яъне монанди гӯште, ки дар оташ бирён карда мешавад, рӯи онҳо дар Ҷаҳаннам аз ин тараф ба он тараф гардонида мешавад. Дар он асно онҳо фарёди ҷонсӯзи ҳасратоварро баланд карда мегӯянд, ки эй кош, дар дунё Худо ва Пайғамбарашро итоъат мекардем, то аз ин азобе, ки дар он дарафтодаем, наҷот меёфтем.

Онҳо боз чӣ мегӯянд ба ин савол ояти зер посух медиҳад.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ

Ва қолу Раббанā иннā атаънā сādатанā ва кубарōанā фа азаллуна-с-сабилā. 67.

67. Гӯянд: «Эй Парвардигори мо, ҳаройина, меҳтарон ва бузургони худро фармон бурдем, пас, моро аз роҳ (-и рост) гумроҳ сохтанд».

رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ

Раббанā āтиҳим зиъфайни мина-л-ъазāби валъанҳум лаънанā кабӯро. 68.

68. Эй Парвардигори мо, азоби онҳоро дучанд кун ва онҳоро ба лаънати бузург гирифтор кун».

Маълум аст, ки шахсоне, ки дар ин дунё Худованд ва Пайғамбарро итоъат намеkunанд, табиъист, ки албата, аз сардорон касеро итоъат меkunанд. Агар ингуна шахсон ин оламро бе тавба падруд гӯянд, чуноне ки гузашт, ба лаънати Аллоҳ гирифтор мешаванд. Ҳангоме ки дар дохили Дӯзах аз ҳарорати оташ рӯйҳояшон бирён шавад, наъраи ҷонкоҳ сар дода мегӯянд, ки Парвардигоро, мо бузургон ва сардорони худро итоъат кардем, акнун фаҳмидем, ки онҳо моро гумроҳ сохтаанд. Илова бар ин бо ҳаяҷон аз Худованд муҷозоти шадиди онҳоро хоҳон шуда мегӯянд, ки Парвардигоро, онҳоро дучанд азоб кун (яке барои гуноҳи худашон, яке барои гумроҳ сохтани моён) ва онҳоро сазовори лаънати бузурги худ гардон, то бар онҳо азоб бисёр саҳт бошад. Дар ояти 38-уми сураи «Аъроф» гузашт, ки барои сардорон азоб дучанд аст ва ҳам барои тобеон. Дучанд будани азоб барои сардорон маълум аст. Аммо барои тобеон дучанд будани азоб барои он аст, ки яке барои гунаҳгории худашон ва яке дигар барои кӯмаки золимон. Зеро кореро золимон наметавонанд бо танҳой пеш баранд. Ҳезуму оби тобеон аст. ки золимон танури зулми худро метафсонанд ва чархи осеби зулми худро мечархонанд. Ба ҳар ҳол азоби пешвоён нисбатан саҳттару дардноктар аст.

Барои маълумоти иловагӣ ба ояти 30-уми ҳамин сура муроҷиъат шавад. Хатое, ки золимону тобеони онҳо содир кардаанд, барои шахсони муъмин ибрат аст. Бояд муъминон хатогии онҳоро, чуноне ки дар ояти зер ишора шудааст, содир наkunанд:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ ءَاذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا

وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا

**Йӓ айюҳа-л-лазӣна ӓману лӓ такуну ка-л-лазӣна ӓзава
Му̓са фа барраахуллоҳу мим ма қолу. Ва кӓна ъиндаллоҳи
ваҷиҳӓ. 69.**

**69. Эй касоне, ки имон овардаед, монанди ононе, ки Мӯсоро
ранҷониданд, мабошед. Пас, Худованд ўро аз он чӣ гуфта буданд,
пок сохт ва Мӯсо назди Худо обрӯманд буд.**

Аз мутолиаи оятҳои гузашта маълум шуд, ки шахсоне, ки имони заиф доштанд ё мунофиқ буданд, дар бораи оилаи Пайғамбар (с) хусусан дар бораи Зайнаб бинти Ҷаҳш модари муъминон (р) бо гуфтани суханҳои беасли аз ҳад зиёд Расулуллоҳ (с)-ро озор расониданд. Худованд сирру асрори онҳоро фош кард ва ҷазои мувофиқро барои онҳо муқаррар сохт. Ҳоло дар ин оят Худованд ба муъминон хитоб намуда аст, ки бани Исроил ба Мӯсо (а) озорҳо расониданд. Шумо эҳтиёт бошед, то муомалаи шумо бо Пайғамбар (с) чун муомилаи бани Исроил бо Мӯсо (а) набошад. Эй муъминон, шумо монанди касоне набошед, ки онҳо бо гумон ва тахмин Мӯсо (а)-ро озор доданд, локин Худованд ӯ (а)-ро аз ҳамаи он суханҳои аз рӯи тахмин ва гумон гуфташуда пок гординда буд. Зеро ӯ (а) дар пешгоҳи Худованд шахси бузург ва боманзалату обрӯманд буд. Дигар пайғамбарон ҳам аз қавми саркаши худ озорҳо дидаанд, аммо дар ин оят чаро ҳазрати Мӯсо (а) махсусан зикр шуд? Дар ҷавоби ин суол муфасссирон гуфтанд, ки он миқдоре, ки Мӯсо (а) аз бани Исроил озор дидааст, ҳеҷ пайғамбар надидааст. Ҳоло бо овардани як озори онҳо эзоҳи маъноӣ ин оятро хусни хотима мебахшем. Дар таърихи ҳазрати Мӯсо (а) бо ривояти Ибни Абӯ Шайба ва Ибни Ҷарир аз Ибни Аббос (р) омадааст, ки чун Мӯсо (а) ғул мекард аз назари мардум дур ва танҳо ғул мекард. Мардум ба ӯ (а) тухмат карданд, ки гӯё баданаш пес аст ё ин ки мегуфтанд «дабба» (мояҳояш варам) аст. Рӯзе Мӯсо (а) мувофиқи шариати худ, дар ҷое танҳо, дур аз мардум, либосҳои худро болои санг ё таги он ниҳоду ба шустушӯи бадани худ машғул шуд. Ногаҳи санг дар либосҳои Мӯсо (а) печиду ба ҳаракат даромада хело рафт, ҳатто аз пеши қавм ҳам, гузашт. Чун Мӯсо (а) дид, ки либосҳояш ҳамроҳи санг дар ҳаракатанд, шитобид, то онҳоро гирад, ногузир бо тани урён аз пеши қавм гузашт. Ҳамаи онҳое, ки ба Мӯсо (а) айбҳо метарошиданд, диданд, ки Мӯсо (а) дар ҷисмаш айбе надорад. Бо ҳамин тарз, Худованд Мӯсо (а)-ро аз он чи мунофиқон дар ҳаққаш мегуфтанд, поку покиза нишон дод ва душманони ӯ (а)-ро ба ҷазо кашонд.

Хулоса, ояти мазкур ба муъминон панд додааст, ки аз озори Расулуллоҳ (с) даст бикашанд. Агарчи Муҳаммад (с) ҳоло дар байни мо нест, локин ояти зер ин суханро тасдиқ мекунад, ки аз суханҳо ва рафтори номуносиби уммати худ рӯҳашон ранҷ мекашад. Ибни Масъуд (р) зери мазмуни ояти мазкур гуфтааст, ки рӯзе Расулуллоҳ (с) молеро байни саҳобагон тақсим мекард. Дар он асно марде аз ансор гуфт: «Дар ингуна тақсимот ҳаргиз ризои Худованд мадди назар қарор дода нашуд». Пас, чеҳраи мубораки

Расулуллоҳ (с) аз хашм қирмизӣ шуд. Онгоҳ фармуданд **«Раҳмати Худованд бар Мӯсо бод, зеро ӯ (а) аз ин бештар мавриди озор қарор мегирифт, локин сабр мекард»**. Оре! Мӯсо (а) то он ҷое назди Худованд мартабаи баланд дошт, ки бе восита Худованд ба вай сухан гуфт, аммо мардуми ҷоҳил аз он беҳабаранд.

Ояти зер тарзи сухан гуфтанро таълим медиҳад.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

Йӓ айюҳа-л-лазӯна ӓману-т тақуллоҳа ва қўлу қавлан садӯдӓ. 70.

70. Эй мусалмонон, аз Худо битарсед ва сухани рост бигӯед,

Ояти мазкур барои шахсони бадзабон, ки бо суханҳои бефарози худ ба Худо ва Расули Ӯ(с) ва муъминон озор мерасонданд, ҳукм содир карда гуфта аст, ки эй касоне, ки имон овардаед, дар тамоми корҳои худ аз Худо битарсед ва доимо сухани рост бигӯед, бояд сухани шумо рости ҳақ ва ба мақсад мувофиқ бошад. Дар чунин сурат Худованд гуфтааст, ки ...

يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ فَقَدْ

فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

Юслиҳ лакум аъмалакум ва яғфир лакум зунубакум. Ва ма-й ютиъиллаҳа ва расулаҳу фақад фӓза фавзан ӓаъӯма. 71.

71. - то Худо кирдорҳои шуморо ба салоҳ орад ва барои шумо гуноҳони шуморо биёмӯрзад! Ва ҳар кас Худо ва Расули Ӯро фармон барад, пас, ҳаройина, пирӯзии бузургро ноил шудааст.

Худованд дар ин оят мукофоти инсонро, ки ба ҳукми ояти қаблӣ итоат мекунад ва сухани рост мегӯяд, баён карда чунин гуфтааст, ки касе, ки дар ҳама ҳол сухани ҳақ ва ростро мегӯяд, шахси Худотарс аст. Яъне касе Худотарс ва ростқавл бошад, Худованд амалҳои ӯро ислоҳ мекунад ва баъзе гуноҳро, ки аз рӯйи нодонӣ садир кардааст, мебахшад. Дар сураи «Худ», ояти 114-ум Худованд гуфтааст, ки амалҳои нек гуноҳхонро аз байн мебаранд. Оре! Тақво (тарс аз Худо), дар ҳақиқат забонро ислоҳ месозад.

Ислоҳи амалҳо нишонаи омӯрзиши гуноҳхон аст. Забон метавонад пурбаракаттарин ва хатарноктарин узви бадани инсон бошад. Локин хушо ба ҳоли касе, ки сухани росту дуруст мегӯяд. Дар ҷумлаи охир Худованд гуфтааст, ки ҳар касе, ки таҳти фармони Худо ва Расули ӯ (с) кор мебарад, дар дунё ва дар охират ба растагорӣ ва ба комёбии бузург ноил мегардад. Яъне ба неъматҳои пайдори Биҳишт сарфароз мешавад. Бинобар ривояти баъзе муфасссирон ҳар боре, ки Расулуллоҳ (с) барои мавъиза ба минбар мебаромад, албатта, ояти қаблиро дар хутбаи худ меҳонд: «Эй мусулмонон, аз Худо битарсед ва сухани рост бигӯед». Имом Ғаззоли дар китоби «Эҳёи-л-улум»-и худ тақрибан зиёда аз бист гуноҳи кабирае, ки аз забони инсон сар мезанад, дарҷ намудааст: Дурӯғ, ғайбат, суханчинӣ, мунофиқӣ (дурӯягӣ), касе, ки сазовори таъриф нест, таъриф кардан, бадзабонӣ (дашном), ғино ва хондани ашъори нодуруст, мазохро аз ҳад гузаронидан, касеро масхара кардан, фош кардани сирри касе, ваъдахилофӣ, лаъни бечо дар хусумат, низоъ, ҷидол, аз ҳад гузаронидан, гуфтугӯ дар корҳои ботил, пурсуханӣ, васфи маҷлиси шароб, қимор ва амсоли он, савол ва ҷустуҷӯи масъалае, ки аз уҳдаи дарки инсон берун аст, тасаннӯъ ва тақаллуф дар сухан гуфтан, худситоӣ, изо ва мазаммати касе, ки сазовори мазаммат нест ва ғайра.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ

تَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

Инна ӯаразна-л-аманата ӯала-с самāvāti ва-л-арзи ва-л-ҷибāли фа абайна ай яҳмилнаҳā ва ашфақна минҳā ва ҳамалаҳа-л-инсāн. Иннаҳу кāна ӯалуман ҷаҳулā. 72.

72. Ҳаройина, Мо ин амонатро бар осмонҳо ва бар Замин ва бар кӯҳҳо арза доштем, пас, аз он тарсиданд, бардоштани онро қабул накарданд ва онро одамӣ бардошт, ҳаройина, вай ситамгору нодон аст,

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки Мо бар бузургтарин махлуқот (офаридаҳо)-и Худ, аз он ҷумла бар осмонҳо, Замин ва кӯҳҳо бори амонати худро арз кардем, то ин ки онҳо ин амонатро ба дӯш гиранд. Бо вучуди бузургияшон аз бардоштани ин амонат дар тарсу ҳарос шуда, аз адо кардани он аз худ хавф бурда, бо сари паст, изҳори нотавонӣ карданд. Дар ҷавоби ин ки он амонат

чист? Муфасссирон чунин гуфтаанд: «Амонат фарзҳои Илоҳӣ ва тақлифҳои шаръӣ аст, ки Худованд мардумро барои иҷрои онҳо амр намудааст. Мисли намоз, рӯза, ҳадҳои Парвардигор, ҳамеша бо тоъат будан, аз корҳои ҳаром даст кашидан, амонатҳо паймонҳое, ки мардум байни худ доранд, риоя кардан ва ғайра». Авфӣ аз Ибни Аббос (р) ривоят кардааст, ки он кас гуфтанд: «Худованд амонати Худро пеш аз он, ки бар инсон арз кунад, бар бузургтарин махлуқоти Худ арз кард». Онҳо тоқати бардоштани онро накарданд. Худованд ба Одам гуфт: «Ба таҳқиқ Ман амонатро бар осмонҳо, Замин, кӯҳҳо арз кардам, тоқати бардоштани онро накарданд. Оё ту онро ва он чи, ки дар он аст, гирифта метавонӣ?» Одам (а) гуфт: «Ай Парвардигори ман! Дар он амонат чӣ чиз аст?». Худованд гуфт: «Агар кори хуб кунӣ, туро подоши хуб медиҳам, агар кори бад кардӣ, ҷазо хоҳӣ дид». Пас, Одам (а) агарчи нисбат ба он махлуқоти бузург мисли як зарра аст, бардоштани онро қабул фармуд».

Хулоса, инсони заъифу кӯчак аз оқибати кори худ наандешиду аз рӯйи нодонӣ бардоштани ин бори сангинро ба уҳдаи худ гирифт. Дар ҳақиқат чинси инсон дар нафси худ золим аст, зеро ӯ ихтиёран амонатро ба уҳдаи худ гирифта, боз дар он хиёнат мекунад. Охир бореро, ки Осмон, Замин, кӯҳҳо бардошта натавонистанд, инсон барои чӣ онро бардошт? Ояти зер посухи ин савол аст:

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ

وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Ли юъаззибаллоҳу-л мунафиқина ва-л-мунафиқоти ва-л-мушрикина ва-л мушрикати ва ятубаллоҳу ғала-л-муъминина ва-л муъминат. Ва коналлоҳу Ғафӯра-р-Раҳӯма. 73.

73. то охири кор он шавад, ки Аллоҳ мардони мунофиқ ва занони мунофиқаро ва мардони мушрик ва занони мушрикаро азоб кунад ва Худованд бар мардони мусалмон ва бар занони мусалмон ба раҳмати Худ ручӯъ кунад ва Аллоҳ омӯрзандаву меҳрубон аст.

Дар охирин ояти сураи «Аҳзоб» Худованд натиҷаи қабули бардоштани он амонатро чунин баён кардааст: Ҷамаи инсонҳо дар бардоштани ин амонати бузурги Илоҳӣ ба се гурӯҳ тақсим

шуданд: мунофиқон, мушрикони ва муъминон. Мақсад аз тақлифи амонат бар инсон барои он будааст, ки то мардони мунофиқ ва занони мунофиқа ва мардони мушрик ва занони мушрика, ки таълимоти Илоҳиро қабул накарданд, муайян шаванд. Худованд дар дунё ва охираат онҳоро ба азобӣ Худ бикашад ва барои мардони муъмин ва занони муъмина, ки ба амонати Илоҳӣ хиёнат накарданд, раҳмати Худро бифиристад. Зеро Худованд барои тавбакунандагон бисёр омӯрзандаву меҳрубон аст.

Поёни сураи «Аҳзоб» ва лиллоҳил ҳамд.

Дар Макка нозил шуда, дорои 54-оят аст.

Ин сура барои он сураи «Сабо» номида шудааст, ки дар он саргузашти қавми Сабо (Яман) зикр шудааст.

Меҳвари асосии сураи мазкур мисли дигар сураҳое, ки дар Макка нозил шудаанд, маҳкам сохтани ақидаи исломии ҳар инсон аст. Дар сураи мазкур аз «мабдаъ» (пайдоиш) «маъод» (бозгашт) ва хоссатан аз Пайғамбарӣ сухан рафтааст. Ҳамчунин сураи мазкур дарбаргирандаи масъалаи тавҳид (Худоро якка ва ягона доништан) буда, аз неъматҳои бузурги Худованд ва аз сарнавишти шукргузорону куфронкунандагон ва аз зиндагии Сулаймон (а) ва аз қавми Сабо низ сухан кардааст. Сураи мазкур ба ҳамду санои Парвардигор ва бо сифатҳои баркамоли ӯ оғоз шуда алайҳи пиндори мушрикони, ки охираат ва аз сари нав зинда шуданро инкор доранд, посух додааст. Мувофиқи услуби сураи мазкур қиссаи Довуд (а) ва Сулаймон (а) низ баён шудааст. Ҳамчунин қиссаи қавми Сабо, ки дар ивази саркашӣ ва куфрашон бо ҷӣ балоҳо дучор шуданд зикр шудааст. Барои радди шакку шубҳаи кофирону мушрикони далелу ҳуҷҷатҳо низ зикр шудааст. Ин буд назари кӯтоҳ аз даричаи сураи «Сабо».